

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

Odsjek za arheologiju

Ivana Lučića 3

Sebastijan Stingl

**NOVOVJEKOVNI NABOŽNI PREDMETI IZ GROBOVA OKO
CRKVE SV. NIKOLE BISKUPA U ŽUMBERKU**

Diplomski rad

Mentor:

izv. prof. dr. sc. Krešimir Filipec

Komentor:

dr. sc. Ana Azinović Bebek

Zagreb, ožujak 2017.

Želio bih se zahvaliti svima koji su na bilo koji način pomogli pri stvaranju ovog diplomskog rada, ponajviše kolegama iz Hrvatskog restauratorskog zavoda, koji su mi svojim savjetima i pomoći oko literature olakšali posao. Najveće zasluge pripadaju profesorici Ani Azinović Bebek, zahvaljujući kojoj sam prvi put otišao na žumberački lokalitet. Zahvaljujem joj što me uvela u, još uvijek novo, polje novovjekovne arheologije, te na neumornom vođenju kroz rad u proteklih godinu dana. Na kraju bih se želio zahvaliti i svojim roditeljima bez čije potpore najvjerojatnije ne bih niti upisao arheologiju.

SAŽETAK

Crkva sv. Nikole biskupa u Žumberku izgrađena je u srednjem vijeku, vjerojatno polovicom 13. stoljeća, u gotičkom stilu. Uz crkvu je do kraja 18. stoljeća funkcioniralo i groblje, koje se potom premješta na obližnju lokaciju, gdje se nalazi i koristi do današnjih dana. Konzervatorsko-restauratorska istraživanja crkve započela su 2004. godine, a 2006. godine započinju arheološka istraživanja groblja, koja su od 2010. godine sustavna. U ovom radu obrađeni su nabožni predmeti pronađeni u arheološkim kampanjama provedenim od 2011. do 2014. godine. Nabožni predmeti ili devocionalije su predmeti religijske namjene, koji potiču ili proširuju pobožnost. Među njima se svojom brojnošću ističu medaljice, a slijede ih križevi, krunice i brevari. Ukupno je u ovom radu obrađeno 70 nabožnih predmeta, većinom iz grobnih cjelina, dok ostatak čine slučajni nalazi. Sve vrste medaljica (osim jubilejskih) su zastupljene s barem jednim primjerkom. Brojnošću se ističu svetačke medaljice, među kojima dominiraju medaljice sv. Benedikta. Slijede ih hodočasničke, a s najviše primjerka je zastupljen Mariazell. Značajan je nalaz trsatske medaljice, prve pronađene u kontinentalnom dijelu Hrvatske. Od ostalih nabožnih predmeta trebalo bi izdvojiti tri velike nanizane krunice i ovalni brončani brevar unutar kojeg su ostali sačuvani brojni predmeti, uključujući i fragmente papira s tekstom. U radu su dani mnogobrojni podaci o zastupljenosti nabožnih predmeta po spolovima pokojnika, njihovoj dobi u trenutku smrti i o načinu ukopa. Sve je popraćeno grafovima i tablicama. Na kraju rada nalaze se table i katalog sa svim predmetima, potanko opisanima.

SUMMARY

The Church of St. Nicholas the Bishop in Žumberak was built in Gothic style during the Middle Ages, probably around the year 1250. The graveyard by the church was in use until the end of the 18th century when it was moved to a place nearby and where it still is today. The conservation and restoration work on the church began in 2004, and the archaeological excavations of the graveyard started two years later. Since 2010 the graveyard has been excavated systematically. Devotional objects, found in excavations from 2011 to 2014, were analyzed in this paper. They were made for religious purposes and their main goal was to stimulate piety. The most common devotional object found during the excavation was the religious medal, but many crosses, rosaries and *breverls* were also found. There were seventy devotional objects analyzed in this paper, which had mostly been found in the graves. The rest was found in the soil by chance. All kinds of religious medals were found during the excavations, except the jubilee one. The most common kind of devotional objects found during the excavation were the religious medals with depictions of saints, and the second most common were the pilgrimage medals. Medals with the depiction of St. Benedict were the most numerous ones. Most pilgrimage medals were from Mariazell in Austria. One of the more significant findings was the medal from Trsat, because it was the first of that sort found in continental Croatia. Besides that, three big beaded rosaries and one oval bronze *breverl* were found. All kinds of objects, including fragments of paper with readable text were found in the *breverl*. Much data about the method of burials were provided in this paper. Moreover, there are significant data regarding the representation of devotional objects per gender and age. All data are accompanied by tables and diagrams. There are tables with pictures and catalogue of findings at the end of the paper, with all devotional objects described in detail.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	6
2. POVIJESNI PREGLED.....	8
3. POVIJEST ISTRAŽIVANJA.....	13
4. GROBLJE.....	15
5. NABOŽNI PREDMETI.....	24
5.1. OPĆENITO.....	24
5.2. MEDALJICE.....	25
5.2.1. PRIKAZI NA MEDALJICAMA.....	28
5.3. KRIŽEVI.....	40
5.3.1. PRIKAZI NA KRIŽEVIMA.....	43
5.4. KRUNICE.....	46
5.5. BREVARI.....	50
6. ZAKLJUČAK.....	58
TABLE.....	64
POPIS GROBOVA (2011. - 2014.) S NABOŽNIM PREDMETIMA.....	74
POPIS PREDMETA U KATALOGU.....	77
KATALOG NALAZA.....	80
BIBLIOGRAFIJA.....	97

1. UVOD

Prva veća arheološka studija o novovjekovnim nabožnim predmetima na tlu Hrvatske je doktorski rad Ane Azinović Bebek¹, a možemo je smatrati i prvom značajnijom studijom hrvatske ranonovovjekovne arheologije uopće. Iako nije obradila nabožne predmete s cijelog područja današnje Republike Hrvatske,² njezin rad neizostavan je za svakoga tko se u Hrvatskoj, ali i šire, želi njima baviti. Iz navedenog je jasno da bez njene disertacije, vrlo vjerojatno danas ne bi bilo niti ovog diplomskog rada. Sudjelujući više godina u arheološkim istraživanjima na groblju oko crkve sv. Nikole biskupa u Žumberku, nametnula se ideja ovog rada kao svojevrsnog nastavka onoga što je Ana Azinović Bebek već započela objavljivanjem nabožnih predmeta pronađenih na lokalitetu 2006.³ i 2010.⁴ godine. Nama su dostupni bili nalazi pronađeni u četiri arheološke kampanje, provedene od 2011. do 2014. godine. Cilj rada je obogatiti fundus do sada objavljenih novovjekovnih nabožnih predmeta u Hrvatskoj, ali i, ako će to biti moguće, napraviti detaljnije statistike o korištenju i omiljenosti određenih nabožnih predmeta ovisno o spolu i dobi pokojnika na lokalitetu.

Arheologija hrvatskog ranog novog vijeka tek je u povojima. Trenutno u Hrvatskoj ne postoji katedra koja bi se bavila isključivo ranonovovjekovnom arheologijom, ali se pojedinim kolegijima, kako na zagrebačkom, tako i na zadarskom Sveučilištu, kreće prema tom cilju. Ovaj rad trebao bi biti prvi diplomski rad na Sveučilištu u Zagrebu iz navedenog povijesnog razdoblja, ali s obzirom na rastući broj radova srodne tematike, što objavljenih, a što onih u pripremi za objavu, svakako ne bi trebao biti posljednji.

Pionir istraživanja ranonovovjekovnih nabožnih predmeta u Hrvatskoj svakako je Ivan Mirnik,⁵ koji je objavio prvi rad na tu tematiku još 1992. godine. Snježana Pavičić je, objavom križeva iz fundusa Hrvatskog povijesnog muzeja,⁶ započela njihovo istraživanje. Nezaobilazan rad u proučavanju trsatskih medaljica, iako po struci nije arheolog, napisao je Julijan Dobrinić.⁷ Svetačkim medaljicama s područja Istre najviše se bavila Ondina Krnjak⁸ koja je, s Tatjanom Bradara, napisala prvu sintezu ranonovovjekovne arheologije za Istru,⁹

¹ Azinović Bebek 2012b.

² Kao što je vidljivo iz naslova doktorata, Ana Azinović Bebek obradila je nabožne predmete s područja sjeverozapadne Hrvatske, a taj je termin umjetno stvoren kako bi se naglasilo da lokaliteti koji su u radu obrađeni nisu iz Dalmacije ili istočne Hrvatske, Azinović Bebek 2012b: 14.

³ Azinović Bebek 2009b: 463 - 488.

⁴ Azinović Bebek 2012b.

⁵ Mirnik 1992: 500 - 506.

⁶ Pavičić 1994.

⁷ Dobrinić 2001.

⁸ Krnjak 2004; 2008; 2010.

⁹ Bradara, Krnjak 2016.

ujedno prvu takvu sveobuhvatnu sintezu za bilo koji dio današnje Republike Hrvatske. Boris Mašić objavio je religijske medaljice iz srednjovjekovne arheološke zbirke Muzeja grada Zagreba.¹⁰ Ipak, najviše radova o novovjekovnim nabožnim predmetima, osim već navedenog doktorata, potpisuje Ana Azinović Bebek.¹¹

U stranoj stručnoj literaturi, rani novi vijek, a samim time i nabožni predmeti, mnogo su više obrađivani i objavljeni. Ovdje treba posebno istaknuti njemačku arheologiju. Najznačajniji, a ujedno i osnovni rad, bez konzultacije kojeg svako bavljenje nabožnim predmetima gubi na značaju, je knjiga Stefana Fassbindera, *Wallfahrt, Andach und Magie*.¹² Nezaobilazni su i radovi Manfreda Braunnecka,¹³ Hannsa Otta Münsterera¹⁴ i Clemensa Böhnea.¹⁵ Češka arheologinja Michaela Králíková objavila je rad o nabožnim predmetima od 17. do 19. stoljeća,¹⁶ te rad o pogrebnom ritusu u srednjoj Europi od 16. do 18. stoljeća.¹⁷ U Italiji je objavljena cijela edicija posvećena medaljicama u pet svezaka.¹⁸ Najznačajniji slovenski autor koji se bavi nabožnim predmetima je Darko Knez, koji je objavio medaljice¹⁹ i križeve²⁰ iz zbirke Narodnog muzeja Slovenije.

¹⁰ Mašić 2014.

¹¹ Azinović Bebek 2009a; 2009b; Azinović Bebek, Filipec 2015; Azinović Bebek, Janeš 2016.

¹² Fassbinder 2003.

¹³ Braunneck 1979.

¹⁴ Münsterer 1963.

¹⁵ Böhne 1966/1967: 208 - 213.

¹⁶ Králíková 2004.

¹⁷ Králíková 2007.

¹⁸ Martini 2009.

¹⁹ Knez 2001.

²⁰ Knez 2010.

2. POVIJESNI PREGLED

Žumberačko gorje prostire se u Hrvatskoj i Sloveniji. Nalazi se južno od doline rijeke Krke, a na istoku prelazi u Samoborsko gorje i Plešivicu. Najviši vrh mu je Sveta Gera, a glavni vodeni tok je Kupčina. Brežuljkasto područje južnih obronaka Žumberačke gore ponekad se izdvaja samostalno kao Žumberak.²¹ Neki znanstvenici smatrali su da je Žumberak ime dobio po vlasniku grada iz 15. stoljeća, Schönbergu.²² Vjerojatnije je ipak da je naziv slavenskog podrijetla s osnovicom šum, česte u češkom jeziku (Šumava). U njemačkom se to pak pretvorilo u Schönberg, a potom u hrvatskom u Šumperk. To bi značilo da se slavenska osnovica obnovila s njemačkim nastavkom, slično kao Žužemberk u Sloveniji ili Ružomberok u Češkoj. Pošto je i ime Novog grada Žumberka na njemačkom bilo slično, *Sicherberg*, naziv Žumberak lakše je prihvaćen.²³

Žumberak (*Karta I*²⁴) je danas granično područje prema Republici Sloveniji. Od sredine 10. stoljeća također je označavao granično područje, tada Svetog Rimskog Carstva Njemačkog Naroda, ali se sa sigurnošću ne može utvrditi do kuda je ta granica točno sezala.²⁵ Ni krajem 13. stoljeća nije se znalo čijoj jurisdikciji pripada to područje. Tako se za gradove Žumberak i Gračan, u oporuci posljednjeg Spanheima iz 1279. godine, ne zna jesu li dijelom Njemačkog carstva ili nisu.²⁶ Južni obronci Žumberačkog gorja su skroz do njemačke kolonizacije u 13. stoljeću bili slabo prohodno i slabo naseljeno područje. Ubrzo potom, već krajem 13. stoljeća, Babonići su na tom području držali mnoge posjede i sve važnije utvrde, ali ih gube tridesetih godina 14. stoljeća nakon sukoba s banom Mikcem kada, osim posjeda širom Slavonije, gube i većinu svoje političke moći.²⁷ Novi grad Žumberak²⁸ prvi se put spominje 1265. godine u ispravama vojvoda Spanheima gdje se spominje Engelbert Žumberački (*de Sicherberg in Carintha*).²⁹ Obitelj Žumberački tridesetih je godina preuzela većinu posjeda, uključujući i vlastelinstvo Žumberak (središte je bio Stari grad Žumberak), koje su zadržali sve do izumiranja loze početkom 16. stoljeća.³⁰ Proučavajući urbare s kraja 15. stoljeća, Petar Sekulić je uočio da je granica žumberačkog vlastelinstva otprilike

²¹ Opća i nacionalna enciklopedija u 20 knjiga, s.v. „Žumberačka gora”.

²² Popović 1971: 23 - 24.

²³ Klemenčić 1990: 277 - 278.

²⁴ Karta se nalazi na stranici 34.

²⁵ Mahović 2004: 3.

²⁶ Kosi 2002: 69.

²⁷ Kekez 2012: 391.

²⁸ Novi grad Žumberak (*Sicherberg*) i Stari grad Žumberak (*Sicherstein*) bila su dva susjedna grada. *Sicherberg* je bio nešto bliži crkvi sv. Nikole biskupa. Do zamjene imena došlo je početkom 20. stoljeća tijekom graničnog spora između Slovenaca i Hrvata. Više o toj problematici vidi u Kosi 2002.

²⁹ Mahović 2004: 4.

³⁰ Kos 1991: 40.

odgovarala današnjoj granici općine Žumberak.³¹ Nakon pada Bosne 1463. godine, uslijedili su česti osmanski napadi i na hrvatski teritorij. Oko dana Svih svetih 1528. godine, za vrijeme trajanja ljubljanskog sabora, osmanske su trupe iskoristile odsutnost kranjskog plemstva, te su opustošile područje Metlike, Mehova, Novog Mesta, Hmeljnika, Starog Grada Žumberka i Šentjerneja.³² Opustošena područja Žumberka naseljena su uskocima u razdoblju od 1530. do 1541. godine. Mladen Klemenčić smatra kako je u to vrijeme moguće pratiti i: „teritorijalno zaokruživanje Žumberka kao prvog posebno izdvojenog prostora koloniziranog prebjezima s turskog teritorija.“³³ Zbog naseljavanja velikog broja uskoka na žumberačko vlastelinstvo uvedena je institucija žumberačkog kapetana, koji je imao vojnu i civilnu vlast nad vlastelinstvom, a ujedno je bio nadređen uskočkim vojvodama. Institucija kapetana je najvjerojatnije nastala prije 1540. godine.³⁴ Sredinom 16. stoljeća najvjerojatnije je nastalo zaokruženo područje pod vojnom upravom, sastavljeno od dvije društvene komponente, starosjedilaca katoličke vjeroispovijesti i novopridošlih uskoka koji su većinom pripadali istočnoj crkvi. Starosjedoci su većinom naseljavali područje žumberačkog vlastelinstva.³⁵ Uskoci istočnog obreda bili su naklonjeni katoličkim svećenicima te su vjerske obrede obavljali zajedno s katolicima u katoličkim crkvama.³⁶ Slijedeći navedeno, 1611. osnovana je grkokatolička (unijatska) biskupija u Marči nakon što je episkop Simeon pred kardinalom Bellarminom ispovjedio katoličku vjeru i priznao vlast rimskog pape.³⁷ Unatoč sukobima s pravoslavnom crkvom, zahvaljujući specifičnom geografskom položaju i političkom razvoju, područje Žumberka opstalo je kao najsnažnije uporište grkokatolika.³⁸ Teritorij Žumberka je, 1746. godine, podijeljen na Oštrčku i Žumberačku kumpaniju, obje u sastavu četvrte graničarske ili slunjske pukovnije-regimente.³⁹ Prema izvještaju Franje Julija Frasa, objavljenom 1835. godine, u to je doba na području Žumberačkog okruga živjelo 6965 stanovnika, od čega je 4440 grkokatolika.⁴⁰ U samom *Sicherbergu* tada su bile tri kuće s 18 katoličkih stanovnika i jednom katoličkom župnom crkvom.⁴¹ Najvjerojatnije je riječ o crkvi sv. Nikole biskupa. Vojna krajina ukinuta je 1881. godine, te je time područje Žumberka priključeno Kraljevini Hrvatske, Dalmacije i Slavonije.

³¹ Sekulić, u tisku

³² Jug 1943: 49.

³³ Klemenčić 1990: 280.

³⁴ Sekulić, u tisku

³⁵ Ibid

³⁶ Mlinarić 1987: 364.

³⁷ Kudelić 2004: 101.

³⁸ Sekulić, u tisku

³⁹ Azinović Bebek 2009b: 464.

⁴⁰ CT 241.

⁴¹ Ibid 245.

Slika 1 - Crkva sv. Nikole biskupa (fotografirala: Ana Azinović Bebek, arhiv HRZ-a)

Crkva sv. Nikole biskupa (*Slika 1*) sagrađena je u srednjem vijeku. Nalazi se na popisu župa Zagrebačke biskupije iz 1334. godine.⁴² Prema nekim autorima, podignuta je 1645.⁴³ ili 1655. godine, ali je najvjerojatnije u to doba bila obnovljena i barokizirana.⁴⁴ Prema novijim istraživanjima, čini se da je crkva građena u drugoj polovici 13. stoljeća, kao župna crkva žumberačkog vlastelinstva knezova Spanheima. Petar Sekulić smatra da je: „žumberačka crkva (*Sicherberch*) koja se spominje u popisu župa Akvilejske patrijaršije 1296. godine upravo crkva sv. Nikole.“⁴⁵ Crkva se prvi put svojim punim nazivom, crkva sv. Nikole u Žumberku (*sancti Nicolai de Syhembergh*), spominje 1349. godine, u ispravi pape Klementa VI., vezanoj uz spor oko ubiranja crkvene desetine.⁴⁶ Carski inženjer Giovanni Pieroni je 1639. nacrtao Novi grad Žumberak, a podno brijega na crtežu (*Slika 2*) je jasno vidljiva crkva.⁴⁷ Zanimljivo je da je zbog lošeg stanja 1769. bilo planirano napuštanje crkve i preseljenje središta župe u crkvu sv. Fridrika u Kupčini, no do toga ipak nije došlo jer je, uz

⁴² Buturac 1984: 86.

⁴³ CT 245.

⁴⁴ Cvitanović 1985: 134.

⁴⁵ Sekulić, u tisku

⁴⁶ Azinović Bebek, Janeš 2016: 123.

⁴⁷ Sekulić, u tisku

obavezu održavanja obreda za habsburšku vladarsku lozu, austrijska nadvojvotkinja Marija Terezija donirala 2600 guldena za njenu obnovu.⁴⁸ Neke informacije o crkvi pronalazimo i u vizitacijama Zagrebačke biskupije iz 1792., 1800., 1802., 1821., 1841. i 1905. godine. Ranijih vizitacija Zagrebačke biskupije nije bilo jer je župa sv. Nikole biskupa do 1789. godine bila u sastavu Akvilejske patrijaršije. Jedan od najvažnijih podataka dobivenih iz vizitacija je onaj o položaju groblja 1821. godine, o kojem piše da je udaljeno jednu petinu sata od crkve i da se nalazi u dolini.⁴⁹ Najvjerojatnije je riječ o položaju na kojem se groblje nalazi i koristi danas.

Slika 2 - Veduta Sicherberga s crkvom sv. Nikole u pozadini (preuzeto iz Sekulić, u tisku)

Crkva je jednobrodna građevina, nepravilne orijentacije u smjeru sjeverozapad-jugoistok, s poligonalnim svetištem na južnoj strani.⁵⁰ Zvonik je dozidan sa sjeverne strane, ispred glavnog pročelja. Završetak mu je piramidalnog oblika, a u crkvu se ulazilo u njegovu prizemlju, rastvorenom s tri strane polukružnim otvorima.⁵¹ Na zvoniku je zabilježena i 1763. godina.⁵² Šiljasto profiliran luk glavnog ulaza, portala, gotičkog je oblika.⁵³ Uz to, na

⁴⁸ Mlinarić 1987: 472.

⁴⁹ Azinović Bebek 2009b: 465.

⁵⁰ Azinović Bebek 2007: 184

⁵¹ Azinović Bebek 2009b: 466.

⁵² Azinović Bebek, Janeš 2016: 124.

⁵³ Cvitanović 1985: 134.

zapadnom pročelju i na poligonalnom svetištu, uočeni su zazidani šiljnatolučni otvori, kao i ostaci oslika u gotičkom stilu.⁵⁴ Sačuvan je barokni glavni oltar i propovjedaonica. Crkva je posljednji put obnovljena 1894.,⁵⁵ a ispod ornamentalnog oslika iz tog doba, pronađen je barokni figuralno-arhitektonski oslik u svetištu s prikazima sv. Nikole biskupa, sv. Petra i sv. Pavla. Kod ulaza u današnju sakristiju otkriven je i kasnosrednjovjekovni oslik s prikazom Jakovljevog sna.⁵⁶ Arheološkim istraživanjima unutar crkve 2010. godine, sa sigurnošću su utvrđene četiri razine poda, što upućuje na najmanje četiri povijesne obnove crkve.⁵⁷

⁵⁴ Azinović Bebek 2009b: 466.

⁵⁵ Ibid 466.

⁵⁶ Azinović Bebek, Janeš 2016: 124.

⁵⁷ Azinović Bebek 2011: 293; Azinović Bebek, Janeš 2016: 124.

3. POVIJEST ISTRAŽIVANJA

Groblje oko crkve sv. Nikole biskupa u Žumberku prvi je put istraživano krajem svibnja i početkom lipnja 2006. godine. U sklopu obnove crkve, koju vodi Hrvatski restauratorski zavod od 2004. godine, istražen je prostor oko apside te uz sjeveroistočno pročelje crkve.⁵⁸ Pronađeno je i u potpunosti istraženo 19 grobova, osim kojih je pronađena i velika količina dislociranih kostiju i uništenih ukopa. Orijehtacija grobova pratila je orijentaciju crkve, sjeverozapad-jugoistok, a temeljem nalaza svetačkih medaljica, krunica i nakita, datirani su u 17. i 18. stoljeće.⁵⁹ Uz sjeveroistočno pročelje pronađena je zidana kosturnica koja je najvjerojatnije služila za premještanje ranijih ukopa.⁶⁰ Istraživanja su nastavljena 2010. godine i od tada su kampanje redovite svake godine. Te godine otvorene su dvije sonde, jedna uz jugoistočno vanjsko pročelje svetišta, a druga unutar samog svetišta. U vanjskoj sondi pronađeno je pet grobova čija datacija je potvrđena nalazom kreuzera Leopolda I. iz 17. stoljeća. Novac je pronađen u sloju smeđe zemlje koji prethodi sloju ukopa te je time potvrđeno vrijeme ukopavanja na groblju.⁶¹ U sondi otvorenoj u svetištu istražena je kripta u kojoj su pronađena dva dobro očuvana drvena sanduka s pokojnicama. U ranijim objavama pisalo je da je riječ o starijem muškarcu i djevojčici,⁶² međutim rezultati DNK analiza⁶³ pokazali su da je riječ o ženi staroj od 45 do 60 godina, a potvrdili su da je u drugom sanduku bila djevojčica stara od četiri do pet godina, koja je sa starijom ženom u krvnom srodstvu. Očuvani su ostaci njihove odjeće i obuće.⁶⁴

Groblje se ponovno istraživalo dva tjedna u kolovozu 2011. godine. Otvorena je jedna kontrolna sonda u unutrašnjosti crkve, jedna kontrolna sonda na mjestu gdje se očekivao završetak groblja, do zdravice je istražena sonda 2 iz 2010. godine i otvorena je nova sonda 1 južno od sonde 2. Otkrivena su 22 groba koja su vrlo gusto i nepravilno poredana na terasama, a prate orijentaciju crkve. Vrlo je značajan pronalazak grobljanskog zida kojim je zatvoren jedan kut groblja.⁶⁵ Nalazi iz te arheološke kampanje potvrdili su gornju dataciju groblja u kraj 18. stoljeća.⁶⁶ Grobljanski zid koji je pronađen 2011. godine, pratio se i sljedeće, 2012. godine, te je otvoren veći areal groblja. Otkriveno je 36 grobova, a najstariji su

⁵⁸ Azinović Bebek 2007: 184.

⁵⁹ Azinović Bebek 2009b: 468.

⁶⁰ Ibid 467.

⁶¹ Azinović Bebek 2011: 293.

⁶² Azinović Bebek 2011: 293; Azinović Bebek 2012b: 215; Azinović Bebek, Janeš 2016: 127.

⁶³ DNK analize provedene su u Centru za forenzička ispitivanja, istraživanja i vještačenja „Ivan Vučetić” pri Ministarstvu unutarnjih poslova Republike Hrvatske.

⁶⁴ Azinović Bebek 2011: 293.

⁶⁵ Azinović Bebek 2012a: 292.

⁶⁶ Ibid 293.

pravilno orijentirani.⁶⁷ Kosturnica je u potpunosti uređena tijekom arheološke kampanje 2013. godine. Sve kosti su sortirane i uredno posložene, a izbrojeno je oko 230 lubanja. Grobljanski zidovi očuvani su u visini od otprilike 20 do 40 cm, a zidani su od nepravilnog kamenja položenog na zdravicu uz korištenje vrlo male količine veziva. Otkriveno je 15 grobova.⁶⁸ Tijekom istraživanja 2014. godine otvorene su četiri sonde, a otkriveno je 48 grobova. Donja granica ukopavanja na groblju pomaknuta je u 14. stoljeće, ali s obzirom na to da groblje još nije do kraja istraženo, taj podatak ne možemo uzeti sa stopostotnom sigurnošću.⁶⁹

Slika 3 - Radna fotografija (fotografirao: Luka Štefan)

⁶⁷ Azinović Bebek, u tisku 1

⁶⁸ Azinović Bebek, u tisku 2

⁶⁹ Azinović Bebek, u tisku 3

4. GROBLJE

Specifičnost lokaliteta jest nagib terena, koji pada od zapada prema istoku, pa su zbog toga grobovi ukopavani u terasama. Položaj ruku u grobovima je različit. U ranijim horizontima češće su ruke prekrížene na prsima u molitvi, dok kasnije mogu biti ispružene uz tijelo, prekrížene na zdjelici ili na truhu.⁷⁰ S obzirom na loše stanje očuvanosti većine kostura, položaj ruku nismo mogli odrediti kod većine pokojnika. Određen je samo kod onih kojima su ostale očuvane kosti obje ruke, dovoljno dobro da možemo gotovo sigurno ustanoviti njihov položaj. Muškarci najčešće, u sedam slučajeva, imaju ruke prekrížene na zdjelici, potom slijedi pet pokojnika s rukama ispruženima uz tijelo, a tri su imala ruke prekrížene na prsima u molitvi. Jedan pokojnik je imao ruke položene na truhu, dok su kod trojice uočene različite kombinacije, pri kojima je jedna ruka ili ispružena uz tijelo ili položena na neki drugi dio tijela u odnosu na drugu ruku. Žene najčešće imaju ruke ispružene uz tijelo, u šest slučajeva, a slijede ruke položene na truhu, u četiri slučaja. Zanimljivo je da se ruke prekrížene na zdjelici javljaju samo kod jedne pokojnice, dok je kod muškaraca to najčešći položaj ruku. U četiri slučaja javljaju se kombinacije pri kojima je jedna ruka ili ispružena uz tijelo ili položena na neki drugi dio tijela u odnosu na drugu ruku. Kod djece je položaj ruku bio odrediv u samo tri slučaja, a svo troje je imalo ruke ispružene uz tijelo. Pokojnici neodređena spola u jednom slučaju imaju ruke ispružene uz tijelo, jednom prekrížene na zdjelici, a jednom se javlja kombinacija pri kojoj je lijeva ruka bila položena na prsima, a desna na truhu. U 106 grobova ruke ili nisu bile očuvane ili nismo sa sigurnošću uspjeli odrediti njihov položaj. S obzirom na to da ta brojka čini nešto više od 70% svih ukopa na lokalitetu smatramo nezahvalnim i nepotrebnim raditi bilo kakvu statistiku položaja ruku kod pokojnika ovisno o spolu ili dobi, pogotovo jer taj podatak nije važan u datiranju grobova.

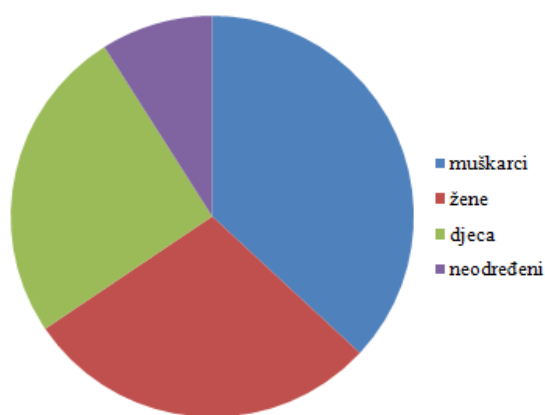
Najraniji grobovi vjerojatno su iz 14. stoljeća, a kao dokaz tome mogu nam poslužiti pisani izvori o crkvi iz 14. st. (popis župa Zagrebačke biskupije Ivana Arhiđakona iz 1334. godine i isprava Pape Klementa VI. iz 1349. godine), nalazi kamenih profilacija (svodno rebro i prozorski šprljak) koje stilski odgovaraju prijelazu 14. na 15. stoljeće, ulomci gotičkih stakala, ostruga iz 14. stoljeća i majolički ulomci keramike pronađeni u kosturnici, te stariji horizont s jedanaest grobova drugačije orijentacije, ukopanih u zdravicu.⁷¹

⁷⁰ Azinović Bebek, Janeš 2016: 130.

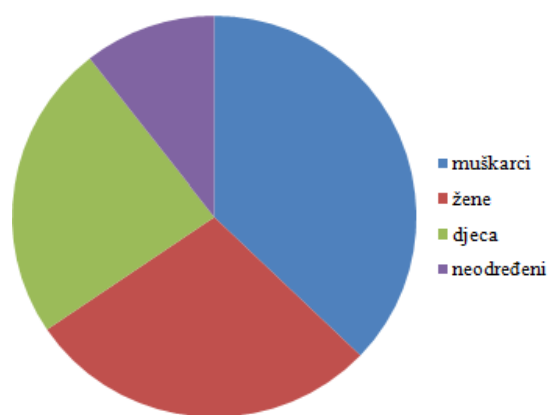
⁷¹ Ibid 127.

U ovom radu obrađen je materijal pronađen u arheološkim kampanjama provedenim od 2011. do 2014. godine, dok su rezultati istraživanja provedeni 2006. i 2010. godine već objavljeni,⁷² ali su uključeni u interpretaciju nalaza i grobnih cjelina. Grobovi su, od 2011. do 2014., pronađeni jugoistočno od crkve na području gdje je teren u jakom padu. U te četiri arheološke kampanje, ukupno su pronađena i istražena 122 groba, najviše 2014. godine, njih 49., 2011. istražena su 22 groba, 2012. 36 grobova, a 2013. preostalih 15. Muškarci za sada prednjače po broju ukopa s njih 45. Žene su definirane u 35 grobova, dok se u 11 slučajeva spol nije mogao odrediti. Pronađen je i 31 dječji ukop te jedan kostur fetusa u grobu zajedno s jednom pokojnicom. U postocima to iznosi: 36.5% muškaraca, 28.5% žena, 26% djece te oko 9% pokojnika neodređena spola (*Graf 1*). Kada tim rezultatima pridodamo i one iz 2006. i 2010. godine, dolazimo do brojke od ukupno 150 pokojnika u 148 grobova (u brojke su uključeni i ukopi starije žene i djevojčice iz kripe unutar svetišta crkve). Grob 18, otkopan 2006. i grob 65, otkopan 2012., jedini su dvojni ukopi, vjerojatno majke i djeteta. Od 150 pokojnika, najviše je muškaraca, 53, potom slijedi 45 žena, 36 djece, dok je 16 pokojnika neodređena spola. U postocima to iznosi: 35.3% muškaraca, 30% žena, 24% djece i 10.6% pokojnika neodređena spola (*Graf 2*). Ne računajući djecu (mlađi od 16 godina), usporedbom procijenjenih godina u trenutku smrti, uočili smo da imamo nešto više pokojnika starih između 40 i 60 godina, od onih starih između 20 i 40 godina (*Tablica 1*).

Graf 1 - grobovi 2011. - 2014.

Graf 2 - grobovi ukupno 2006. - 2014.

Ukupno je pronađeno 36 dječjih kosturnih ostataka. Njih je zasigurno moralo biti više, ali nam njihove krhke i male kosti nisu ostale očuvane, što zbog visoke kiselosti zemlje na lokalitetu, a što zbog čestog prekopavanja i ukopavanja na istim mjestima. Čak 26-ero djece, ili njih nešto više od 72%, umrlo je bez da je doživjelo svoj šesti rođendan. Sudeći po broju

⁷² Azinović Bebek 2009b; 2012b; Azinović Bebek, Janeš 2016.

ukopa i prosječnim godinama smrti (*Tablica 2*), čini se da su djeca, koja su dočekala svoj deseti rođendan, imala velike šanse doživjeti i dvadeseti. Naime, od 150 do sada evidentirana pokojnika, samo je njih četvero umrlo u razdoblju od deset do dvadeset godina starosti.

Tablica 1 - omjer godina i spolova pokojnika

	MUŠKARCI	ŽENE	NEODREĐENI
16 - 20	0	1	1
20 - 40	24	13	1
40 - 60	29	31	6
NEODREĐENE	0	0	12
UKUPNO	53	45	20

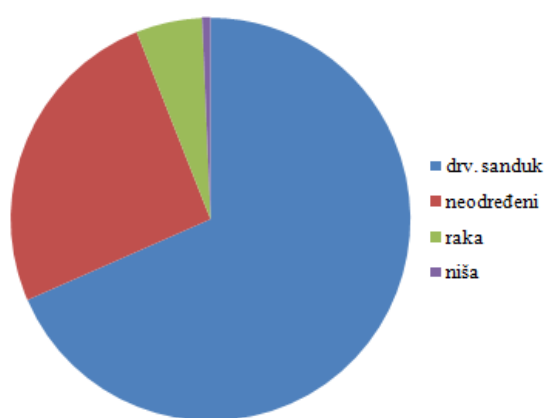
Tablica 2 - broj umrle djece po godinama starosti

GODINE STAROSTI	BROJ UMRLE DJECE
0 - 2	13
2 - 6	13
6 -10	7
10 - 16	2
neodređene godine	1
UKUPNO	36

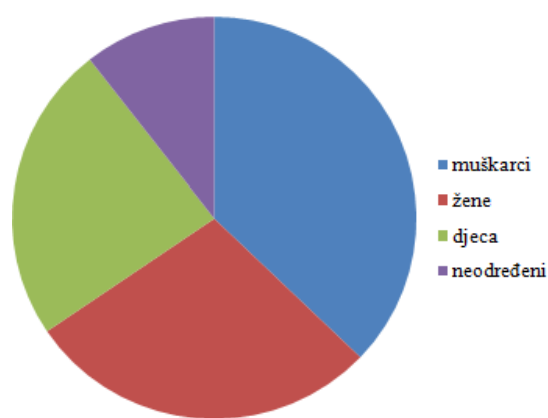
Pokojnici su najčešće pokapani u drvenom sanduku (lijesu). Osim po ostacima dasaka, od kojih se očuvanošću isticala ona iz groba 109, kao potvrdu ukopa u drvenim sanducima služe nam i brojni nalazi kovanih čavala pronađenih u grobnim cjelinama, ali i van njih, kao slučajni nalazi. U iskopavanjima provedenima od 2011. do 2014. godine, u 78 slučajeva definirani su ukopi u drvenom sanduku. 31 put riječ je o ukopu muške osobe, 20 puta o ukopu ženske osobe, 21 put o ukopu djeteta, dok je spol neodređen u šest slučajeva. U postocima su zabilježene manje razlike u odnosu na postotke spola svih ukopa: oko 40% muškaraca, oko 25.5% žena, 27% djece te manje od 8% pokojnika neodređena spola. Ukopa u rakama imamo samo sedam. Razlog njihovom tako malom broju je često prekopavanje i ponovno pokapanje pokojnika na istom mjestu, tako da su one odredive samo u iznimnim slučajevima kada su ukopane u zdravicu. Igla, koja je vrlo vjerojatno držala platno u koje je pokojnik bio povijen pri ukopu, pronađena je u nekoliko slučajeva. Zanimljivo je da ih je nekolicina pronađena kod pokojnika koji su ukopani u drvenim sanducima, što bi moglo značiti da ukop u lijesu nije

nužno isključivao i povijanje pokojnika u mrtvačko platno. Od ukupno sedam pokojnika pokopanih u rakama, tri su muškarca, tri žene te jedno dijete. Ukopi u rakama nisu siromašniji nalazima od ukopa u drvenim sanducima. Nalazi su, ne računajući igle za mrtvački pokrov, pronađeni u tri slučaja, što čini ukupno 43% svih ukopa u rakama. Naravno, ovaj postotak ne možemo uzeti kao mjerodavan jer je sedam ukopa ipak premala brojka za čvršće zaključke. Način ukopa nije se mogao odrediti u 35 slučajeva. Dodamo li im i dva groba koja su definirana kao poremećeni, dolazimo do brojke od 37 neodređenih ukopa: 11 je muškaraca, 12 žena, devetero djece te pet pokojnika kojima se spol nije mogao odrediti.

Graf 3 - vrste ukopa 2006. - 2014.

Graf 4 - spol pokojnika u drvenom sanduku

U arheološkim kampanjama provedenim 2006. i 2010. godine, gotovo svi pronađeni pokojnici bili su pokopani u drvenom sanduku. Jedine iznimke čine dva dječja ukopa, jedan u običnoj raci, a jedan u niši otkrivenoj s južne strane temelja crkve.⁷³ Pribrojivši navedene podatke onima iz kampanja provedenih od 2011. do 2014. godine, dolazimo do brojke od ukupno 102 ukopa u drvenim sanducima, osam ukopa u rakama, jednim ukopom u niši, te 38 neodređenih ukopa (Graf 3). Iz tih brojki proizlazi da je gotovo 70% pokojnika, do sada pronađenih na lokalitetu, pokopano u drvenom sanduku, a njih nešto više od 5% u običnim zemljanim rakama, ali ove podatke treba uzeti s oprezom. U drvenom sanduku i dalje su većinom pokapani muškarci, njih 40, potom slijede žene, njih 30, zatim 22 djece i 10 ukopa osoba neodređena spola (Graf 4). Postoci ukopa u drvenim sanducima po spolovima ponešto se razlikuju od postotaka po spolovima i dobi ukupnog udjela pokojnika: 39% muškaraca, oko 29.5% žena, oko 21,5% djece, te nešto manje od 10% pokojnika neodređena spola. Od ukupno osam ukopa u rakama, u njih tri su pronađeni nalazi, što ranije navedeni postotak, za kojeg smo i naglasili da ga moramo uzeti s oprezom, smanjuje na 37.5%.

⁷³ Azinović Bebek 2009b: 467.

Od 122 groba, istražena u razdoblju od 2011. do 2014. godine, njih 52 (41 ukop u drvenom sanduku, pet ukopa u raci i šest neodređenih ukopa) imaju nalaze, što čini nešto više od 42.5%. Nabožni predmeti pronađeni su u 27 grobova, što čini oko 22%. Taj postotak manji je od prosjeka novovjekovnih groblja, na kojima se nabožni predmeti pronalaze u oko 30% grobova. Od tog prosjeka u Hrvatskoj odskaka jedino crkva sv. Marije Magdalene u Čazmi, u kojoj su nabožni predmeti pronađeni u 56% ukopa.⁷⁴ Razlog tako velikom postotku može biti to što se kopalo samo unutar crkve, gdje je vjerojatno bio pokopan imućniji sloj ljudi. Kada žumberačkim grobovima otkopanim u razdoblju od 2011. do 2014. godine, pridodamo grobove otkopane 2006. i 2010. godine, postotak grobova s nalazima nešto je veći i iznosi 46%, dok se postotak grobova s nabožnim predmetima neznatno povećao i iznosi nešto više od 23.5%. Ukupno je, dakle, na žumberačkom groblju oko crkve sv. Nikole biskupa, u razdoblju od 2006. do 2014. godine otkopano 148 grobova, od čega su nalazi općenito pronađeni u njih 68, a nabožni predmeti u njih 35. Gledajući samo grobove s nalazima, nabožni predmeti pronađeni su u 51.5% slučajeva. Istraživanja na lokalitetu i dalje su u tijeku tako da se na konačne rezultate još mora pričekati.

Od 35 grobova u kojima su pronađeni nabožni predmeti, samo u pet slučajeva oni čine jedine nalaze. Najčešće se uz njih u grobovima pronalazi nakit (prstenje, broševi i sl.) i kopčice tzv. „baba i deda”. Od nabožnih predmeta u grobovima se najčešće pronalaze medaljice (*Graf 5*). Pronađene su u 26 grobova, a u samo tri slučaja su one jedini nalaz uopće. Više od jedne medaljice pronađeno je u pet grobova. S dvije medaljice bila je pokopana jedna žena, dok su s tri medaljice bili pokopani jedan muškarac, jedna žena i jedno dijete, čiji grob je jedini dječji grob s nabožnim predmetima. U grobu 59, u kojem je bio pokopan muškarac, pronađene su čak četiri medaljice. Ukupno je, u grobnim cjelinama, pronađeno 36 medaljica, 16 u 13 ženskih grobova, 15 u deset muških grobova, u jednom dječjem grobu bile su tri medaljice, a dvije su pronađene u dva groba s pokojnicima neodređenog spola (*Tablica 3*).

Tablica 3 - omjer medaljica po spolovima i broju grobova

	MUŠKI	ŽENSKI	DJEČJI	NEODREĐENI
BR. MEDALJICA	15	16	3	2
BR. GROBOVA	10	13	1	2

⁷⁴ Azinović Bebek 2012b: 12.

Slika 4 - položaj nabožnih predmeta na kosturu: medaljice (žuta), križevi (zelena), krunice (ružičasta) (preuzeto iz Králíková 2004)

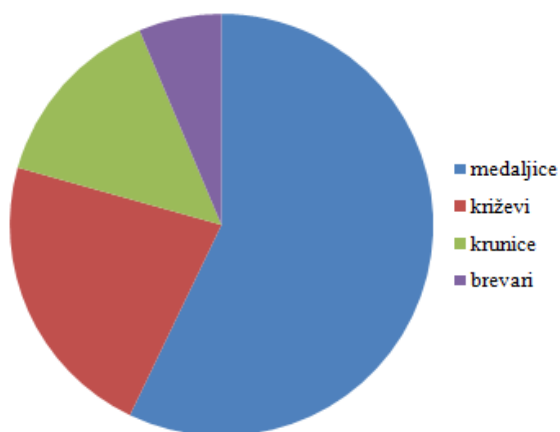
Od 2006. do 2014. godine, na groblju pored crkve sv. Nikole biskupa u Žumberku, pronađeno je 57 medaljica. U ovom radu obrađena je 41, od kojih je 28 pronađeno u grobnim cjelinama. Ovdje ne računamo medaljicu iz Gorice T4/40 jer se ona nalazila unutar brevara T10/70. Niti nakon što smo im pribrojili osam medaljica iz grobnih cjelina otkrivenih u istraživanjima 2006. i 2010. godine, nismo uspjeli odrediti detaljniju podjelu po spolovima ovisno o motivima na medaljici. Medaljice s motivom sv. Benedikta najbrojnije su. Šest ih je pronađeno kod muškaraca, pet kod žena, tri u jedinom dječjem grobu s medaljicama, a dvije kod osoba neodređena spola. Četiri hodočasničke medaljice (Loreto, Mariazell T4/30, Gorica T4/39 i Trsat T4/41) pronađene su u ženskim grobovima, a samo jedna u muškom (Maria Dorfen/Ruprechtsberg T4/35). Od pet medaljica iz grobnih cjelina s prikazom Isusa i Marije,

tri su pronađene uz žene, a dvije uz muškarce. Zanimljivo je da su sve tri svetačke medaljice⁷⁵ (jedna sv. Antun Padovanski i sv. Petar Alkantarski T2/8, te dvije sv. Mihovil i sv. Juraj T2/9, T2/10) pronađene kod muških pokojnika. Jedina medaljica s Marijom kao nositeljicom pobožnosti (T2/11), koja je pronađena u grobnoj cjelini, također je bila u muškom grobu. Osim navedenih pronađeno je još šest medaljica, tri staklene (T1/1 - 3) i tri gotovo u potpunosti uništene kojima se nisu uspjeli odrediti motivi (*Tablica 4 / Graf 6*).

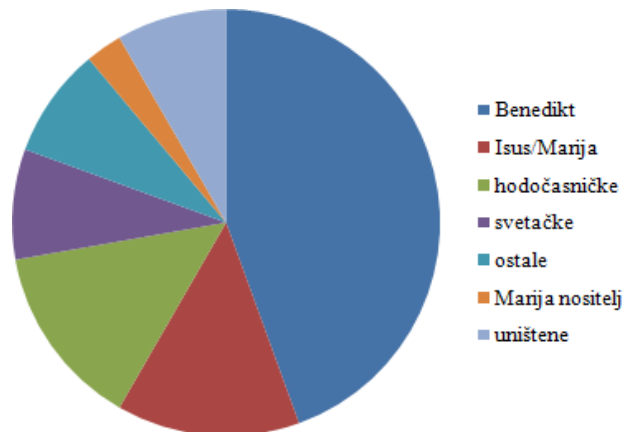
Tablica 4 - motivi na medaljicama po spolovima pokojnika

	MUŠKI	ŽENSKI	DJEČJI	NEODREĐENI
ISUS/MARIJA	2	3	0	0
SVETAČKE	3	0	0	0
BENEDIKT	6	5	3	2
MARIJA NOSITELJ	1	0	0	0
HODOČASNIČKE	1	4	0	0
OSTALE	2	1	0	0
UNIŠTENE	1	2	0	0

Graf 5 - učestalost nabožnih predmeta

Graf 6 - motivi na medaljicama

Na žumberačkom groblju, u istraživanjima od 2006. do 2014. godine, pronađeno je ukupno 18 križeva, od čega su dva kositrena propala. U ovom radu obrađeno je 12 križeva pronađenih od 2011. do 2014. godine. Devet ih je iz grobnih cjelina, od toga šest kod muških pokojnika, a preostala tri kod ženskih. Jedina vrsta križeva zastupljena s više od jednog primjerka je jednostavan latinski križ sa stiliziranim trolisnim završecima (T5/42 - 44), koji je pronađen u tri groba, dva muška i jednom ženskom. U iskopavanjima provedenim 2010.

⁷⁵ Medaljice s prikazom sv. Benedikta smo zbog brojnosti uvrstili u posebnu kategoriju.

godine je, u jednom od dva groba koji su se nalazili u kripti crkve, pronađen jedan križ s reljefnim prikazom Krista te jedan veliki latinski križ, dok je u grobu 20, otkopanom 2006. godine, pronađen grčki križ sv. Benedikta. Do sada su u grobnim cjelinama pronađena dva grčka križa sv. Benedikta, oba kod pokojnica starih oko pedeset godina. Van grobnih cjelina je, 2006., pronađen i jedan *vitam praesta* latinski križ. Važno je naglasiti da su u iskopavanjima provedenima od 2011. do 2014. godine, u dva ženska groba pronađena još dva križa, izrađena od kositra, ali su na žalost oba uništena pri pokušaju restauracije. Jedan od ta dva križa pronađen je zajedno s križem T5/48 u grobu 101. S obzirom na to da su križevi koji su 2006. i 2010. pronađeni u grobnim cjelinama pripadali ženama, ukupno je dakle do sada osam križeva pronađeno u ženskim grobovima, a šest u muškim. Kada podijelimo križeve po dobi, devet ih je pripadalo osobama umrlim u dobi od 40 do 60 godina, a preostalih pet osobama umrlim u dobi od 20 do 40 godina (*Tablica 5*). Zbog malog broja pronađenih križeva, nemoguće je napraviti detaljniju analizu omiljenosti određene vrste križa kod određene populacije ljudi, ali s obzirom na zasada pronađen manji broj ženskih grobova u odnosu na muške, a nešto veći broj križeva kod pokojnica u odnosu na pokojnike, mogli bi zaključiti da su križevi bili popularniji kod žena nego li kod muškaraca. Ipak, kao što smo već naveli, istraživanja na lokalitetu još uvijek su u tijeku, a trenutne brojke su premale za donošenje nekih čvršćih zaključaka.

Tablica 5 - zastupljenost križeva po dobi i spolu

	MUŠKI	ŽENSKI
0 - 20	0	0
20 - 40	2	3
40 - 60	4	5
UKUPNO	6	8

U tri groba otkopana u razdoblju od 2011. do 2014. godine pronađena je veća količina zrna, koja nam je omogućila rekonstrukciju triju većih krunica. Jedna je pronađena u grobu žene stare od 25 do 35 godina (T7/54), druga u grobu žene stare između 40 i 45 godina (T9/56), a treća u grobu muškarca starog od 50 do 55 godina (T8/55). Riječ je najvjerojatnije o većim krunicama koje su se sastojale od pet zrna za molitvu Očenaš te 50 zrna za molitvu Zdravo Marijo. Osim njih, u tri groba pronađene su manje količine zrnja, koja su najvjerojatnije pripadala malim krunicama, popularno zvanima „ceneri.“ Već su objavljene tri krunice pronađene 2006. i 2010. godine. Jedna je bila velika sa 150 zrna, druga srednja s

pedesetak zrna, dok je treća bila mala, a zanimljivo je da su sve pronađene u ženskim grobovima. Premalen je to broj krunica za donošenje bilo kakvih zaključaka. Ipak, još je jednom potvrđeno da velike krunice nisu nosile i koristile isključivo žene, već i muškarci. Zrna obrađena u ovom radu, pronađena su u šest grobova, a jedan nalaz je slučajan. Od tih šest grobova, u dva su bile pokopane žene, a u preostala četiri muškarci. Ovim zrnima trebalo bi dodati još jedno crveno koje je propalo, a bilo je pronađeno u još jednom muškom grobu. U ranijim istraživanjima, zrna su pronađena u samo jednom ženskom grobu. Zanimljivo je da su dvije vodoravne prečke *credo* križa krunice, pronađene kod muškaraca starijih od 35 godina. Kao što smo već naveli, broj krunica i pronađenih ukrasnih zrna je premalen za donošenje bilo kakvih zaključaka, ali valja napomenuti da ih zasada nema u dječjim grobovima, odnosno u grobovima osoba mladih od dvadeset godina. Od 14 nalaza zrna i krunica, šest ih je pronađeno u muškim grobovima, a osam u ženskim.

U istraživanjima od 2006. do 2014. godine, ukupno je pronađeno sedam brevara, od kojih je jedan propao. Tri su metalna, dva kožna, a dva su izrađena kombinacijom kože i metala. Brevar T10/70 jedini je ovalnog oblika i najbolje je očuvan. Tri brevara su pronađena slučajno, a tri su pripadala pokojnicama starijim od 30 godina, dok je brevar T10/70 pronađen u grobu pokojnika starog od 55 do 60 godina. U grobu 137 pronađeni su komadi bronce, koji bi, s obzirom na oblike očuvanih fragmenata, mogli biti dijelovi propalog brevara.

Uzevši u obzir sve do sada otkopane grobove na lokalitetu, dolazimo do zaključka da djeca većinom nisu bila pokapana s nabožnim predmetima. Izuzetak čini jedan dječji grob s tri medaljice. Nabožni predmeti pronađeni su još u 15 muških, 17 ženskih grobova te u dva groba s pokojnicima neodređena spola. U gotovo 50% grobova s nabožnim predmetima pokopane su žene starije od 20 godina. S obzirom na to da je na groblju pronađeno više muškaraca nego žena, mogli bismo, uz određenu dozu opreza, zaključiti da su nabožni predmeti bili nešto popularniji kod žena nego kod muškaraca. Još jednom valja napomenuti da su svi ovi podaci podložni promjenama u budućnosti jer je istraživanje groblja oko crkve sv. Nikole biskupa još uvijek u tijeku.

5. NABOŽNI PREDMETI

5.1. OPĆENITO

Prije no što po određenim kategorijama predstavimo nabožne predmete, smatramo potrebnim donijeti njihovu definiciju i reći nešto općenito o njima samima, kao i o situaciji na europskom tlu u kojoj se navedeni pojavljuju. Općenito se nabožnim predmetima, odnosno devocionalijama, smatraju: „svi predmeti religijske namjene, a koji potiču ili proširuju pobožnost, ili imaju svrhu podsjetnika na neke religijske misterije.“⁷⁶ Najčešće je riječ o medaljicama, križevima, kronicama, privjescima i sl.

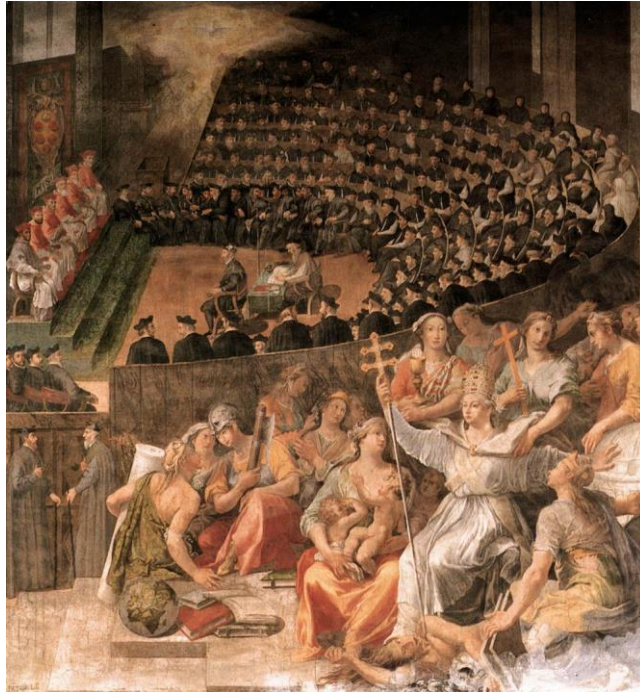
Ključan datum za našu temu jest 31. listopada 1517. godine. Tog dana njemački je svećenik i profesor teologije, Martin Luther, objavio na vratima crkve u Wittenbergu 95 teza protiv oprosta odnosno indulgencija Rimokatoličke crkve. Time je započela reformacija koja je zapravo značila još jedan raskol u kršćanskoj zajednici. Kao reakcija katoličke crkve na reformaciju, koja se ubrzano širila Europom i iz dana u dan brojala sve više pristaša, nastaje protureformacija, odnosno katolička obnova, čiji su svojevrsni nosioci bili pripadnici novoosnovanog reda Družbe Isusove ili skraćeno, Isusovci. Red je osnovao Ignacije Loyola 1540. godine, a svoju djelatnost razvijali su u tri smjera: obnova katoličanstva, borba protiv protestantizma i misionarski rad.⁷⁷

Protureformacija svoj je vrhunac doživjela na saboru u Tridentu (današnji Trento u Italiji), koji je održan u tri koncilna razdoblja od 1545. do 1563. godine (*Slika 5*). Doneseni su mnogi zaključci kojima su uređena brojna crkvena pitanja, primjerice, dekret o čistilištu, nauk o transupstancijaciji, nauk o sakramentima i sl. Za temu ovog rada najznačajniji je Dekret o zazivanju, štovanju i relikvijama svetaca i o svetim slikama. U dekretu se među ostalim navodi da su svećenici dužni vjernike poučavati: „o posredovanju i zazivanju svetaca, o štovanju relikvija i o zakonitoj upotrebi slika, učeći ih, da sveci kraljujući zajedno s Kristom Bogu prinose svoje molitve za ljude; da je dobro i korisno ponizno ih zazivati i utjecati se njihovim molitvama i njihovoj pomoći kako bi izmolili dobročinstva od Boga, po njegovom Sinu, Isusu Kristu Gospodinu našem, koji je jedini naš Otkupitelj i Spasitelj.“ Nadalje: „Slike pak Krista, Bogorodice Djevice i drugih svetaca treba držati prije svega u crkvama i iskazivati im potrebnu čast i štovanje, ne kao da bi se vjerovalo da je u njima neko božanstvo ili moć zbog čega bi ih trebalo štovati, ili kao da se od njih nešto traži, ili kao da bi se pouzdanje stavljalo u slike, kao što je to nekada bilo kod pogana koji su stavljali nadu u idole

⁷⁶ Azinović Bebek 2012b: 2.

⁷⁷ Ibid 8.

[usp. Ps 135, 15-17]: nego jer se čast, koja im se iskazuje, prenosi na pralik koji one (slike) predstavljaju; tako da preko slika koje ljubimo, pred kojima otkrivamo glave i klanjamo im se, klanjamo se Kristu i štujemo svece koje one predstavljaju.“⁷⁸

Slika 5 - Pasquale Cati: Tridentski sabor (URL 1)

Pučka vjerovanja trebala su biti izbrisana djelovanjem katoličke obnove, međutim ona su se, zajedno s narodnim vjerovanjima, spojila s katoličkom pobožnošću, čime je nastala tzv. pučka pobožnost. Time se: „praznovjerni običaji vezani uz zaštitu puka od raznih nedaća profiliraju u kult svetaca i običaj nošenja medaljica i raznih zaštitnih privjesaka.“⁷⁹ To bi objasnilo raširen običaj nošenja ne samo medaljica i privjesaka, već i krunica, križeva i brevara, koji su, kao što ćemo vidjeti u predstojećim poglavljima, u nekim slučajevima bili pokapani zajedno sa svojim pokojnim vlasnicima.

5.2. MEDALJICE

Na žumberačkom groblju, kao i na većini ostalih ranonovovjekovnih, najčešći nabožni predmet su religijske medaljice. Mogu biti različitih oblika. Najbrojnije su ovalne, a na Žumberku su pronađene još i okrugle, osmerokutne, vitičaste, kvadratne i srcolike. Mogu biti hodočasničke i svetačke medaljice. Prve najčešće simboliziraju uspomenu na učinjeno

⁷⁸ URL 2

⁷⁹ Azinović Bebek 2012b: 10.

hodočašće, ali nije isključeno niti da su kupljene od putujućih trgovaca, kao niti mogućnost da su poklonjene nekome unutar obitelji tko osobno nije bio na navedenom hodočašću.⁸⁰ Najčešće na sebi imaju prikaz nekog hodočasničkog mjesta, dok svetačke medaljice na sebi imaju prikaze svetaca i svetica koje se ne mogu direktno povezati s nekim hodočasničkim odredištem, ali nije isključena niti mogućnost da su upravo na hodočašću i bile nabavljene.⁸¹ Arheolozi najčešće pronalaze skromnije, kositrene ili željezne medaljice koje nisu zato manje čašćene.⁸² Od 17. stoljeća izrađuju se za bogatije pripadnike društva od plemenitih metala, zlata i srebra.⁸³ Na ovom lokalitetu najčešće je riječ o brončanim medaljicama, koje su ili kovane ili lijevane. Najčešće se nose oko vrata i obavezan su dio krunice.⁸⁴

Hodočasničke oznake, koje su u upotrebi od 11. do 15. stoljeća, smatraju se formalnim prethodnicama medaljica.⁸⁵ One su služile kako bi se dokazala prisutnost na određenom hodočašću, ali i kao uspomena na isto. Tijekom 15. stoljeća počele su se širiti medaljice s izrazitom religijskom namjenom.⁸⁶ Tako je u Rimu u opticaju 1475. godine bila posebna medaljica povodom jubilejske godine. One su se vremenom počele blagoslivljati te su time postale povezane s određenim oprostima.⁸⁷ Najveća produkcija medaljica je u 17. i 18. stoljeću.

Medaljice se počinju kovati od 16. stoljeća. Do tada su se izrađivale isključivo lijevanjem.⁸⁸ Intenzivna produkcija kovanih medaljica prati se od polovice 17. stoljeća,⁸⁹ a izrađivale su se pomoću Da Vincijeve preše na vijak,⁹⁰ pomoću sprave za kovanje, tzv. „Balanciera“,⁹¹ kovanjem na valjku,⁹² a od 18. i 19. st. i strojevima za prešanje na paru.⁹³ Kovanje je povoljnije za izradu velikog broja medaljica. Lijevene medaljice su izrađivane uz pomoć glinenog kalupa u koji je bio otisnut pozitiv u vosku, drvu ili kamenu. Iako su bile teže i čvršće, tim ih se načinom nije moglo proizvesti puno, ali je bila velika mogućnost kombinacije lica i naličja.⁹⁴ Do 17. stoljeća dominira lijevanje, a od tada kovanje.⁹⁵

⁸⁰ Azinović Bebek 2012b: 116.

⁸¹ Ibid 49.

⁸² Mirnik 1992: 501.

⁸³ Fassbinder 2003: 33.

⁸⁴ Mirnik 1998: 361 - 381.

⁸⁵ Fassbinder 2003: 35.

⁸⁶ Ibid 28.

⁸⁷ Azinović Bebek 2012b: 49.

⁸⁸ Bernhart 1920: 13.

⁸⁹ Mittermeier I. 1989: 133.

⁹⁰ Martini 2009: 607

⁹¹ Fassbinder 2003: 31; Martini 2009: 608

⁹² Martini 2009: 608

⁹³ Ibid 611.

⁹⁴ Azinović Bebek 2012b: 50.

⁹⁵ Ibid 51.

Pri interpretiranju medaljica važno je znati razlikovati lice od naličja. Ako je na jednoj strani prikaz sveca, a na drugoj prikaz crkve ili nekog drugog simbola, lice je uvijek ona strana na kojoj je svetac. Marija je uvijek na licu, osim kada se uz nju na medaljici nalazi prikaz Isusa. U tom slučaju je ona na naličju, a Isus na licu. Poštuje se određena hijerarhija među prikazima, koja se, primjerice kod redovničkih medaljica, temelji na ugledu i poštovanju kojeg određen svetac ima u nekom određenom redu. Tako će Franjo Asiški kod franjevacu uvijek biti na licu (osim ako uz njega nisu Isus ili Marija), a po rangu ga dalje slijedi Antun Padovanski.⁹⁶ Za primjer nam može poslužiti medaljica T2/8 koja na licu ima prikaz sv. Antuna Padovanskog, dok joj je na naličju sv. Petar Alkantarski, obojica franjevci.

Hodočasničke medaljice kao prikaz najčešće imaju neki kip ili sliku koja se štupa u određenom svetištu, a ponekad i prikaz hodočasničke crkve. Pojavljuju se i medaljice koje na licu i na naličju imaju prikaze različitih hodočasničkih mjesta. Naime, u ranom novom vijeku nije bila rijetkost putem posjećivati više hodočasničkih mjesta koja su bila povezana ili vrstom pobožnosti ili blizinom. Takve medaljice, s prikazima dva hodočasnička mjesta, se na njemačkom govornom području nazivaju *Zwitterpfennig*, dok u hrvatskom jeziku nema adekvatne izvedenice.⁹⁷ U ovom radu objavljene su dvije takve medaljice. Jedna na licu ima prikaz Marije iz Mariazell, dok joj je na naličju Maria Taferl (T4/34). Takva medaljica možda je odraz hodočašća u Mariazell, Mariju Taferl i Sonntagberg. U 17. stoljeću su se ta tri hodočasnička mjesta posjećivala na jednom putu, odnosno sva tri mjesta dio su jednog hodočašća.⁹⁸ Medaljica T4/36, na licu ima prikazanu statu Marije iz Dorfena, dok je na naličju milosni kip iz Wiesa.

Samo dvije analizirane medaljice imaju signaturu. Riječ je o medaljicama T3/29 i T4/32. Obje su rad istog majstora medaljera, Georga Messenlechnera, koji djeluje oko 1700. godine u Salzburgu, a signatura mu je GM.⁹⁹

Medaljice su u katalogu na kraju teksta prikazane kroz nekoliko kategorija:

Opis: sadrži oblik medaljice, oblik ušice, podatke o tabli na kojoj se nalazi te eventualna datacija

Lice: sadrži opis prikaza na licu te razrješenje eventualnog natpisa

Naličje: sadrži opis prikaza na naličju te razrješenje eventualnog natpisa

Mjere: sadrži podatke o težini u gramima, veličini u milimetrima, materijalu od kojeg je medaljica napravljena i tehnici u kojoj je izrađena

⁹⁶ Azinović Bebek 2012b: 54.

⁹⁷ Ibid 118.

⁹⁸ Fassbinder 2003: 179.

⁹⁹ Bernhart 1920: 222.

Detalji nalaza: sadrži podatke o godini pronalaska medaljice, o grobu u kojem je pronađena, o broju posebnog nalaza i osnovne podatke o ostalim nalazima iz grobne cjeline, ako postoje

Analogije: sadrži analogije ako su mogle biti pronađene

5.2.1. PRIKAZI NA MEDALJICAMA

Ana Azinović-Bebek u svojoj je doktorskoj disertaciji medaljice podijelila na one s prikazom Isusa i Marije, Jubilejske i biblijske medaljice, medaljice sv. Benedikta, svetačke medaljice, medaljice na kojima je Marija nositeljica pobožnosti, hodočasničke medaljice te ostale (neočuvanog prikaza ili neobične izrade i oblika).¹⁰⁰ Medaljice sv. Benedikta izdvojila je zbog njihove brojnosti. Isto smo odlučili učiniti i mi s obzirom na to da i u našem radu one čine najbrojniju kategoriju. Sve ostale kategorije, osim Jubilejskih i biblijskih medaljica, u ovom radu imaju barem po jedan primjerak.

Imamo ukupno četiri medaljice s prikazom Isusa i Marije. Dvije medaljice na licu imaju prikaz Isusa u profilu, a na naličju Marije u profilu (T1/4, 5). Preostale dvije (T1/6, 7) imaju figuralni prikaz Krista ili Marije koju štiju u slavi (npr. Krunjenje Marijino) ili mucu (npr. *arma Christi* ili Marija od sedam žalosti).¹⁰¹ Medaljica T1/6 na licu ima zaziv protiv nevremena s prikazom raspetog Isusa na križu, dok su joj na naličju prikazani Isus (ili možda Josip) i Marija u profilu. Lice medaljice T1/7 prikazuje simbole Kristove muke (*arma Christi*), dok na naličju ima prikaz Krunjenja Marijinog. Sve medaljice iz ove grupe, u našem slučaju, su izrađene od lijevane bronce.

Na medaljici T1/4 je Isus prikazan u desnom, a Marija u lijevom profilu, dok je na medaljici T1/5 obrnut slučaj. Samo potonja medaljica ima sačuvan natpis. N i O jedina su čitka slova na njenom licu, dok je na naličju čitka riječ CHRISTI. Isus se prikazuje s plaštem preko ramena te zrakastim svetokrugom na obje medaljice. Trnova kruna prisutna je samo na drugoj medaljici. Marija je na obje prikazana s velom i svetokrugom.

Medaljica s prikazom *arma Christi* za cilj ima prisjećanje na Kristovu muku, vjerovalo se da one pomažu pri porodu, ozdravljenju, ali i da čuvaju od iznenadne smrti. Bile su omiljene i kod protestanata.¹⁰² Medaljica T1/7 uz prikaz golubice u svetokrug, koja simbolizira Duha Svetoga, ima Veronikin rubac, ljestve, stup za bičevanje, vrč, tri kocke, haljinu, pijetla i svijećnjak, a u pozadini se naziru linije koje najvjerojatnije simboliziraju svete stube (*scala Pilati*). Sačuvano je dovoljno slova da rekonstruiramo natpis, koji glasi:

¹⁰⁰ Azinović Bebek 2012b: 55.

¹⁰¹ Ibid 61.

¹⁰² Fassbinder 2003: 272.

Passio Christi salva nos (Muko Kristova, spasi nas). Krunjenje Marijino pronalazimo samo na naličju ove medaljice. Ono se ikonografski prikazuje od 12. stoljeća, ali na različite načine. Prikaz s naše medaljice nastaje u 17. stoljeću. Mariju kruni sv. Trojstvo, a Bogorodica kleči između Boga Oca i Krista, dok iznad nje lebdi Duh Sveti.¹⁰³

Svetačke medaljice su one na kojima je nositelj pobožnosti neki svetac ili svetica. Čine daleko najbrojniju skupinu medaljica u ovom radu, ponajviše zbog iznimno popularnih medaljica sv. Bendikta. Pronađene su samo tri svetačke medaljice (T2/8 - 10) na kojima nije prikazan sv. Benedikt. Dvije na licu imaju prikaz sv. Mihovila Arkandela koji ubija sotonu, a na naličju sv. Jurja koji ubija zmaja (T2/9, 10). Moguće je da je riječ o medaljicama bratovštine sv. Mihovila. Bratovštine (lat. *confraternitas, fraternitas*) označavaju društveno i religiozno udruživanje laika na staleškoj osnovi.¹⁰⁴ Iako su najčešće medaljice bratovštine sv. Mihovila one sa sv. Mihovilom Arkandelom na licu i križem bratovštine sv. Mihovila na naličju, javljaju se i medaljice sa sv. Jurjem na naličju.¹⁰⁵ Mi imamo dva takva primjerka. Mihovil je prikazan raširenih krila na obje medaljice. Na prvoj (T2/9) je obučen kao rimski vojnik, a u rukama ima štit i mač, dok mu je pod nogama poražena Sotona u ljudskom obličju. Sličan prikaz je i na drugoj medaljici (T2/10), ali umjesto mača, Mihovil ima koplje, a Sotona je personificirana prikazom zmije. Naličje je vrlo slično izvedeno na obje medaljice. Sv. Juraj prikazan je na konju u trku, okrenut je udesno te kopljem probija zmaja. Na medaljici T2/10 čitak je i natpis koji nam potvrđuje da je riječ o navedenom svecu. Objе medaljice su ovalne i izrađene od lijevane bronce. Zanimljivo je da u obližnjem mjestu Kalje postoji crkva sv. Mihovila, koja je bila filijala župe u Žumberku.¹⁰⁶ Moguće je da je ondje postojala bratovština sv. Mihovila, koja je mogla distribuirati navedene medaljice.

Najreprezentativniji primjerak u ovom radu zasigurno je medaljica T2/8. Riječ je o masivnoj osmerokutnoj medaljici od lijevane bronce s prikazom sv. Antuna Padovanskog na licu te sv. Petrom Alkantarskim¹⁰⁷ na naličju. S obzirom na to da su oba sveca iz franjevačkog

¹⁰³ Azinović Bebek 2012b: 104.

¹⁰⁴ Ibid 93.

¹⁰⁵ Ibid 93.

¹⁰⁶ URL 3

¹⁰⁷ Petar je rođen 1499. godine u Alcántari u Španjolskoj. Otac mu je bio odvjetnik i upravitelj, a majka plemkinja iz roda Sanabia. (URL 4) Naobrazbu je stekao na sveučilištu u Salamanci, a već 1515. se pridružuje strogom franjevačkom redu u Manjaretetu. Ondje je živio asketskim životom, sličnom onome pustinjaških otaca. (Farmer 2011: 354) Iako još nije bio svećenik, s 22 godine bio je poslan osnovati novi samostan sa strogim pravilima u Badajozu. Za svećenika je zaređen 1524. godine. Ubrzo potom započinje s propovijedanjem, a posebnu važnost pridaje propovijedanju siromašnima. (URL 4) 1538. godine postaje glavar strogog reda u Estremaduri u Španjolskoj, gdje je naišao na otpor pri pokušaju daljnjeg reformiranja reda. (Paul 2011: 181.) Zbog toga je otišao i u Pedrosi osnovao mali samostan izgrađen prema njegovim uputama, gdje se živjelo izuzetno strogo. Sv. Terezija Avilska, koju je nadahnuo sam Petar, ostavila nam je zapise iz kojih saznajemo neke zanimljivosti iz njegova života. Tako primjerice saznajemo da je uvijek bio bos, nikada nije stavljao

reda, medaljicu možemo svrstati u tu potkategoriju. Sv. Antun, obučen u franjevački habit, u lijevom profilu, stoji pred djetetom Isusom. Sačuvan je natpis koji nam potvrđuje da je riječ o sv. Antunu Padovanskom. I dok je takvih prikaza sv. Antuna podosta, prikaz sv. Petra Alkantarskog zasada nismo pronašli u dostupnoj literaturi, što ovu medaljicu trenutno čini jednim takvim primjerkom. Sv. Petar Alkantarski, u desnom profilu, prikazan je također u franjevačkom habitu. U lijevoj ruci drži križ, a desna mu je podignuta na blagoslov. Oko glave ima svetokrug. Natpis je uspješno pročitao: *St. Petrus de Alcantara ora pro nobis* (Sv. Petre Alkantarski, moli za nas). S obzirom na to da je na natpisu Petar Alkantarski naveden je kao svetac, a svetim je proglašen tek 1669. godine, medaljica ne može biti izrađena prije zadnjih desetljeća 17. stoljeća. Rub medaljice je profiliran, a bila je dijelom krunice T8/55.

Medaljice na kojima je Marija nositeljica pobožnosti zastupljene su sa samo dva primjerka. Medaljica T2/11 na licu ima slabo očuvan prikaz Marije od sedam žalosti. Marija sjedi, a kroz srce je probodena sa sedam mačeva, četiri s lijeve, a tri s desne strane. To je tipični prikaz Marije od sedam žalosti. Čitak je i natpis koji nam otkriva da je riječ o upravo navedenom prikazu, M . DOLOROSA. Konačan broj mačeva koji prolaze kroz Marijino srce određen je u 16. stoljeću, a stoljeće kasnije je papa Pavao V. definirao o kojim je žalostima riječ.¹⁰⁸ Malo drugačiji prikaz Marije od sedam žalosti pronalazimo i na naličju križa T6/51. Sv. Benedikt sa štapom na kojem je križ u jednoj ruci te knjigom u drugoj nalazi se na naličju medaljice T2/11. U donjem dijelu prikaza, ispred njegovih nogu, nalazi se štit s nečitkim natpisom. Dvije su najčešće mogućnosti, natpis štita sv. Benedikta ili Zaharijin zaziv. Medaljica je izrađena lijevanjem, za razliku od druge (T2/12) koja pripada ovoj kategoriji, a izrađena je kovanjem. To je zasigurno jedan od razloga slabo očuvanog prikaza na njoj. Na licu medaljice T2/12 nazire se Marijin lik sa sklopljenim rukama, a u naručju vjerojatno drži srce Isusovo. Oko njene glave su zrake svetokruga, a natpis je nečitak. Prikaz na naličju još je slabije očuvan. Naziru se dvije osobe, svaka s jedne strane centralnog prikaza, pa to podsjeća na prikaz sv. Obitelji.

Medaljice s prikazom sv. Benedikta (T3) uvjerljivo čine najbrojniju skupinu medaljica u našem radu. Ukupno ih je 17. Razlog njihove brojnosti je zaštitna uloga. Naime, vjerovalo

kapuljaču preko glave bez obzira na to koliko je jako sunce pržilo ili padala kiša, uvijek je nosio jedan habit, spavao je samo sat i pol dnevno, a jeo je jedan obrok u tri dana. Znalo se dogoditi da u kontemplaciji ne pojede ništa i do osam dana. (Farmer 2011: 354) Petar ju je poticao da slijedi njegova pravila izbjegavanja mesa i vina te da prakticira bosonogo hodanje. Stroga franjevačka grana „najstrožeg održavanja“ po njemu je nazvana alkantarinci. (Opći religijski leksikon, 709.) Umro je 1562. godine. Blaženim ga je proglasio papa Grgur XV. 1622., a kanonizirao ga je Klement IX. 1669. godine. (URL 4)

¹⁰⁸ Fassbinder 2003: 291; Azinović Bebek 2012b: 102: 1. pretkazanje Šimuna proroka u hramu, 2. bijeg u Egipat, 3. ostanak Isusa u hramu u Jeruzalemu, 4. Marija susreće Isusa na putu na Golgotu, 5. agonija na križu, uz prikaz Marije i učenika Ivana, 6. skidanje s križa i molitva u krilu, 7. polaganje u grob.

se da su sveci posrednici između Boga i ljudi, a sv. Benedikt je u 17. i 18. stoljeću bio omiljeni svetac zaštitnik.¹⁰⁹ Posebno je potrebna bila zaštita od kuge, koja je, unatoč slabljenju u većini Europe, u našim krajevima još uvijek bila vrlo aktivna zbog blizine Osmanskog Carstva. Zbog toga su se sanitarni kordoni i lazareti počeli prebacivati s obale prema unutrašnjosti, u dalmatinsko zaleđe, ali i u pogranični prostor Vojne krajine.¹¹⁰ Sv. Benedikt smatran je zaštitnikom od kuge, a uz njega se na medaljicama, osim štita sv. Benedikta, može pronaći i Zaharijin zaziv, također najmijenjen zaštiti od navedene pošasti.

Štit sv. Benedikta sastoji se od križa i okrugle trake koja ga okružuje te time čini štit. Cijeli štit je ispunjen slovima: oko greda križa: C.S.P.B. - *Crux Sancti Patris Benedicti* (križ sv. oca Benedikta); u križu na patibulumu: C.S.S.M.L. - *Crux Sacra sit mihi lux* (Neka mi sv. križ bude svijetlo); u križu na anteni: N.D.S.M.D. - *Non draco sit mihi dux* (Neka mi zmaj ne bude vođa); u traci oko križa: I.H.S. - *Iesus hominum salvator* (Isus spasitelj ljudi) V.R.S.N.S.M.V.S.M.Q.L.I.V.B. - *Vade retro satanas nunquam suade mihi vana sunt mala quae libas ipse venena bibas* (Odlazi Sototno, ne savjetuj me ispraznostima, zlo je što nudiš, sam pij svoj otrov).¹¹¹

Zaharijin zaziv ili blagoslov najčešće se veže uz papu Zahariju (714. - 752.). Na medaljicama se pojavljuje sredinom 17. stoljeća, a svako slovo i križ u natpisu predstavljaju cjelovit odlomak iz evanđelja ili psalma. Sastoji se od ukupno 72 slova i dvanaest križeva. 72 slova prema biblijsko-kabalističkom učenju simboliziraju 72 Božja imena i oblika, a dvanaest križeva najvjerojatnije simbolizira dvanaest apostola. +Z+DIA+BIZ+SAB+Z+HGF+BFRS IHS MRA, tri strelice u dnu natpisa simboliziraju tri zavjeta redovništva, siromaštvo, poslušnost i čistoću.¹¹²

Tipologiju medaljica s prikazom sv. Benedikta napravio je S. Fassbinder za područje jugozapadne Njemačke. On razlikuje 21 glavni tip te nekoliko podtipova, koji ovise o načinu prikazivanja sv. Benedikta, o prikazu na naličju, o svecu koji se nalazi uz sv. Benedikta te o obliku same medaljice.¹¹³ Ana Azinović Bebek u svojoj je doktorskoj disertaciji nadopunila njegovu tipologiju uočivši neke razlike koje je Fassbinder zanemario, kao što su npr. različite ruke u kojima sv. Benedikt drži štap, bilo biskupski bilo onaj s križem, ili pak razlike u

¹⁰⁹ Azinović Bebek 2012b: 73.

¹¹⁰ Buklijaš 2002: 90 - 94.

¹¹¹ Kuncze 1885: 68 - 71; prijevod u zagradama Azinović Bebek 2012b: 81.

¹¹² Kuncze 1885: 68 - 71.

¹¹³ Fassbinder 2003: 239 - 243.

natpisu na pojedinim tipovima medaljica. Mi smo odlučili slijediti tipologiju Ane Azinović Bebek.¹¹⁴

Većina medaljica s prikazom sv. Benedikta obrađenih u ovom radu su ovalne, a samo dvije su osmerokutne. Ovalne medaljice podijelili smo prema natpisu na licu. U našem slučaju nailazimo na dva natpisa: S BENEDICTE ORA PRO NOBIS (sv. Benedikte, moli za nas) i CRVX S PATRI BENEDICTI (križ sv. oca Benedikta). Tri primjerka ovalnih medaljica na licu imaju Zaharijin zaziv, s time da medaljica T3/27 posebna jer ima prikaz sv. Benedikta sa štapom s križem u desnoj ruci, natpisom S.P.BENEDIC ORA.P.N. (*Sancti patri Benedicti ora pro nobis* - Sveti oče Benedikte, moli za nas), dok se Zaharijin zaziv nalazi u kartuši. Sve medaljice s prikazom sv. Benedikta obrađene u ovom radu, neovisno o obliku, na naličju imaju Benediktov štit. Također su sve medaljice ove grupe izrađene od kovanog brončanog lima, što može objasniti njihovu rasprostranjenost i brojnost, s obzirom na to da su cijenom, kao i mogućnošću veće proizvodnje, bile dostupnije siromašnijim društvenim slojevima.

Medaljice se osim prema natpisu razlikuju u štapu kojeg u ruci ima sv. Benedikt (biskupski ili s križem) te u kojoj ruci se on nalazi. U našem slučaju, na svim medaljicama, na kojima je natpis S BENEDICTE ORA PRO NOBIS, sv. Benedikt drži štap u svojoj lijevoj ruci, uključujući i osmerokutnu medaljicu T3/22. Samo na medaljici T3/13 sv. Benedikt ima štap s križem, dok u preostalim slučajevima drži biskupski. U ovoj grupi se, osim po svojoj veličini, ističe i medaljica T3/14. Ona uz prikaz sv. Benedikta s biskupskim štapom u lijevoj ruci, na licu ima i Benediktov štit. Prikazi na licu i naličju te medaljice su obrubljeni listolikom kružnicom. Sve medaljice, uključujući i osmerokutnu medaljicu T3/21, koje na licu imaju natpis CRVX S PATRI BENEDICTI, imaju prikazanog sv. Benedikta sa štapom u desnoj ruci. U svim slučajevima je riječ o štapu s križem, koji je upitan jedino na medaljici T3/20. Kao što smo već naveli, naličje je na svim medaljicama jednako. Kao jedini primjer nešto drugačijeg naličja možemo izdvojiti osmerokutnu medaljicu T3/21 koja ima rupicu za vješanje u gornjem dijelu. Naime, s desne i lijeve strane rupice nalaze se ili dvije male golubice ili dva slova T T, koja bi mogla označavati signaturu. Na licu je također čitko jedno slovo T. Također se ne može odbaciti niti mogućnost da je riječ o tau križu, a ne o slovima ili golubici. Medaljice T3/28 i T3/29 na licu imaju Zaharijin zaziv, obje u pet redova. Potonja medaljica ističe se signaturom majstora medaljera Georga Messenlechnera, G M te je stoga možemo datirati oko 1700. godine. Preostale tri medaljice (T3/23 - 26) imaju previše oštećene prikaze na licu da bismo ih svrstali u određene kategorije. Medaljica T3/23 spojena je s

¹¹⁴ Azinović Bebek 2012b: 74.

grčkim križem T6/53 i vidi joj se samo donji dio Benediktove halje, štap koji mu je vrlo vjerojatno u desnoj ruci te dio natpisa S.BE .N. Naličje je u potpunosti čitko, a na sebi ima, kao i sve ostale medaljice iz ove grupe, štit sv. Benedikta. Lice medaljice T3/25 u potpunosti je nečitko, dok na onom medaljice T3/24 možemo iščitati samo dio natpisa ENEDIC. Obje su stavljene u ovu grupu jer im se na naličju mogu raspoznati dijelovi Benediktova štita. Ovoj grupi pridodana su i dva fragmenta medaljice T3/26 na kojoj se naziru slova Bendiktova štita.

Hodočasničke medaljice druga su najbrojnija skupina u ovom radu. Prije no što krenemo na analizu navedene grupe medaljica smatramo kako je potrebno reći pokoju riječ o samim hodočašćima.

Sam koncept hodočašća najbolje objašnjavaju riječi antropologa Alana Morinisa,¹¹⁵ te riječi sociologa i društvenog religijologa Josipa Jukića: „U hodočašću vjernik putuje k svetome ili ide u potragu za njim, što znači da će ga tek na kraju teška puta možda naslutiti. (...) Hodočašće je velika molitva naroda na putu prema vječnoj nadi.“¹¹⁶ U gotovo svim svjetskim religijama postoje hodočašća. Razlozi zbog kojih su mnogobrojni kršćani kretali na duga i opasna hodočašća, većinom pješice, bili su želja za oprostom od grijeha, potreba za polaganjem zavjeta, za doživljavanjem čudesna ozdravljenja ili naprosto želja za pustolovinama.¹¹⁷ Već od drugog stoljeća časte se određeni sveci i mučenici na čije se grobove hodočastilo. U ranom srednjem vijeku te za vrijeme Križarskih ratova popularno je bilo hodočašće u Svetu zemlju. Godine 1300. uvodi se proslava Jubileja te time Rim postaje hodočasnička prijestolnica Europe.¹¹⁸ Osim Rima, hodočašća u Santiago de Compostelu, Sv. Tomu Canterburyskog te Tri kralja u Kölnu, smatraju se *velikim hodočašćima*, dok sva ostala spadaju u red *malih hodočašća*.¹¹⁹ Ta velika srednjovjekovna hodočašća trajala su po nekoliko mjeseci, a nekada i više godina. Zbog dugih priprema, napornog putovanja i nemalene svote novaca potrebne za tako dugo izbjivanje od doma, takva hodočašća najčešće su se poduzimala jednom za života.¹²⁰ Jedan od važnijih razloga za tako daleko i naporno putovanje zasigurno je bio i strah od muka koje bi mogle uslijediti nakon smrti. Prema Normanu Fosteru takav put u daleko i nedostupno mjesto: „skraćivao je hodočasniku pakleni oganj zvan čistilište za nekoliko stotina tisuća godina, što je bilo potvrđeno napismeno i s

¹¹⁵ Morinis 1992: 1: „Pilgrimage is born of desire and belief. The desire is for solution to problems of all kinds that arise within the human situation. The belief is that somewhere beyond the known world there exists a power that can make right the difficulties that appear so insoluble and intractable here and now. All one must do is journey.“

¹¹⁶ Jukić 1987: 115.

¹¹⁷ Foster 1986: 6.

¹¹⁸ Kolanović 1982: 14.

¹¹⁹ Milovan 1974: 109.

¹²⁰ Azinović Bebek 2012b: 26.

pečatom.¹²¹ Hodočašća u udaljena ili slavna mjesta, kao što su Jeruzalem, Rim, Santiago i sl., služila su kao pokora za teške grijehе, dok su manji prijestupnici odlazili u bliža mjesta.¹²² Nakon 13. stoljeća sve popularnija postaju hodočašća u marijanska svetišta kao što su Loreto, Einsiedeln, Čestohova, Mariazell i druga.

Karta 1 - odredišta hodočasnika iz Žumberka (izradio Andrej Janeš, arhiv HRZ-a)

Ranonovovjekovna hodočašća, najvažnija za našu temu, bila su mnogo kraća od onih srednjovjekovnih. Najčešće se hodočastilo u lokalna i regionalna hodočasnička mjesta jer je običaj bio da se za života posjeti čim više njih. Ponekad se hodočasnik znao priključiti zajedničkom hodočašću u neko značajnije hodočasničko mjesto.¹²³ Često se prilikom određenog hodočašća putem svratilo u još barem jedno, a najčešće i više mjesta, koja su bila povezana blizinom ili vrstom pobožnosti, a taj se običaj posjete više mjesta razlikovao od srednjovjekovnog običaja zaustavljanja u svetištima na putu prema glavnom cilju

¹²¹ Foster 1986: 6.

¹²² Milovan 1974: 114

¹²³ Fassbinder 1999: 135.

hodočašća.¹²⁴ Fassbinder je, temeljem udaljenosti odredišta od mjesta stanovanja, podijelio hodočašća na lokalna, regionalna i daleka. Lokalna su bila udaljena do 30 km, regionalna do 200, dok su daleka bila udaljena više od 200 km. Za mjeru dnevnog putovanja, Fassbinder je uzeo zračnu udaljenost od 40 km. Prema njemu, najbrojnija su hodočašća od pola ili tri dana.¹²⁵ Vodeći se Fassbinderovim mjerama, Ana Azinović Bebek došla je do zaključka da, hodočasnici iz krajeva sjeverozapadne Hrvatske, najčešće odlaze na hodočašća udaljena deset do dvadeset dana u jednom smjeru, što je u suprotnosti s podacima koje je iznio Fassbinder. Ipak, autorica je uzela određenu dozu opreza jer nedostaju podaci o hrvatskim i slovenskim hodočasničkim mjestima, odnosno u grobovima nisu pronađene hrvatske i slovenske medaljice, koje bi mogle poslužiti kao dokaz kraćih hodočašća, koja su po Fassbinderu najbrojnija.¹²⁶ Trsatska medaljica, T4/41, pronađena na Žumberku i obrađena u ovom radu, uz još neke nedavno otkrivene medaljice iz hrvatskih svetišta, mogla bi malo promijeniti dosadašnju sliku.

Hodočasničke medaljice služile su kao uspomena i dokaz o hodočašću, a svoje porijeklo vuku iz čudesnih slika i kipova koji su se častili u hodočasničkim središtima (*Karta I*).¹²⁷ U našem radu obrađeno je 12 hodočasničkih medaljica (T4). Jedna medaljica (T4/37) je iz Kölna, jednog od četiri velika srednjovjekovna hodočašća. Najviše medaljica je iz Mariazella, njih pet (T4/30 - 34), a ističe se sroljka medaljica T4/34, *Zwitterpfennig* Mariazell/Maria Taferl. Mariazell, Maria Taferl, Altötting, Köln i Loreto su prema Ani Azinović Bebek omiljena hodočasnička mjesta Hrvata.¹²⁸ Time se može objasniti tako velik postotak medaljica iz Mariazella pronađenih na žumberačkom groblju. Dodatan značaj Mariazellu kao svetištu dali su Habsburgovci, dio čije monarhije je bio i Žumberak, proglasivši ga kao središte svog osobnog štovanja Marije.¹²⁹ Po brojnosti ih slijede medaljice Majke Božje iz Svete Gore pri Novoj Gorici, kojih ima tri (T4/38 - 40). Pronađena je i jedna trsatska medaljica (T4/41), koja je vrlo značajna jer je prva koja je pronađena u kontinentalnoj Hrvatskoj.¹³⁰ Preostale dvije medaljice na licu imaju prikaz Marije iz Dorfena. Na naličju prve (T4/35) je prikazana hodočasnička crkva u Dorfenu na Ruprechtsbergu, a na naličju druge (T4/36) je milosni kip iz Wiesa, što tu medaljicu čini *Zwitterpfennigom*. Ovaj *Zwitterpfennig* te medaljica T4/34, Mariazell/Taferl, mogu značiti da je vlasnik neke od tih

¹²⁴ Azinović Bebek 2012b: 37.

¹²⁵ Fassbinder 1999: 138.

¹²⁶ Azinović Bebek 2012b: 32.

¹²⁷ Ibid 31.

¹²⁸ Ibid 32.

¹²⁹ Gürtler 2008: 172.

¹³⁰ Jesu li pronađene još negdje, a da nisu objavljene, autoru ovog rada nije poznato.

medaljica ili onaj tko ju je kupio, obišao oba prikazana mjesta na jednom hodočašću, ali to ne možemo sa sigurnošću tvrditi.

Na svih pet medaljica Marija iz Mariazella prikazana je u zvonolikom plaštu, u nekim slučajevima raskošno ukrašenom, s djetetom Isusom u desnom naručju. Uvijek je okrunjena, s time da je u dva slučaja (T4/31 i 33) krune dva anđela, svaki s jedne strane, a na jednoj (T4/30) samo jedan, s desne strane. Ponekad imaju svetokruge oko glave. Na licu vitičaste medaljice T4/32 sačuvan je natpis S MARIA CEELENSIS. Do 18. stoljeća je uobičajeno da na medaljici piše Maria Cell, sa slovom C, koje je potom zamijenjeno slovom Z.¹³¹ Takav natpis Maria Zell pronalazimo, u našem slučaju, samo na ovalnoj medaljici T4/31. Srolika medaljica ima natpis S.MARI ZELL O P. pri čemu je slovo Z zrcalno okrenuto. Na ovalnoj medaljici T4/30 tekst nije sačuvan. Razaznajemo samo dva međusobno udaljena slova M, a na jednom od nekoliko sitnih fragmenata koji su pripadali medaljici uočeno je i slovo S. Vitičasta medaljica T4/32 najbolje je, u ovom radu sačuvana medaljica iz Mariazella. Posebno je zanimljiv biserni niz koji se pruža uz rub medaljice jer je moguće da predstavlja krunicu, pošto joj je na lijevoj strani vidljiv mali križić. Prikaz na licu veće ovalne medaljice T4/33 nalazi se unutar kartuše s floralnim motivima. Slična kartuša nazire se i na njenom naličju, ali je ono slabo očuvano, tako da je prikaz unutar kartuše neprepoznatljiv. Na preostale dvije ovalne i na vitičastoj medaljici, na naličju je prikaz sv. Obitelji, koji je do u najsitnije detalje sačuvan na vitičastoj medaljici T4/32. Općenito pri prikazu sv. Obitelji u sredini stoji dijete Isus, koji svojom desnom rukom drži Mariju, a lijevom Josipa, koji u svojoj lijevoj ruci drži ljiljane. Iznad Isusa je najčešće golubica iz koje isijavaju zrake (simbolizira Duha Svetoga) i Bog Otac. Na vitičastoj medaljici T4/32 posebno je detaljno prikazan Bog Otac u oblacima, koji u desnoj ruci drži kraljevsku kuglu s križem, a ljevica mu je uzdignuta s ispruženim kažiprstom i palcem. Oko glave ima svetokrug u obliku trokuta. Ikonografski je motiv sv. Obitelji čest od 16. stoljeća, dok je njeno štovanje pojačano u 17. stoljeću.¹³² Takve vitičaste medaljice iz Mariazella isključivo dolaze u kombinaciji Marija s djetetom u zvonolikom plaštu na licu i prikaz sv. Obitelji na naličju. Razlog tome je kopiranje signiranih primjera, čije se kopije pronalaze vrlo često.¹³³ I naša medaljica T4/32 ima signaturu G M, već spomenutog majstora medaljera Georga Messenlechnera, koji djeluje oko 1700. godine. S obzirom na dva slova E u nazivu hodočasničkog mjesta na medaljici, ne možemo se oteti dojmu da je možda riječ o krivotvorini.

¹³¹ Azinović Bebek 2012b: 118.

¹³² Ibid 119.

¹³³ Ibid 119 - 120.

Prikaz Marije Taferl slabo je sačuvan na naličju srcolike medaljice T4/34. Marija sjedi, a Isus joj je vodoravno položen u krilu, s nogama savijenim pod pravim kutom. Gornji dio prikaza je na žalost propao, tako da ne možemo dokučiti jesu li postojale dvije grane hrasta ili pak glatki ravni križ, koji simbolizira križ podignut u Taferlu u spomen na sve koji su poginuli ili umrli na hodočašću, inače simbole koji se na medaljicama iz Taferla nalaze iza Marijinih leđa.¹³⁴ Na našem *Zwitterpfennig* sačuvan je dio natpisa S.MARIA (TAFL?).

Medaljice T4/35 i T4/36 na licu imaju prikaz Marije iz Dorfena. Prikazan je zavjetni kip sjedeće Marije s djetetom Isusom ogrnute velikim plaštem u obliku stošca koji se ondje štuje. Uz Dorfena se najčešće hodočastilo i u Altötting, a vrhunac hodočasničke aktivnosti je bio početkom 18. stoljeća, kada je u Dorfenu hodočastilo oko 2000 ljudi dnevno.¹³⁵ Prikaz je mnogo bolje sačuvan na *Zwitterpfennig* T4/36, gdje su vidljiva dva anđela koja krune Mariju, a sačuvan je i natpis S.MAR Z.DORF (Sveta Marija iz Dorfena) koji nam potvrđuje mjesto na kojem je medaljica, vrlo vjerojatno, kupljena. Naličje joj krasi milosni kip iz Wiesa. Riječ je o prikazu bičevanja Krista. Vezan je za stup i odjeven samo u perizomu, a lanci su vidljivi s obje strane. Natpis nije baš najbolje sačuvan (GNAD DGEGEISLET EI WIES CA), ali prolazeći kroz stranu literaturu uspjeli smo ga razriješiti: GNAD(en).BILD - D.GEGEISLET.HEI(land) - .WISS.CAP(elle).STEIN(gaden).¹³⁶ Pretpostavljamo da bi to trebalo značiti: *Gnadenbild des gegeißelten Heilands - Wies Kapelle in Steingaden* (Milosna slika bičevanog Spasitelja - kapela u Wiesu u Steingadenu). Medaljica T4/35 ima slabo očuvane prikaze i na licu i na naličju, ali je uočeno dovoljno podataka kako bi se nedoumice razriješile. Na licu je, kako je već navedeno, prikaz Marije iz Dorfena. Tekst je slabo sačuvan. Razabire se tek nekoliko slova. Na naličju se, pomoću analogija,¹³⁷ uspjela raspoznati župna i hodočasnička crkva na Ruprechtsbergu u Dorfenu. Iz slabo sačuvanog teksta raspoznanje se sljedeće: RVPRE ZV DORFFEN. Werner Press u svojem katalogu objavio je medaljice s prikazima vrlo sličnim našoj medaljici T4/35. Na licu njegovih medaljica piše WUNDER BILDN: B: MARIAE.V.ZV DORFFEN.AVFBERG (Čudesna slika Blažene Djevice Marije iz Dorfena na brdu), a na naličju KIRCHEN AVF. DEM RVPRECHTSBERG ZV DORFFEN (Crkva na Ruprechtsbergu u Dorfenu).¹³⁸

Medaljica s hodočašća u Köln (T4/37) ostala nam je prilično dobro očuvana, unatoč tome što je izrađena od kovanog brončanog lima. Sv. Tri kralja u Kölnu imaju specifičan

¹³⁴ Azinović Bebek 2012b: 123.

¹³⁵ Ibid 126.

¹³⁶ Press 2015: 197.

¹³⁷ Ibid 173 - 174; Peus 1982: 400; Steinmann 2010: 69.

¹³⁸ Press 2015: 173 - 174.

oblik svoje medaljice, položen osmerokut. Tipičan prikaz na licu je poklonstvo kraljeva. U štalici, koja je na našoj medaljici jasno vidljiva, sjedi Marija, a iza nje Josip. Golo dijete Isus stoji Mariji u krilu. Ispred njih su sveta tri kralja. Prvi kleči, a ostala dvojica stoje desno od njega. Naličje krasi natpis koji objašnjava prikaz s lica, a može biti na latinskom i na njemačkom jeziku. Naša medaljica ima latinski tekst sačuvan u sedam redova, a glasi: S /CASPAR.MELCI/OR.BALTHASAR/ORA PRO NOB(IS)/NVNC.ET.IN.HORA/MORTIS. NOS/TRE (Sveti Gašpare, Melkiore i Baltazare, molite za nas sada i u trenutku smrti naše). Riječ je o blagoslovu sv. Tri kralja, koji služi kao zaštita na putu. Köln je omiljeno hodočasničko mjesto srednjeg vijeka, a pobožnost sv. Tri kralja njeguje od 12. stoljeća.¹³⁹

Medaljice T4/38 - 40 Ana Azinović Bebek je u svojoj doktorskoj disertaciji definirala kao trsatske,¹⁴⁰ međutim to nije točno. Riječ je o medaljicama iz Svete Gore pri Novoj Gorici gdje se, od 1539., kada se prema predaji Majka Božja ukazala pastirci Ursuli te je tri puta oslobodila iz zatvora u kojem je bila zatočena zbog navodnog lažnog svjedočanstva o viđenju, slavi Marija Gorička.¹⁴¹ Sve tri medaljice su osmerokutne, a izrađene su od kovanog brončanog lima. Najbolje nam je sačuvana medaljica T4/40, zahvaljujući brevaru T10/70 u kojem se nalazila, pa će nam ona poslužiti za opise prikaza. Lice je podijeljeno na četiri polja, tri okomita i jedno vodoravno. U srednjem okomitom polju je okrunjena Marija koja sjedi, ima veo i svetokrug oko glave, a u krilu joj leži okrunjeno dijete Krist kralj. Marija ga podržava lijevom rukom, dok joj je desna uzdignuta s ispruženim kažiprstom, kojim pokazuje na dijete kao put spasenja. U desnom polju nalazi se sv. Ivan Krstitelj, koji ima u laktu savijenu lijevu ruku i podlakticom drži štap, dok se u lijevom polju nalazi se sv. Jeronim s kapuljačom, koji u desnoj ruci drži knjigu, najvjerojatnije Bibliju. Donje, vodoravno polje ispunjava natpis u dva reda: EFFI:B.V:M./MONT.S' kojeg je Darko Knez razriješio kao *Effigie della Beatae Vergine Mariae del Monte Santo*¹⁴² (Slika Blažene Djevice Marije od Svete Gore). Prikaz je obrubljen bisernim nizom s čije unutarnje strane se pruža ravna linija. Naličje krasi Benediktov štit prikazan bisernim nizom, a uz rub se pruža motiv užeta.

Na groblju je pronađena i jedna osmerokutna trsatska medaljica T4/41. Na licu je prikaz drvene ikone, čudotvorne Majke Božje Trsatske, koju je poslao papa Urban V. 1367. godine, a vjeruje se da ju je naslikao sv. Luka.¹⁴³ Ovaj tip trsatske medaljice već je

¹³⁹ Azinović Bebek 2012b: 131.

¹⁴⁰ Ibid 147.

¹⁴¹ Martini 2009: 372.

¹⁴² Knez 2001: 120.

¹⁴³ Azinović Bebek 2012b: 146; Dobrinić 2001: 14.

objavljivan u domaćoj literaturi.¹⁴⁴ U štitu je Majka Božja s velom i plaštem. Drži Isusa u desnom naručju, a oboje su okrunjeni. S obzirom na to da su Isus i Marija okrunjeni zlatnim krunama 1715. godine, ova medaljica ne može biti starija od te godine.¹⁴⁵ Abrevacije lijevo su .IOC, iznad je slovo H, desno je OY. Sačuvan je natpis IMAGO MIRACUL TARSAT A S LVCA DEP (*Imago miraculosa Tarsactensis a Sancti Lucae depicta* - Čudovtorna slika Blažene Djevice Marije Trsatske koju je naslikao sv. Luka). Na naličju je štit sv. Benedikta.

Kao što smo već naveli ranije u tekstu, ova trsatska medaljica važna je jer baca novo svjetlo na saznanja o ranonovovjekovnim hodočašćima. Po prvi put je pronađena u kontinentalnoj Hrvatskoj. Sve do sada objavljene trsatske medaljice pronađene su u Rijeci, osim jedne pronađene na Pavlinskom trgu u Senju.¹⁴⁶ Žumberačka i senjska trsatska medaljica, medaljica Majke Božje Remetske pronađena u Kamenskom,¹⁴⁷ medaljica Majke Božje Bistričke pronađena u Brkaču kod Motovuna¹⁴⁸ i u Kruševu kod Obrovca,¹⁴⁹ te medaljica s prikazom riječkog raspela pronađena u Puli,¹⁵⁰ prve su medaljice hrvatskih hodočasničkih mjesta. Slijedeći Fassbinderovu podjelu, sva navedena hodočašća bila bi regionalna (40 do 200 km udaljena od mjesta stanovanja), ali i tu postoje velike razlike jer je, primjerice, udaljenost Kamenskog od Remeta i Senja od Trsata 51 km, dok je udaljenost Kruševa od Marije Bistirce nešto veća od 200 km (kada bismo strogo slijedili Fassbinderovu podjelu ovaj put bi spadao pod daleka hodočašća). Zanimljivo je da niti jedno od navedenih hodočašća nije udaljeno pola ili tri dana puta, a takva su najčešća po Fassbinderu. Hodočasnicima iz Senja i Kamenskog do njihovih je odredišta trebalo nešto više od jednog dana puta, a onima iz Brkača i Kruševa oko pet dana. Od Pule do Rijeke hodočasniku je trebalo između jednog i pol i dva dana puta, dok je hodočasniku iz Žumberka do Trsata trebalo otprilike dva dana do odredišta. Naravno, ovi podaci su takvi samo u teoriji. Zasigurno je, što zbog brojnosti i kvalitete cesta, a što zbog geografskog izgleda terena kojim se putuje, hodočasniku iz Žumberka trebalo više od dva dana da stigne do Trsata, isto kao što je hodočasniku iz Pule do Rijeke vjerojatno trebao dan i pol. S obzirom na sve češća arheološka istraživanja ranonovovjekovnih groblja prilično smo sigurni da možemo očekivati još medaljica hrvatskih hodočasničkih mjesta, čijim će nam pronalaskom slika o hodočašćima Hrvata biti jasnija. Trenutno možemo ustvrditi samo to da hodočašća u regionalna mjesta nisu

¹⁴⁴ Azinović Bebek 2012b: 146 - 147; Mirnik 1992: 502; Dobričić 2001: 66 - 68; 2008: 29.

¹⁴⁵ Azinović Bebek 2012b: 146.

¹⁴⁶ Glavaš, Glavičić 2012: 52.

¹⁴⁷ Azinović Bebek 2012b: 135.

¹⁴⁸ Krnjak 2004: 134

¹⁴⁹ Vrkić 2015: 261.

¹⁵⁰ Krnjak 2010: 53.

bila potpuna nepoznanica ljudima koji su živjeli na teritoriju današnje Republike Hrvatske, dok dokazi lokalnih hodočašća još uvijek nedostaju. Zanimljivo je da su dvije medaljice hrvatskih hodočasničkih mjesta, pod uvjetom da nisu krivotvorene, izrađene u stranim radionicama. U odsječku na dnu medaljice Majke Božje Bistričke iz Kruševa je natpis ROMA,¹⁵¹ oznaka rimske kovnice, dok za trsatsku medaljicu pronađenu u Senju, autori smatraju da je izrađena u radionici Petera Paula Seela i njegova nasljednika Ignaza Portenschlagera u Salzburgu.¹⁵² Jesu li i ostale medaljice hrvatskih hodočasničkih mjesta, uključujući i trsatsku medaljicu pronađenu na Žumberku, bile izrađene u stranim radionicama ne možemo znati.

5.3. KRIŽEVI

Križ (*Slika 6*), iako kao simbol poznat još od neolitika,¹⁵³ svoj današnji značaj dobiva razvojem i širenjem kršćanstva. U antici, Rimljani su koristili križ kao spravu za mučenje. Bio je sastavljen od dvije drvene grede prekrižene pod pravim kutom, a služio je za vezanje ili pribijanje čavlima robova i kriminalaca.¹⁵⁴ Okomita greda je *patibulum*, a vodoravna *antenna*. Često se pri vrhu *patibuluma* nalazi *titulus*, natpis s krivicom i imenom osuđenika. *Supedanneum* je podložak za noge.¹⁵⁵ Isus Krist bio je osuđen od Poncija Pilata te potom raspet na križu, a prema kršćanskom vjerovanju uskrsnuo je nakon tri dana te time otkupio sve ljudske grijeha. Kao simbol prisjećanja na njegovu muku i žrtvu, glavnim simbolom kršćanstva vremenom postaje križ. U slučaju da je na križu prikazan Krist, njegovo tijelo naziva se korpusom, oko glave ima trnovu krunu, a oko bokova je ogrnut perizomom. Česta je i mrtvačka lubanja (Adamova) koja se nalazi u dnu križa, a simbol je raspeća na Golgoti.¹⁵⁶

U ranom srednjem vijeku križ se počinje stavljeti na crkve, zvonike i grobove, a pojavljuje se i u arhitekturi (tlocrti crkava). Vremenom križ postaje simbol crkvene vlasti. Kao glavni simbol uzimaju ga razne bratovštine i viteški redovi, a pojavljuje se i na zastavama, grbovima, oklopima, pa čak i na odjeći. Općenito rečeno, postao je predmetom široke upotrebe.¹⁵⁷ Ubrzo dobiva i zaštitnu ulogu, ponajprije od kuge. Nosi se kao privjesak oko vrata, a kasnije i kao privjesak na krunici.¹⁵⁸ Općenito se smatralo da čuva ljude, potom

¹⁵¹ Vrkić 2015: 246.

¹⁵² Glavaš, Glavičić 2012: 52.

¹⁵³ Pavičić 1994: 25.

¹⁵⁴ Knez 2010: 12.

¹⁵⁵ Azinović Bebek 2012b: 162.

¹⁵⁶ Knez 2010: 12.

¹⁵⁷ Knez 2005: 17.

¹⁵⁸ Fingerlin 1977: 495 - 496.

životinje i kuće, štiti od nevremena i sl. Zbog toga se na njega, u skraćenom obliku, stavljaju razni zazivi i blagoslovi svetaca, među kojima se ističu Benedikt, Zaharija, Agata, Antun i Franjo, a kasnije i njihovi figuralni prikazi, najčešće Sebastijana i Roka, koji su bili zaštitnici od kuge.¹⁵⁹

Slika 6 - dijelovi križa (preuzeto iz Azinović Bebek 2012b)

Križevi objavljeni u ovom radu manjih su dimenzija, a nošeni su oko vrata ili oko ruku, kao privjesak ili dio krunice. Postoje križevi različitih oblika, a najčešće je riječ o latinskom križu, koji može biti vrlo jednostavan, s ili bez reljefa raspetog Krista, a može imati

¹⁵⁹ Azinović Bebek 2012b: 163.

i određene prikaze na licu i naličju. U slučaju da ima prikaz, na licu je najčešće raspeti Krist, a na naličju može biti Marija, sveci, simboli Kristove muke (*arma Christi*) i sl. Najčešće se pojavljuje Marija, koja može biti u više različitih ikonografskih tipova. *Bogorodica Oreans* je najstariji, a prikazuje Mariju u molitvenom stavu s rukama i dlanovima okrenutim prema gore. Slijedi ga tip *Bogorodice od sedam žalosti*, na kojem Marija ima ruke prekrižene na prsima, s mačevima koji joj probadaju srce. Treći je tip Bogorodice kao bezgrešne Djevice *Imakulate*, koja sklopljenih ruku na prsima stoji na polumjesecu s oznakama djevičanstva.¹⁶⁰ Pod latinske križeve s prikazom treba ubrojiti i hodočasničke. Gotovo uvijek je riječ o marijanskim svetištima te se na njima redovito pojavljuje hodočasnička Marija. Najbrojniji prikaz na križevima u ovom radu je *vitam praesta*, a takve je križeve S. Fassbinder prozvao fenomenima 18. stoljeća.¹⁶¹ Nosili su se i grčki križevi, koji najčešće na sebi imaju prikaz sv. Benedikta ili sv. Uldarika.¹⁶²

Postoje i razni tipovi križeva s dvije poprečne grede, kao što su *Donauwörth*, *Wiblinger* i *Scheyerer*,¹⁶³ a svakako je najpopularniji križ *Caravaca*, čija je upotreba raširena u 16. i 17. stoljeću, dok ga se u 18. stoljeću sve rjeđe pronalazi. Prepoznaje se po tulipanastim završecima greda, a naziva se još i španjolskim križem jer se vjeruje da od tamo i potječe. Biskup Ginesius je, prema legendi, zaboravio ponijeti križ na slavljenje mise. Zavapio je Bogu, a anđeli su mu donijeli križ jeruzalemskog patrijarha.¹⁶⁴ U 17. stoljeću ga po Njemačkoj šire isusovci i franjevci,¹⁶⁵ a popularnost mu se povećava za vrijeme pontifikata pape Urbana VIII. (1623. - 1644.), koji je potvrdio nekoliko čuda koja su bila povezana s kultom križa *Caravaca*. 1678. izdane su, zbog prevelike popularnosti među praznovjernim pukom, prve zabrane od strane Svete kongregacije za obrede.¹⁶⁶ Križ *Caravaca* koristio se kao zaštita od bolesti, opsjednutosti, kuge, ili kao pomoć za dobru ljetinu i slično.¹⁶⁷

Križevi se izrađuju većinom od metala, ali i od drveta. Postoje i slučajevi u kojima se kombiniraju ova dva materijala. Ako se izrađuju od metala mogu biti lijevani ili tiješteni. Na žalost, radionice koje su proizvodile križeve nisu nam poznate, ali može se pretpostaviti da su jednostavniji križevi plod domaćih radionica.¹⁶⁸

¹⁶⁰ Pavičić 1994: 34.

¹⁶¹ Fassbinder 2003: 267.

¹⁶² Zbog toga ih je Ana Azinović Bebek svrstala u kategoriju latinskih križeva s prikazom. Azinović Bebek 2012b: 168.

¹⁶³ Mittermeier I. 1989: 119 - 169.

¹⁶⁴ Azinović Bebek 2012b: 164.

¹⁶⁵ Fassbinder 2003: 251.

¹⁶⁶ Knez 2010: 38.

¹⁶⁷ Azinović Bebek 2012b: 164.

¹⁶⁸ Ibid 166.

U grobovima se najčešće pronalaze na području grudnog koša, zdjelice ili bedara (*Slika 4*¹⁶⁹). Ako su pronađeni na području grudnog koša najvjerojatnije je riječ o križu koji je bio nošen kao privjesak oko vrata. Križevi pronađeni na zdjelici vrlo vjerojatno su bili dio krunice koja je pokojniku bila omotana oko sklopljenih ruku, koje su bile položene na zdjelicu. Oni koji se pronalaze kod bedara uglavnom su mnogo veći i vrlo vjerojatno su pokojniku iskliznuli iz ruku,¹⁷⁰ međutim takvih primjeraka nemamo u ovom radu.

Obrađeno je 12 križeva u ovom radu, a prikazani su na tablama 5 i 6. Od toga su tri jednostavna latinska križa, jedan perforirani križ s trolisnim završecima greda, šest latinskih križeva s prikazom, od kojih je jedan hodočasnički, ostatak jednog križa *Caravaca*, te jedan grčki križ koji se nažalost nije uspio odvojiti od medaljice, tako da mu je vidljiva samo jedna strana. Svi križevi izrađeni su od bronce, lijevanjem, osim grčkog križa koji je izrađen kovanjem. Najbrojnija grupa, latinski križevi s prikazom, ima četiri različita prikaza: *vitam praesta* (jedan u kombinaciji s *Mater Gratia*), prikaz Bezgrešne, Prikaz Marije od sedam žalosti (*dolorosa*) te jedna hodočasnička Marija iz Loreta.

Križevi su u katalogu na kraju teksta prikazani kroz nekoliko kategorija:

Opis: sadrži oblik križa, oblik ušice, podatke o očuvanosti te podatke o tabli na kojoj se nalazi

Lice: sadrži opis prikaza na licu te razrješenje eventualnog natpisa

Naličje: sadrži opis prikaza na naličju te razrješenje eventualnog natpisa

Mjere: sadrži podatke o težini u gramima, veličini u milimetrima (uključujući i ušicu, materijalu od kojeg je križ napravljen i tehnika u kojoj je izrađen)

Detalji nalaza: sadrži podatke o godini pronalaska križa, o grobu u kojem je pronađen, o broju posebnog nalaza i osnovne podatke o ostalim nalazima iz grobne cjeline, ako postoje

Analogije: sadrži analogije ako su mogle biti pronađene

5.3.1. PRIKAZI NA KRIŽEVIMA

Tri su jednostavna latinska križa s trolisnim završecima greda (T5/42 - 44). Križevi T5/42 i 43, na licu imaju reljefni prikaz rassetog Krista, kojemu se iznad glave nalazi nečitak titulus, a pod nogama stilizirana Adamova lubanja. Isusove ruke su postavljene u koso, a noge su mu ravne. Dimenzije su im jednake. Križ T5/44 ima samo stilizirani titulus. Nešto je veći od prethodna dva. Sva tri imaju paralelnu ušicu, a u dva slučaja sačuvana je i karičica. Direktne analogije teško je povlačiti jer je svaki primjerak po nečemu manjkav. Vrlo su čest

¹⁶⁹ Slika se nalazi na stranici 20.

¹⁷⁰ Azinović Bebek 2012b: 166.

nalaz i omiljeni su u puku, vjerojatno zbog svoje jednostavnosti i prihvatljive cijene.¹⁷¹ Autori ih okvirno datiraju u 17. i 18. stoljeće.¹⁷²

Obrađen je jedan perforirani križ (T5/45) s trolisnim završecima greda. Jednakih je krakova koji podsjećaju na grčki križ. U sjecištu greda je prazan oblik latinskog križa u kojem je bio drveni umetak. Prilikom restauriranja je propao. Trolisni završeci greda na sebi imaju utore koji odvajaju centralni list od bočnih. Očuvana je paralelna ušica s dvije karičice različite veličine, pri čemu je veća spojena na ušicu. Zajedno s ušicom križ je dug 23 mm, dok mu širina iznosi 17 mm. Za izradu takvih križeva bio je potreban: „umješan majstor s osjećajem za estetiku.“¹⁷³ Najčešći su u 17. stoljeću, ali se mogu pronaći i u 18.¹⁷⁴

Šest je latinskih križeva s prikazom obrađeno u ovom radu (T5/46 - 49, T6/50 i 51). Križ T5/46 u katalogu je obrađen kao *vitam praesta* latinski križ jer, iako nema teksta koji bi nam to potvrdio, oblikom podsjeća na njega. Na licu mu je raspeti krist s ravnim rukama i lagano povijenim nogama. Oko glave ima zrakasti svetokrug. Ispod nogu nalazi se stilizirana Adamova lubanja. Titulus nedostaje. Naličje krase prikaz Bezgrešne sa sklopljenim rukama na prsima. Stoji na polumjesecu, a krune je dva anđela, svaki s jedne strane. Polumjesec se pridružuje simbolici ženskog principa, a kršćanska se Djevica u litanijama uspoređuje s mjesecom.¹⁷⁵ Na vrhu patibuluma je Duh Sveti prikazan kao golubica raširenih krila. Rubovi lica i naličja su profilirani.

Uz križ T5/46 imamo još dva *vitam praesta* latinska križa (T5/47 i 48) te jedan (T5/49) koji je vrlo specifičan, a moguće da je riječ o kombinaciji prikaza *Mater Gratia* i *Vitam Praesta*. *Vitam praesta puram* prvi je stih zadnje od sedam strofa starog marijanskog himna *Ave Maris Stella*, himna koji je bio omiljen u srednjem vijeku.¹⁷⁶ Križ T5/47 nije u potpunosti očuvan jer mu nedostaje donji dio *patibuluma*. Na licu se nalazi raspeti Krist sa stiliziranim titulusom iznad glave. *Vitam Praesta* prikaz nalazi se na naličju. Marija ima sklopljene ruke na prsima. Oko glave joj je pet šestokrakih zvjezdica, a vjerojatno ih je bilo sedam. Natpis na *patibulumu* je u dva reda: VIR/IMM (*Virgo Imaculata* - Bezgrešna Djevica), a na *antenni* je djelomično očuvan, TA lijevo, a P desno. Gornji dio prikaza na licu križa T5/48 je jednak kao i na prethodnome. Stilizirana Adamova lubanja mu je ispod nogu. Marija na naličju je jednaka kao i na ranijoj medaljici, osim zvjezdica koje nisu vidljive.

¹⁷¹ Azinović Bebek 2012b: 182.

¹⁷² Ibid 182; Pavičić 1994: 79; Horst 2000: 28.27, 28.29A, 28.30 B; Perkić 2010: 243; Belaj 2007: 278; Grünwald 2001: 27, 47, 60, 65, 66; Fassbinder 2003: T36/3; Králíková 2004: 60, 107; Knez 2010: 16.

¹⁷³ Azinović Bebek 2012b: 187.

¹⁷⁴ Pavičić 1994: 82; Králíková 2004: 57; Fassbinder 2003: T35/7, T36/5, T50/4

¹⁷⁵ Pavičić 1994: 34.

¹⁷⁶ Azinović Bebek 2012b: 172.

Iznad glave je natpis u dva reda: VIR/IM, na *antenni* je VITA lijevo, a PRÆS desno, dok je ispod Marije natpis PV. Natpis se razrješuje: *Virgo Immaculata Vitam Praesta pura* - Bezgrešna Djevice čestit život nam daj. Temeljem sačuvanog dijela križa T5/47 jasno je vidljivo da je bio veći od ostalih iz ove kategorije. Niti jedan *vitam praesta* križ nije identičan. Razlog tome vrlo vjerojatno je njihova brojnost i popularnost, slično kao i kod jednostavnog latinskog križa. Datirani su u 18. stoljeće.¹⁷⁷

Vrlo je zanimljiv križ T5/49. Lice mu je identično ostalim *vitam praesta* križevima. Naličje mu je specifično jer postoji mogućnost da je to prvi križ koji kombinira dvije formulacije, *Vitam Praesta* i *Mater Gratia*. Marija stoji na polumjesecu sa sklopljenim rukama na prsima. Iznad su vjerojatno slova VI, koja bi trebala značiti *Virgo Immaculata*, što je početak formulacije vidljive na *vitam praesta* križevima. Na *antenni* su vidljiva slova MT s lijeve strane te GRA s desne, a ispod Marije je natpis u dva reda PV/RA. To znači *Mater Gratia pura*.

Jedini križ za koji bismo mogli pretpostaviti da je nabavljen na hodočašću je T6/50. Na licu mu je raspeti Krist, a na naličju okrunjena hodočasnička Marija u haljini, s djetetom Isusom u lijevom naručju. Uz pomoć analogija¹⁷⁸ utvrdili smo da je riječ o Mariji iz Loreta. Ostao je sačuvan samo dio natpisa na *antenni*, koji čine tri slova, MAR na lijevoj strani.

Posljednji latinski križ s prikazom obrađen u ovom radu, T6/51, prikazuje Mariju od sedam žalosti. Na licu je raspeti Krist s lagano povijenim nogama i zrakastim svetokrugom oko glave, iznad koje je stilizirani titulus. Stilizirana Adamova lubanja nalazi se ispod Isusovih nogu. Marija od sedam žalosti prikazana je na naličju križa. Stoji u položaju Bezgrešne, ali ima sedam mačeva probodenih kroz srce, tri s desne i četiri s lijeve strane. Prema Snježani Pavičić sedam mačeva prikazuje se od 15. stoljeća nadalje, umjesto dotadašnjih pet. Mačevi prema njoj simboliziraju sedam Kristovih padova pod križem. Prijašnjih pet mačeva bili su pandan broju Kristovih rana.¹⁷⁹ Uz prikaz nalaze se i slova. M je lijevo na *antenni*, a D desno, dok su ispod Marije slova OP, a cjelokupan tekst bi trebao značiti *Maria Dolorosa ora pro nobis* - Marijo žalosna moli za nas. Identičan križ objavio je Darko Knez, a datirao ga je u kraj 17. stoljeća.¹⁸⁰

T6/52 jedini je križ *Caravaca* obrađen u ovom radu, a ujedno i jedini očuvani križ izrađen od kositra. Raspeti Krist je prikazan s ravnim nogama i blago u koso povinutim

¹⁷⁷ Azinović Bebek 2009b: 254; 2012b: 172; Fassbinder 2003: 267; Pavičić 1994: 75 - 77; Horst 2000: 298 - 299; Králíková 2004: 58; Jaggi 1989: T1/2a; Knez 2010: 70 - 74.

¹⁷⁸ Knez 2010: 67

¹⁷⁹ Pavičić 1994: 34.

¹⁸⁰ Knez 2010: 112.

rukama. Donja *antenna* i dno *patibuluma* nisu u potpunosti sačuvani. Dva slova, D i E vidljiva su na sačuvanom dijelu donje antenne. Moguće je da se radi o natpisu *Domine memento mei* - Gospodine sjeti se mene. Aludira se na riječi koje je dobri razbojnik uputio Isusu dok su bili razapeti na križu (Lk 23: 42). One simboliziraju mogućnost spasenja za svakoga, pa makar se tek na kraju života pokajao za svoja nedjela.¹⁸¹ Na naličju ništa nije vidljivo. Križevi *Caravaca* česti su kao završeci krunica. Svi autori datiraju ih u 16. i 17. stoljeće.¹⁸²

Posljednji križ obrađen u ovom radu je grčki križ T6/53 koji se restauriranjem nije uspio odvojiti od medaljice T3/23. Križu nedostaje donja hasta. Ima paralelnu ušicu, a izrađen je kovanjem. Za razliku od medaljice čije se dno lica donekle razaznaje, lice križa nam je u potpunosti sakriveno. Možemo analizirati samo naličje, na kojem je prikazan Benediktov štit. Križ ravnih hasti nalazi se u sredini prikaza. U vrhovima hasti grčkog križa nalaze se slova Benediktovog zaziva: BIHSV u gornjoj hasti, RS u desnoj te QLIV u lijevoj. Oko križa ravnih hasti nalaze se slova CSPB, a u križu ravnih hasti CSSML NDSMD. Taj i slične Benediktove križeve, strani i domaći autori datiraju od polovice 17. stoljeća.¹⁸³ Ovdje valja spomenuti da neki autori Benediktove križeve obrađuju zajedno s medaljicama, smatrajući to ukupnim štovanjem sv. Benedikta kroz Benediktov *pfennig*, koji može biti u obliku medaljice, ali i grčkog križa.¹⁸⁴

5.4. KRUNICE

„Krunica ili ružarij oblik je pobožnosti Blaženoj Djevici Mariji. Sastavljena je od razmišljanja i molitvi koje su usredotočene na život Kristov i život Djevice Marije. Razmišljanja se još nazivaju otajstvima, a dijele se na četiri - radosna, žalosna, slavna i svjetla. Molitve krunice broje se pomoću niza zrnaca (brojanice).“¹⁸⁵ Sv. Dominik smatra se osnivačem pobožnosti krunice, a ona je ponekad i simbol sv. Katarine Sijenske. Muslimani na istoku koriste posebnu molitvenu traku, koja je slična današnjoj krunici, još od 8. stoljeća.¹⁸⁶ Prve krunice kod kršćana imale su 150 zrna, koja su označavala jednako toliko molitvi Očenaša. Nazivale su se *Paternoster* brojanice, a koristili su ih nepismeni redovnici, koji su

¹⁸¹ Azinović Bebek 2012b: 174.

¹⁸² Ibid 177; Münsterer 1963: 91; Braunneck 1979: 289; Králíková 2004: 52; Fassbinder 2003: 251; Knez 2005: 21, 2010: 25 - 33 (neke datira u 18. stoljeće); Lozar, Žvanut 2002: 47; Dimt 1987: 77; Predovnik et al. 2008: 87; Mittermeier I. 1989: 135; Grünwald 2001: 67; Horst 2000: 297; Jaggi 1989: 254.

¹⁸³ Azinović Bebek 2012b: 202: 171; Grünwald 2001: 59; Fassbinder 1993: 222; Králíková 2004: 56; Braunneck 1979: 288; Münsterer 1963: 173; Knez 2005: 18.

¹⁸⁴ Fassbinder 2003: 247; Králíková 2004: 56.

¹⁸⁵ Azinović Bebek 2012b: 196.

¹⁸⁶ Janeš, u tisku

time zamijenili svoju dnevnu obavezu moljenja 150 psalama.¹⁸⁷ Ubrzan razvoj krunice kod katolika događa se istovremeno s popularizacijom marijanskog kulta u 13. stoljeću.¹⁸⁸ Tada se u krunicu dodaju manja zrna, koja, uz već postojeća zrna za molitvu Gospodnju, označavaju molitvu Zdravo Marijo.¹⁸⁹ Kasnije je marijanski psaltir podijeljen na tri jednaka dijela od po 50 zrna, a od 13. stoljeća nastaje i naziv *rosarium*, pošto je krunica zamijenila vijenac od ruža. Svoj današnji izgled krunica dobiva u 15. stoljeću. Prvo je u prvoj polovici stoljeća smanjen broj moljena sa 150 na 50, a svakoj je molitvi Zdravo Marijo dodan odlomak iz Evanđelja,¹⁹⁰ a potom su ti odlomci, koji su razmatrali Isusov život prije djelovanja, njegovo javno djelovanje, njegovu muku i smrt, uskrsnuće te krunjenje i slavu Marijinu, doveli do podjele na tri velika otajstva, radosna, žalosna i slavna, kojima su u novije vrijeme dodana i otajstva svjetla.¹⁹¹ 1479. papa Siksto IV. određuje da se nakon deset Zdravo Marija umetne jedna molitva Očenaš, ali se još ne spominju otajstva, Vjeronanje i molitva Slava Ocu. Otajstva se uvode u 16. stoljeću, kada se počinje moliti i Vjeronanje, a u 17. stoljeću mu se dodaju i tri Zdravo Marije.¹⁹² Današnji oblik službeno je ozakonio papa Pio V. 1569., a nakon velike kršćanske pobjede nad Osmanlijama 1571., u bitci kod Lepanta, „papa od ruzarija“ Grgur XIII. uvodi blagdan Gospe od ružarija.

Za izradu krunica (*Slike 7 i 8*) koriste se svi dostupni materijali, ovisno od društvenom statusu i bogatstvu korisnika. Prve su bile izrađene od kamena, drva, kosti ili žitarica, ali se vremenom počinju raditi i od stakla, jantara, gagata, koralja, plemenitih metala i biserja. Osim za molitvu, krunice su služile i kao nakit.¹⁹³ Ovisno o materijalu izrađivale su se bušenjem, vrtnjom i rezanjem, dok su se staklena zrna oblikovala od vrućih kapi stakla.¹⁹⁴ U Hrvatskoj zasada nije pronađena niti jedna radionica krunica. Vrlo vjerojatno su se nalazile u blizini crkava, ali i uz groblja. Temeljem otpadnog materijala, pretpostavlja se postojanje radionice u Daggendorfu, koja je novcem datirana u 15. stoljeće.¹⁹⁵

Ivna Anzulović je, obrađujući inventare, oporuke i dote sa zadarskog područja u razdoblju od 13. do 16. stoljeća, pronašla termine za krunicu, ali i za njena zrna. Za krunicu se koriste tri pojma, *paternostri*, *corone* i *coronette*, a termin *rosario* koristi se tek od 17. stoljeća. Zrna krunice su se nazivala *paternostris*, a riječ je o niski zrna koja su se mogla

¹⁸⁷ Azinović Bebek 2012b: 196.

¹⁸⁸ Burić 2003: 201.

¹⁸⁹ Anzulović 2007: 268.

¹⁹⁰ Azinović Bebek 2009a: 169.

¹⁹¹ Azinović Bebek 2012b: 198.

¹⁹² Fingerlin 1993: 182.

¹⁹³ Azinović Bebek 2012b: 202.

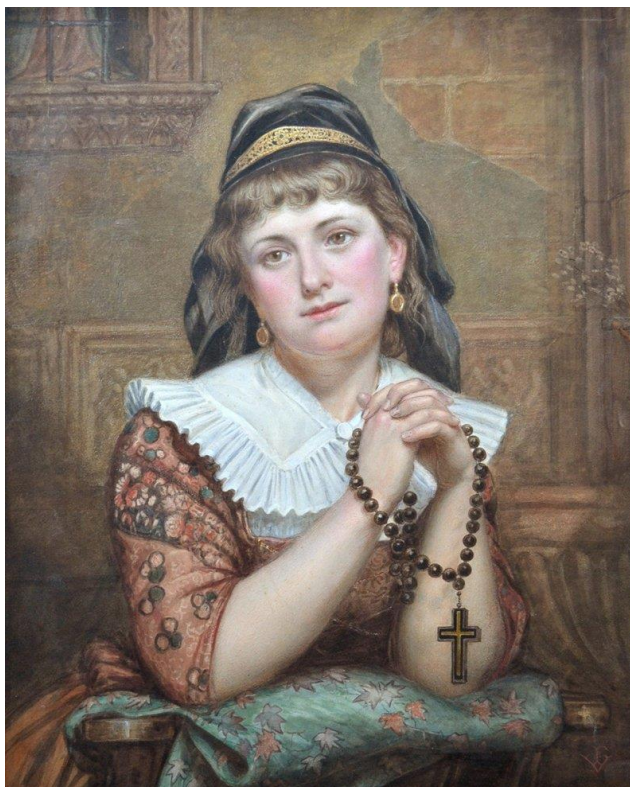
¹⁹⁴ Ibid 203.

¹⁹⁵ Mittermeier M. 1995: 232.

upotrijebiti kao krunica, ali i kao nakit. Uočila je da krunice redovito dolaze u paru. Takve su i dvije najstarije, sa 180 srebrnih zrna, koje su pod nazivom *paternostri*, zabilježene u inventaru plemića Frane pok. Ivana Rajnerova de Varicassisa iz 1325. godine.¹⁹⁶ U ovom radu nema niti jedne krunice izrađene od plemenitih metala, koralja, jantara ili gagata.

Slika 7 - Rubens: dama s krunicom (URL 5)

Slika 8 - nepoznat autor, početak 19. st. (URL 5)

Do 17. stoljeća prevladavale su okrugle krunice, a od tada se razlikuju ravne, koje su većinom imale od deset do petnaest zrna te okrugle, s mnogo više zrna. Ravne krunice smatrale su se muškim krunicama, a okrugle ženskim.¹⁹⁷ M. Braunneck smatra da su se medaljice nosile na krunicama u 17. stoljeću, a stoljeće kasnije zamjenjuje ih križ.¹⁹⁸ Krunice imaju od pet do 150 zrna (10 - „cener“ ili „muška brojanica“, 15, 20, 33 - simboliziraju Isusove godine, 63 - simboliziraju Marijine godine, 72).¹⁹⁹ Glossarium artis dijeli krunice na male (33 mala i pet velikih zrna), srednje (63 mala i sedam velikih zrna) i velike (150 malih i petnaest velikih zrna),²⁰⁰ a Ana Azinović Bebek na male (od „cenera“ do maksimalno 20

¹⁹⁶ Anzulović 2007: 269.

¹⁹⁷ Braunneck 1979: 244.

¹⁹⁸ Braunneck 1979

¹⁹⁹ Azinović Bebek 2012b: 206.

²⁰⁰ Hubert, Rieth 1992

zrna) i velike (kombinacije koje imaju više od 20 zrna).²⁰¹ U ovom radu nemamo niti jednu u potpunosti sačuvanu krunicu. Ipak, šest ih je dijelomično rekonstruiranih. Tri velike su nanizane (T7/54, T8/55 i T9/56), a tri su vjerojatno bile male krunice (T9/57 - 59), popularno nazivane „ceneri.“ Slijedeći podjelu Azinović Bebek, imamo tri velike krunice i tri manje krunice od deset zrna. Zrna (T9/60 - 64) u ovom radu većinom su bila ukrasna, osim dvije vodoravne prečke *credo* križa krunice (T9/65 i 66). Sva ukrasna zrna su ovalna ili poliedarska, izrađena su od stakla, prozirna su ili plave boje.

Krunica T7/54 vrlo vjerojatno se sastojala od 50 velikih zrna. Očuvano ih je 48. Okrugla su, crne boje, a izrađena su od stakla. Između dva velika zrna postavljeno je po jedno malo razdjelno zrno. Također su crne boje i izrađena su od stakla. Ukupno je sačuvano 51 razdjelno zrno. Niz zrna završava trapezoidnim koštanim zrnom, srednje veličine i oker boje. Na njega se nastavlja 33 crna poliedarska zrna od stakla između kojih je postavljeno deset manjih ovalnih zrna izrađenih od bronce. Jedno ovalno brončano zrno postavljeno je iza tri poliedarska. Između zadnja tri poliedarska zrna, koja su dimenzijama nešto manja od ostalih, i prve grupe od tri veća poliedarska zrna, nije postavljeno malo ovalno zrno. Ta predložena rekonstrukcija zasigurno nije potpuna, ali nam se čini da je, s obzirom na broj dostupnih zrna, nismo mogli puno bolje rekonstruirati. Na krunici je bila slabo sačuvana kovana medaljica T4/30 iz Mariazella.

Druga rekonstruirana krunica, T8/55, u originalu se vjerojatno sastojala od pet većih, Pater Noster zrna, te 50 nešto manjih, Ave Maria zrna. Sva zrna su crne boje i izrađena su od stakla. S obzirom na to da nam je sačuvano 47 Ave Maria zrna, pretpostavljamo da nam nedostaju tri. U rekonstrukciji smo se odlučili za postavljanje njih deset između svakog sljedećeg Pater Noster zrna, kojih je sačuvano točno pet. Njih od Ave Maria zrna, sa svake strane odvaja po jedno malo ovalno razdjelno zrno, crne boje. Takvih malih ovalnih zrna imamo 14. S obzirom na to da smo im pripisali ulogu razdjeljivanja Pater Noster od Ave Maria zrna, ostaju nam četiri zrna viška. U rekonstrukciji smo ih postavili na završetak krunice, prije velike lijevane osmerokutne medaljice T2/8, s likom sv. Antuna Padovanskog na licu i sv. Petra Alkantarskog na naličju. Niti ova krunica vrlo vjerojatno nije savršeno rekonstruirana, ali s obzirom na broj sačuvanih zrna, ovakva rekonstrukcija nam se činila kao najbolja.

Krunica T9/56 sastojala se od pet različitih vrsta zrna koja se, osim po obliku, razlikuju i u boji. Sva zrna izrađena su od stakla, plave, oker ili žute boje. Od svih zrna valjalo

²⁰¹ Azinović Bebek 2012b: 207.

bi izdvojiti jedino ono kapljičasto. Važno je naglasiti da ono nije plave, već oker boje. Vrlo vjerojatno je također bila riječ o krunici s pet većih Pater Noster zrna i 50 manjih Ave Maria.

Zanimljiv je i nalaz zrna i brončanih karičica koje su ista povezivala, T9/58. Ukupno je pronađeno osam zrna, od kojih je jedno malo veće od ostalih. Sva zrna su bijele boje, s tim da su manja, okrugla zrna ukrašena sa šest okomitih linija u tri boje (crvena-plava-zelena-crvena-plava-zelena), a veće, ovalno zrno, također sa šest linija, ali malo debljih i u dvije boje (crvena i plava) koje se međusobno izmjenjuju. Ta zrna, kao i drvena zrna T9/57 i T9/59 vrlo vjerojatno su bila dijelovi dviju manjih krunica „cenera“.

Pronađeno je i sedam ukrasnih zrna (T9/60 - 64), četiri poliedarska te tri ovalna. U dva slučaja pronađena su po dva zrna, a u tri po jedno. Sva zrna izrađena su od stakla. Tri su plave boje (dva ovalna i jedno poliedarsko), dok su preostala prozirna. Zrna su pronađena u grobovima, u kojima je bio ili križ, ili medaljica, pa pretpostavljamo da su služila kao njihov ukras.

T9/65 i T9/66 su vodoravne prečke *credo* križa s dvije različite krunice. Križ *credo* se sastoji od jednog dužeg vodoravnog zrna probušenog okomito na sredini, na kojeg su se spajala dva kraća zrna, probušena vodoravno. Najčešće su izrađeni od drva, a na krajeve dva međusobno okomita, kraća zrna, nizala su se dalje zrna krunice ili medaljica.²⁰² Kao što mu i samo ime govori (*credo* - lat. vjerujem), *credo* križ služio je za moljenje vjerovanja. Ovakva zrna koriste se od 16. stoljeća.²⁰³ Zrno T9/65 kalemastog je oblika i izrađeno je od drva, dok je drugo zrno, T9/66, valjkastog oblika s jedim krajem većeg promjera od drugog. Izrađeno je od kosti, a zelena boja koja prekriva zrno nije rezultat bojanja, već patine od nekog metalnog nalaza koji je očito bio blizu nje. S obzirom na to da je pronađeno slučajno prilikom pregleda kostiju, a u njegovom grobu, koji je podosta oštećen kasnijim ukopima, nije bilo metalnih nalaza, ne možemo znati od kojeg predmeta je nastala patina, kao niti je li ta prečka *credo* križa uopće pripada pokojniku ili je u grob dospjela slučajno.

5.5. BREVARI

U našem radu obrađena su i četiri brevara. Brevar je „kutijica“ izrađena od kože, metala, drva, kartona ili brokata, u kojoj se, na presavijenom komadiću papira nalaze razni zazivi i blagoslovi ili neki tekst iz Biblije, najčešće odlomak iz Evandjelja. Nosili su se u platnenim „vrećicama“, ušiveni u odjeću ili kao privjesci oko vrata.²⁰⁴ Sadržaj brevara,

²⁰² Azinović Bebek 2012b: 207 - 208.

²⁰³ Králíková 2004: 22.

²⁰⁴ Azinović Bebek 2012b: 38.

vlasniku nije smio biti poznat.²⁰⁵ Sama vjera u Boga vjerniku je bila dostatna, a sadržaj brevara nije bio bitan. Vjernik, dakle, noseći brevar jača svoju vjeru u Boga i njegovu pomoć. Zbog tog razloga brevari su bili lemljeni. Unutar njega mogli su biti razni sadržaji: tekst na papiru, svetačke slike, medaljica, križ, crvene trakice (štite od demona), različite ljekovite trave i sl. Predstavljali su univerzalnu zaštitu od svega.²⁰⁶ Neki autori prema unificiranim motivima, ukrasima i načinu izrade, pretpostavljaju da je centar njihove proizvodnje bio neki bavarski franjevački samostan.²⁰⁷ Posebno su rasprostranjeni bili u južnoj Njemačkoj, Austriji i Švicarskoj.²⁰⁸ U Hrvatskoj postoji zabilježen sličan običaj nošenja zaštitnih religijskih predmeta. Najzanimljiviji takav predmet nam je komiški *ognjuš*. Riječ je o predmetu čija je uloga bila zaštita male djece, a čitajući opise Nevenke Bezić-Božanić, u nekim slučajevima nalikovao je na brevar. Mogla je biti riječ o vrpci s nanizanim privjescima, o medaljonu sa svetačkim moćima, a: „Postojali su i veći moćnici obično jajolikog oblika u obliku kutijice koji se vješao oko vrata ili stavljao pod jastuk.“²⁰⁹ *Ognjuš* je vjerojatno nastao u 19. stoljeću, a prenosili su se s generacije na generaciju.²¹⁰ S obzirom da C. Böhne i M. Braunneck datiraju brevare u 18. stoljeće,²¹¹ a Ana Azinović Bebek, temeljem izrade papira pronađenih u njima, neke datira u 17. stoljeće,²¹² komiški *ognjuš* mogli bismo smatrati reliktom brevara.

Dva brevara obrađena u ovom radu su brončana (T10/69 i 70), jedan je kožni (T10/68), a jedan je izrađen kombinacijom kože i brončanog lima (T10/67). U brevaru T10/67 je bio papir, koji je nažalost nečitak. Na obje kožne stranice ostao je otisak najvjerojatnije medaljice, ali samo je jedan čitak. Otiskom dominira centralni natpis IHS s križem iznad te tri strelice ispod njega. Uokolo u kružnici su stilizirane latice u obliku trokuta, koje bi mogle simbolizirati sunce. Od brevara T10/68 ostale su nam sačuvane gornja i donja kožna stranica te jako loše sačuvana medaljica od kovanog brončanog lima, kojoj je na obje strane preslikana koža, što medaljicu čini potpuno nečitkom. Otisak medaljice vidljiv je na jednoj stranici brevara, ali također ništa nije čitko. Brevar T10/69 izrađen je od kovanog brončanog lima i u jako je lošem stanju. Vrlo je krhak, ali su nam unatoč tome ostale očuvane gotovo sve stranice, ali i veći broj njegovih fragmenata. Iz njegove unutrašnjosti ništa nije sačuvano.

Posljednji brevar, T10/70 (*Slika 9*), zasigurno je jedan od najzanimljivijih predmeta objavljenih u ovom radu. Prvo treba naglasiti da je jedan, gotovo identičan brevar, pronađen

²⁰⁵ Kierdorf-Traut 1977: 14.

²⁰⁶ Azinović Bebek 2012b: 38.

²⁰⁷ Böhne 1966/1967: 208; Braunneck 1979: 300 - 301.

²⁰⁸ Azinović Bebek, Filipec 2015: 285

²⁰⁹ Bezić-Božanić 1996: 46.

²¹⁰ Ibid 47.

²¹¹ Böhne 1966/1967: 208; Braunneck 1979: 300 - 301.

²¹² Azinović Bebek 2012b: 42.

na nalazištu Ližnjan u Istri, ali mu nedostaje jedna stranica. Tatjana Bradara i Ondina Krnjak svrstale su ga pod medaljone-relikvijare (moćnici-privjesci), razlikujući ih od brevara. Polaze od pretpostavke da su se u njima prvenstveno čuvale svetačke moći, dok bi nabožni predmeti i tekstovi iz Biblije te nekih drugih molitvi, u njima imali tek sekundarnu ulogu.²¹³ S obzirom na to da na njihovom primjerku nedostaje stražnja stranica, autorice su zaključile, vjerojatno uspoređujući ih s komiškim ognjušima, da mu je jedna stranica možda bila staklena,²¹⁴ čime bi navedeni primjerak zaista izgubio osnovni smisao brevara, a taj je da vlasnik ne zna što se u njemu nalazi. Njihov medaljon, kako ga one karakteriziraju, bio je ispunjen djelićem tkanine, za kojeg pretpostavljaju da je možda riječ o relikviji, hodočasničkom medaljicom iz Kölna, oštećenim bizantskim novčićem (*scyphata*) koji je sekundarno bio korišten kao medaljica te jedan istrgnuti list iz Obrednika.²¹⁵ Naš brevar u unutrašnjosti je imao sačuvanu tkaninu (vjerojatno vunena), goričku medaljicu (T4/40) u savršenom stanju i zapis na papiru koji je bio omeđen kožom i vunom.

Slika 9 - otvaranje brevara T10/70 (fotografirao: Marko Nemeth, arhiv HRZ-a)

Ukupno je sačuvano 16 fragmenata papira, 14 nešto većih i dva sitna, u potpunosti nečitka. Od 14 većih, na samo dva fragmenta nije zapisano niti jedno slovo. Prepisani tekst s

²¹³ Bradara, Krnjak 2016: 408.

²¹⁴ Ibid 410.

²¹⁵ Ibid: 409.

papira postavili smo u tablicu. Okomiti stupci predstavljaju lice i naličje papira, a vodoravni predstavljaju fragmente (broj fragmenta nalazi se u prvom stupcu). U tablici je prepisano deset (fragmenti 1 - 10), od ukupno 12 većih fragmenata na kojima je vidljiv tekst. Preostala dva (fragmenti a i b), na licu sadrže dijelove, pretpostavljamo naslova, koji se možda nastavlja i na našem prvom fragmentu u tablici. Na prvom raspoznajemo riječ **Oratio**, te veliko početno slovo odlomka, O, iza kojeg slijedi slovo U. Drugi fragment vrlo je vjerojatno bio nastavak prvog. Od naslova raspoznajemo kraj jedne riječi te drugu riječ iza koje slijedi zarez: **tra omnes**., Na tom fragmentu prepoznaju se i poneka velika tiskana slova iz prvog reda ispod naslova: M CARO FA. Navedena dva fragmenta nemaju nikakav tekst na naličju. S ostalih deset fragmenata prepisan je sav tekst. Za sve fragmente prepisane u tablici, osim za posljednji, uspjeli smo dešifrirati jednu stranicu, a s obzirom na to da je veći dio dešifriranih fragmenata međusobno povezan, u lijevom stupcu tablice možemo smatrati da imamo lice papira, a u desnom naličje. Dobar dio teksta (u lijevom stupcu) uspjeli smo rekonstruirati zahvaljujući knjizi „*LOCUPLETISSIMUS THESAURUS CONTINENS Varias & selectissimas Benedictiones, Conjuraciones, Exorcismos, Absolutiones, Ritus, Administrationem Sacramentorum, aliorúmque Munerum Pastoralium, ad utilitatem Christi Fidelium, & commodiorem usum Parochorum, omniúmque Secerdotum, tam Sæcularium, quàm Religiosorum Curam habentium.*“ tiskane 1738. godine.²¹⁶ Slova koja se nalaze u zagradi rekonstruirana su pomoću tekstova iz navedene knjige, a brojke koje se nalaze na početku stupca označavaju stranice s koje su preuzete. Kao što je iz tablice vidljivo, prepoznali smo dijelove teksta sa 192., 193., 194., 683. i 764. stranice knjige. Podebljana slova označavaju naslov, a ona nakošena podnaslove. Stupci u kojima su riječi podcrtane crvenom linijom označavaju jednu cjelinu, a slike fragmenata su poredane, po našem mišljenju, najlogičnijim redoslijedom. Dijelovi koji su podcrtani crvenom bojom služe za otklanjanje od sotone i zaštitu od zla. U desnom stupcu prepisana su naličja fragmenata, ali, izuzev dva, većina se nije uspjela dešifrirati. Najvjerojatnije je riječ o raznim blagoslovima, što zaključujemo temeljem učestalosti riječi *Benedictione*. Predzadnji i pretpredzadnji fragment u lijevom stupcu rekonstruirani su pomoću 159. i 160. stranice knjige „*DEL MODO DI CONOSCER ET SANARE I Maleficati, Et dell'antichissimo, & ottimovso del Benedire: TRATTATI DVE.*“ tiskane 1648. godine u Brescii,²¹⁷ a također bi, kao i dijelovi s lica papira podcrtani crvenom bojom, trebali služiti za otklanjanje Sotone i zaštitu od zla. Čini nam se da bi predzadnji

²¹⁶ URL 6

²¹⁷ URL 7

stupac trebao biti ispred prethodnog, ali to nam u potpunosti ne odgovara s rasporedom teksta na licu fragmenata.

Fragment a Fragment b Fragment 1

Fragment 1 Fragment b Fragment a

Fragment 2 Fragment 3

Fragment 3 Fragment 2

Fragment 4

Fragment 4

Fragment 5

Fragment 5

Fragment 6

Fragment 6

Fragment 7

Fragment 7

Fragment 8

Fragment 8

Fragment 9

Fragment 9

Fragment 10

Fragment 10

Tablica 6 - rekonstruiran tekst s papira iz brevara T10/70

	LICE	NALIČJE
FR. 1	<p>192</p> <p><u>(patienti)um, tum dæmon(io)</u></p> <p><u>(a)ffixus, sedensque ad dex(tram)</u></p> <p><u>(c)ui omne genu flectit(ur)</u></p> <p><u>& Sa(nct)arum D(ei)</u></p>	<p>JESUS</p> <p>JESUS Nazar(enus)</p> <p><i>Bened(icti/o)</i></p>
FR. 2	<p>192</p> <p><u>confusio omnium</u></p> <p><u>(in)fernales, & spiritus m(alignos)</u></p> <p><u>(qu)ocunq̄e prætextu, aut (vocatos)</u></p> <p><u>malorum homi(num,) aut</u></p>	<p>, & miseriatu r</p> <p>A(pos)tolos.</p> <p>onus meus Es</p> <p>+ venie in face</p> <p>na ex Mar(ia/e) V(irgine?)</p> <p>B Angelo</p> <p>Marci, & Lucæ,</p>

FR. 3	<p>192 <u>(Domi)ni nostri Jesu Ch(risti)</u> <u>; fugite ergo parte(s)</u> <u>generis(.), ita præsentes</u> <u>(invo)catos, aut sponte, aut mif(sos)</u> <u>erantes ad habitandum,</u> <u>(D)eum vivum, verum; sanctu(m)</u> <u>(immo)latus, in Joseph venund(atus)</u> <u>(M)ichael pugnavit vobis(cum)</u> <u>prætextu m(olestare)</u></p>	<p>gire pa es ad <i>Ben(edictio)</i> minus, & custodiat e, pacem. T. Dominus bene <i>Benedictio</i> totum hunc mundum, Do mor meus, Am. E x S. An m Caro factum est, & isfimam, &</p>
FR. 4	<p>192 - 193 + omnes m(al)edic(tione)s <u>(sulphu)ris, per manus inimicor(um) ve(storum)</u> <u>(Nam si) tenemini aliquo vinculo</u> <u>præc(epti),</u> <u>(perv)ersum finem, & effectum com(pilato)</u> <u>, aut mi(xta)</u> <u>(fi)ve in Character(ibus)</u> <u>(ta)cito, etiam jurame(nto)</u> <u>mundum creavit</u> <u>(per Bonitat)em Spi(ritûs) san(cti)</u></p>	<p>, & Filii, (Spi)ritus Sanc(ti) J(esu) Christi, x virtus Patsionis ctorum Dei n?tula?s Salvatoris (i)nimicos meos, visibiles, & in(visibiles) Amen x univem <i>nfessoris</i> mundi falus, & emen</p>
FR. 5	<p>193 <u>five in her(bis,) verbis,</u> <u>aut spiritualia, aut Sacrament(alia)</u> <u>(min)utis, diebus, anno, menle</u> <u>(o)mnia illa + irrito, annulo,</u> <u>(sapi)entiam Filii Redemptoris, qui</u> <u>avit, qui x est, qui x erat</u> <u>(Jeh)ova, x Alpha & Omega</u> <u>(del)atione(m) ili (invoc)atione(m)</u></p>	<p>tas + Benedicti alis ho & quotidie, in æ, & corporis mei, omni te JESus, JESus Creator, con <i>Benedictio S</i> (im)ponent, & bene habebunt. JE(sus Mariæ Filius) um, Martyrum, Confesfe fit, ut defen</p>
FR. 6	<p>193 - 194 <u>viventium</u> <u>Recedite e(rgo)</u> <u>(bene)dictiones istæ e(xpellant)</u> <u>per milliaria cent(um)</u> <u>(v)estra destrueret, u</u> <u>(potest)atem,</u></p>	<p>aoth, x Agia mnusion, x Me us Christus vincit opera: Christus Filii pe incarnatus itum</p>
FR. 7	<p>194 <u>(qu)ia man(datum)</u> <u>(a)ra Cru(cis)</u> <u>(im)perandi, prout imperam(us)</u> <u>(Domini)m nostrum. + Ecce + Crucem Dom(ini)</u> <u>(Allel)uja, amen, amen, Fiat. Cruxa Cl...</u></p>	<p>159 - 160 <u>sanctus, x</u> <u>effectu, (vel) per sua</u> <u>(imm)undis: qui venit de coelo</u> <u>(di)abolum, & omnem malignum spi(ritum)</u> <u>(a)dversæ, vicit Leo de trib(u Iu)da, ra(dix) David.</u></p>
FR. 8	<p>683 (d)ictante Raphaele, spirit(um) hanc creaturam, insigna(tiam) (men)m, sed ejus, qui mifsus est m dedit potestatem, ad glori(am) ne audeatis accedere ad cre(aturam)²¹⁸ (parte)s adversæ, vicit Leo de tribu (Juda) xx Christi protege nos</p>	<p>159 <i>cognoscen m, si</i> <u>(Fi)lii + & Spiritus + sancti.</u> x Otheos, x Ischiros, x At(hanatos) natus Pater, x Incarnatus Fi(lius) <u>Christ)us imperat, x Si diabolus li(gavit)</u> <u>(miser)icordiam liberet teab omni(bus)</u> <u>(Virgini)s Mariæ, causa humanæ salutis</u> <u>(abi)sfi. Ecce Cruxcem Do(mini)</u></p>

²¹⁸ Ovaj dio se nalazi ranije na istoj stranici knjige pomoću koje smo rekonstruirali tekst.

FR. 9	764 (teneb)ris luce(t, &) tenebr(æ) in testimonium, ut testim(onium) (se)d ut testimonium perhibe(ret) mundum. In mundo era(t) sui eum non receperunt. (credun)t in nomine ejus: Qui n(on) nati sunt. ET VERBUM (qu)asi unigeniti a Patre,	...endat æ liberationem. Ignis a erunt eum a facie ejus.
FR. 10	& resurrec juro vos d x m docunque, & nem , se ienus semo Spiritus in hom	erat vultum Filius unigeni- est homo- ietatem ma

Lice brevara nije u potpunosti čitko, ali smo, temeljem nekih motiva, uspjeli zaključiti da je izgledao identično kao primjerak iz Ližnjana. U sredini je štit kojem se u donjem dijelu razaznaje obris naopačke okrenutog srca. Traka oko štita ispunjena je trokutima te plamenim jezicima Duha Svetoga, koji se nalaze neposredno uz ušicu i obrnuto su okrenuti od onih na naličju. Naličje je također slabo čitko, ali je jasno vidljiva traka oko štita, ispunjena istim motivima kao na licu. Brevar ima paralelnu ušicu, pri vrhu uništenu, a koja je vjerojatno služila za lanac ili traku kojom se vješao oko vrata. Na dnu se nalazi vijak koji je služio za otvaranje i zatvaranje poklopca pri izradi brevara. Je li se on kasnije ipak mogao otvoriti, nama nije poznato. Ako ga se uistinu moglo otvarati i zatvarati, upitna je njegova osnovna funkcija, to jest vjerovanje bez spoznaje o tome što se nalazi u unutrašnjosti. Prolazeći kroz katalog doktorske disertacije Ane Azinović Bebek, uočili smo predmet T47/669, koji je autorica svrstala pod kategoriju ostale medaljice, odnosno one kojima nije mogla odrediti prikaz ili čak funkciju. Osim da je medaljica, autorica navodi da je možda riječ o ukrasnoj aplici knjige ili okova. S obzirom na to da ima vrlo sličan prikaz onome na medaljonu-relikvijaru iz Ližnjana, te traci na našem brevaru, koju autorica interpretira kao znak sv. Bernardina (traka ispunjena šrafiranim trokutima i punciranim viticama),²¹⁹ moguće je da je riječ o jednoj sačuvanoj stranici brevara.

²¹⁹ Azinović Bebek 2012b: 160.

6. ZAKLJUČAK

Na groblju oko crkve sv. Nikole biskupa u Žumberku, arheološkim istraživanjima provedenim od 2006. do 2014. godine, pronađeno je ukupno 148 grobova u kojima je bilo 150 pokojnika. Dva su, dakle, dvojna groba u kojima su bili pokopani majka i dijete. Najviše je muškaraca, 35.3%, žena je 30%, djece 24%, dok se kod 10.6% pokojnika spol nije mogao utvrditi. Djeca su većinom umirala prije svoje desete godine. Ako bi uspjeli dočekati svoj deseti rođendan, imali su vrlo velike šanse doživjeti 20 i više godina. Naime, od 150 pronađenih pokojnika, samo je njih četvero umrlo u razdoblju od desete do dvadesete godine života. Uspoređujući godine u trenutku smrti, vidljivo je da je velik broj ljudi živio 40 i više godina. Prevladavaju ukopi u drvenim sanducima od kojih su nam ostali sačuvani čavli, ali i ostaci drvenih dasaka. Nekoliko je ukopa u običnim zemljanim rakama, a kod velikog broja grobova način ukopa se nije mogao odrediti.

Nalazi su pronađeni u 68 grobova, odnosno u 46%. U 51.5% grobova s nalazima pronađeni su nabožni predmeti, koji gotovo nikada nisu jedini nalaz. Pronađeni su u ukupno 23.5% grobova, što je nešto manje od prosjeka novovjekovnih groblja. Najčešći nabožni predmeti pronađeni u grobovima su medaljice, ukupno njih 36, od čega je njih 16 pronađeno kod muškaraca, a 15 kod žena. S obzirom na nešto manji broj grobova u kojima su definirane pokojnice, a otprilike je podjednak broj medaljica pronađenih kod muškaraca i kod žena, nameće nam se zaključak da su medaljice češće nosile žene. Samo su kod jednog djeteta pronađene medaljice, ukupno tri, a sve su imale prikaz sv. Benedikta. Zanimljivo je da su sve tri svetačke medaljice pronađene kod muškaraca, dok hodočasničke prevladavaju kod žena, ukupno ih je pronađeno četiri, naspram jedne kod muškarca. Križevi slijede medaljice po zastupljenosti. U grobnim cjelinama je pronađeno 18 križeva, od čega su dva kositrena propala pri pokušaju restauracije. Češći su nalaz u ženskim grobovima. Do sada je pronađeno pet većih krunica, od kojih su tri objavljene u ovom radu. Još jednom je potvrđeno da velike krunice nisu isključivo ženska odlika, već se pronalaze i kod muškaraca. Ne nedostaju niti manje krunice, popularno zvane „ceneri,“ kao ni ukrasna zrna, koja su gotovo uvijek pronađena uz medaljicu ili križ. Vodoravne prečke *credo* križa pronađene su u dva muška groba. Ukupno su, u grobovima, pronađena četiri brevara, tri kod žena, a jedan, ujedno i najreprezentativniji primjerak, kod muškarca. U gotovo 50% grobova s nabožnim predmetima pokopane su žene. Pošto je do sada identificirano više muških nego li ženskih grobova, skloni smo, uz određenu dozu opreza, a s obzirom na to da su istraživanja na lokalitetu i dalje u tijeku, zaključiti da su nabožni predmeti bili nešto popularniji kod žena nego kod muškaraca.

Četiri medaljice obrađene u ovom radu imaju prikaz Isusa i Marije, od čega dvije imaju njihove prikaze u profilu, dok su na preostale dvije njihovi figuralni prikazi, koji ih štiju u slavi ili mucu. Zanimljiv je nalaz *arma Christi* medaljice, koja, s obzirom na svoje prikaze, štiju Isusa u mucu, a Mariju u slavi. Naime, na licu ima simbole Kristove muke, a na naličju je prikaz Krunjenja Marijinog.

Najbrojnija vrsta medaljica obrađenih u ovom radu su svetačke. To su medaljice na kojima je nositelj pobožnosti neki svetac ili svetica. Uvjerljivo najviše medaljica na sebi ima prikaz sv. Benedikta, koji je u 17. i 18. stoljeću bio omiljeni svetac zaštitnik, a njihova brojnost, s obzirom na to da je sv. Benedikt, među ostalim, bio zaštitnik i od kuge, koja je na ovim prostorima zbog blizine Osmanskog Carstva i dalje bila česta i pogubna, ne treba nikoga iznenaditi. Najčešće su ovalnog oblika, a u radu su obrađene i dvije osmerokutne medaljice. Sve medaljice sv. Benedikta, bez obzira na oblik, imaju na naličju Benediktov štit. Tri medaljice na licu imaju zaziv (blagoslov) pape Zaharije. Jedna, osim zaziva koji se nalazi u kartuši, ima prikaz sv. Benedikta sa štapom s križem u desnoj ruci i natpisom S.P.BENEDIC ORA.P.N. (*Sancti patri Benedicti ora pro nobis*). Od preostale dvije, koje na licu imaju samo slova zaziva, jedna ima i oznaku majstora medaljera Geoga Messenlechnera, koji je djelovao oko 1700. godine. Preostalih četrnaest na licu imaju figuralni prikaz sv. Benedikta i određen natpis. Zanimljivo je da sve medaljice koje imaju natpis CRVX S PATRI BENEDICTI (križ sv. oca Benedikta), imaju prikazanog sv. Benedikta sa štapom s križem, u desnoj ruci. Medaljice na kojima je natpis S BENEDICTE ORA PRO NOBIS (sv. Benedikte, moli za nas), imaju prikaz sv. Benedikta s biskupskim štapom u lijevoj ruci, a samo u jednom slučaju je riječ o štapu s križem, također u lijevoj ruci. Zanimljivo je naličje jedne osmerokutne medaljice, koja u gornjem dijelu ima rupicu za vješanje, oko koje se nalaze dva slova T T, koja mogu biti signatura, dvije golubice ili tau križ. Osim medaljica sv. Benedikta, u radu su obrađene još tri svetačke medaljice, dvije s prikazom sv. Mihaela koji ubija Sotonu na licu i sv. Jurjom koji ubija zmaja na naličju, te jedna s prikazom franjevacu, sv. Antuna Padovanskog na licu i sv. Petrom Alkantarskim na naličju. Ova posljednja je vjerojatno najljepša medaljica obrađena u ovom radu. U uspoređivanoj literaturi, nismo pronašli niti jednu medaljicu koja bi joj bila analogna, ili barem slična te je zbog toga posebno značajna. Oba sveca su prikazana u franjevačkom habitu. Sv. Antun stoji pred djetetom Isusom, a osim analogija prikaza, potvrdu smo dobili i u natpisu ANTON.D. PD. (*st. Antonio de Padua*). Do sada nije pronađena niti jedna medaljica s prikazom sv. Petra Alkantarskog. On u lijevoj ruci drži križ, a desna mu je podignuta na blagoslov. Zahvaljujući natpisu znamo da je riječ upravo

o njemu: S.PETRVS.DR.A LCANTE.RA O.P.N (*St. Petrus de Alcante ora pro nobis*). Ta je medaljica bila dijelom veće krunice, a pronađena je u grobu starijeg muškarca.

Marija kao nositeljica pobožnosti prikazana je na samo dvije medaljice. Na prvoj se na licu nalazi prikaz Marije od sedam žalosti. Četiri mača probadaju Marijino srce s lijeve strane, a tri s desne. Čitak je i natpis, koji nam potvrđuje o kojem je prikazu riječ. Naličje krasi prikaz sv. Benedikta, koji u desnoj ruci drži štap s križem, a u lijevoj knjigu. Ispred njega nalazi se štit na kojem prikaz nije očuvan. Vjerojatno je bio prikaz ili Benediktovog štita ili Zaharijinog zaziva. Druga medaljica vrlo je loše očuvana, a najvjerojatnije joj nedostaje donji dio. Žena, vrlo vjerojatno Marija, ima sklopljene ruke u kojima drži srce Isusovo. Natpis je na žalost u potpunosti nečitak. Dvije osobe naziru se na naličju, a s obzirom na njihov položaj i neke detalje, koji se mogu uočiti detaljnim proučavanjem medaljice, čini nam se da bi mogla biti riječ o prikazu sv. Obitelji.

Obrađeno je ukupno dvanaest hodočasničkih medaljica. Važno je napomenuti da one ne moraju nužno dokazivati da je osoba u čijem su grobu pronađene bila na hodočašću. Medaljice su se mogle kupiti od putujućih trgovaca, a mogle su biti i poklon osobe koja je zaista poduzela hodočašće, ili ju je isto tako negdje nabavila. Najviše ih je iz Mariazella, jednog od najomiljenijih hodočasničkih odredišta Hrvata. Ukupno ih je pet, a ističe se srcolika medaljica *Zwitterpfennig* Mariazell/Maria Taferl. Ta medaljica ističe se i natpisom na naličju u kojem je slovo Z zrcalno napisano. Na svim medaljicama iz Mariazella, Marija je prikazana u zvonolikom plaštu s djetetom Isusom u desnom naručju. Dvije u natpisu imaju slovo C umjesto slova Z. To nam pomaže pri njihovom datiranju, jer se tek od 18. stoljeća počelo koristiti slovo Z umjesto do tada uobičajenog C. Jedina vitičasta medaljica obrađena u ovom radu je iz Mariazella. Jedna je, od ukupno dvije medaljice u ovom radu, koja ima oznaku majstora medaljera Georga Messenlechnera, G M. Nalazi se na licu. Vrlo je zanimljiv motiv krunice koji obrubljuje prikaz na naličju, a zbog dva slova E u nazivu hodočasničkog mjesta, mislimo da je možda riječ o krivotvorini. Prikaz sv. Obitelji krasi naličje.

Druga najbrojnija grupa hodočasničkih medaljica je iz Svete Gore kod Gorizie u Italiji. Sve tri medaljice su osmerokutne, a najbolje je očuvana medaljica iz brevara T10/70. Lice je podijeljeno u četiri polja, tri okomita, ispod kojih je jedno vodoravno. U srednjem okomitom polju je Marija s okrunjenim djetetom Isusom u naručju. Sv. Jeronim nalazi se u lijevom polju, a u desnom je sv. Ivan Krstitelj. Vodoravno polje ispunjeno je natpisom koji nam potvrđuje o kojem se lokalitetu radi. Štit sv. Benedikta na naličju je sve tri medaljice.

Zavjetni kip sjedeće Marije s djetetom Isusom ogrnute velikim plaštem u obliku stošca prikazan je na licu dvije medaljice iz Dorfena. Naličja su im različita. Jedna je medaljica

Zwitterpfennig. Milosni kip iz Wiesa, koji prikazuje bičevanje Krista, nalazi joj se na naličju. Druga medaljica na naličju ima prikaz župne i hodočasničke crkve na brijegu zvanom Ruprechtsberg u Dorfenu.

Obrađena je i jedna medaljica iz Kölna, jednog od četiri velika srednjovjekovna hodočašća. Specifična je jer je, za razliku od ostalih osmerokutnih medaljica koje su položene okomito, ona položena vodoravno. Prikaz poklonstva kraljeva na licu, vrlo je dobro očuvan. Medaljice iz Kölna na naličju uvijek imaju objašnjenje prikaza s lica na latinskom ili njemačkom jeziku. Riječ je o blagoslovu sv. Tri kralja, koji služi kao zaštita na putu. Na toj medaljici tekst je zapisan latinskim jezikom.

Posljednja hodočasnička medaljica pronađena na groblju je iz Trsata. Osmerokutnog je oblika s prikazom drvene ikone, čudotvorne Majke Božje Trsatske na licu, te štitom sv. Benedikta na naličju. Vrlo je značajna jer je ona prva takva medaljica pronađena u kontinentalnoj Hrvatskoj. U zadnjih se nekoliko godina sve češće pronalaze medaljice hrvatskih hodočasničkih mjesta, ali bi sve, po Fassbinderovoj podjeli, spadale pod regionalna hodočašća. Ipak, ne uzimajući strogo Fassbinderovu podjelu, mogli bismo zaključiti da je hodočašće iz Pule u Rijeku, iz Senja u Trsat ili iz Kamenskog u Remete, moglo biti lokalnog karaktera. Kako god bilo, i dalje je pronađen premalen broj medaljica hrvatskih i slovenskih hodočasničkih mjesta u odnosu na ostala, ali isto tako su istraživanja mnogih lokaliteta i dalje u tijeku, tako de će i taj problem, nadamo se, uskoro biti jasniji.

Dvanaest križeva obrađeno je u ovom radu. Svi su manjih dimenzija, nosili su se oko vrata ili ruku, a bili su dijelom krunice ili su služili kao privjesci. Jednostavan latinski križ s trolisnim završecima zastupljen je s tri primjerka. U jednom slučaju na licu se nalazi samo stilizirani titulus, dok preostala dva uz titulus imaju i reljefnog raspetog Krista, ispod čijih je nogu stilizirana Adamova lubanja. Na naličju nemaju prikaza. Pronađen je jedan perforirani križ s trolisnim završecima greda. Oblikom podsjeća na grčki križ, a u sjecištu greda prazan je oblik latinskog križa u kojem je bio drveni umetak, koji je propao prilikom restauracije. Najbrojniji su latinski križevi s prikazom. Lice je jednako kod svi latinskih križeva s prikazom - raspeti Isus sa stiliziranim titulusom iznad glave i Adamovom lubanjom ispod nogu. Razlikuju se po prikazu na naličju. Ukupno je pronađeno šest latinskih križeva s prikazom, od čega tri imaju prikaz *vitam praesta*. Riječ je o Mariji koja stoji na polumjesecu, a u nekim slučajevima je krune dva anđela. U većini slučajeva prikaz je popraćen tekstom koji ga objašnjava. Specifičan je križ na kojem je uočena kombinacija dvaju formulacija, *vitam praesta* i *Mater Gratia*. Iznad prikaza Marije na polumjesecu napisana su slova VI, koja bi trebala značiti *Virgo Immaculata*, odnosno početak formulacije s *vitam praesta* križeva. Na

antenni se nalaze slova MT s lijeve, te slova GRA s desne strane, a znače *Mater Gratia*. Ispod polumjeseca je u dva reda riječ PVRA. Cijeli natpis trebao bi se razriješiti *Virgo Immaculata Mater Gratia pura*. Zasada smo u dostupnoj literaturi pronašli samo jedan sličan križ. Za samo jedan latinski križ možemo ustvrditi da je hodočasnički, zbog prikaza hodočasničke Marije na naličju. Najvjerojatnije je riječ o Mariji iz Loreta. Posljednji latinski križ obrađen u ovom radu na naličju ima prikaz Marije od sedam žalosti, čije srce probadaju tri mača s desne, te četiri mača s lijeve strane. Potvrdu prikaza dobili smo slovima M D OP, koja najvjerojatnije znače *Maria Dolorosa ora pro nobis* (Marijo žalosna moli za nas). Uz deset latinskih, u ovom radu obrađeni su još jedan križ *Caravaca*, kojem nedostaje donji dio *patibuluma*, i jedan grčki križ sv. Benedikta, koji je spojen s medaljicom na kojoj je također prikaz sv. Benedikta. Križ *Caravaca* ima tulipanaste završetke greda. Na licu je raspeti Krist, a sačuvana su dva slova, pomoću kojih naslućujemo da je možda bila riječ o natpisu *Domine memento mei* (Gospodine sjeti se mene). Zanimljivo je da su takvi križevi najčešće završeci krunica, ali u grobu u kojem je naš križ pronađen, nisu zabilježeni ni pronađeni nikakvi ostaci zrna, koji bi upućivali na njeno moguće postojanje.

Šest krunica obrađeno je u ovom radu. Tri krunice su veće od 50-ak većih zrna, a tri su male krunice, popularno nazvane „ceneri“. Kod većih krunica, glavna zrna su izrađena od stakla, a manja razdjelna zrna su najčešće brončana. Dvije najveće krunice sastoje se od crnih staklenih zrna, dok je treća imala šest velikih zrna oker boje, a preostala zrna plave boje. Sve tri veće krunice pronađene su s medaljicama. Dvije su bile svetačke, jedna sv. Benedikta, druga sv. Antun Padovanskog / sv. Petra Alkantarskog, dok je treća hodočasnička medaljica iz Mariazella. Zrna dvaju od tri manje krunice, „cenera,“ izrađena su drva, dok su zrna treće izrađena od stakla, a sva su zrna ukrašena linijama različitih boja. Uz šest krunica u radu je obrađeno i sedam ukrasnih zrna, izrađenih također od stakla, prozirne ili plave boje. Zanimljivo je da su zrna koja čine krunice većinom ovalna, dok su ukrasna zrna uglavnom poliedarskog oblika. Obrađene su i dvije vodoravne prečke *credo* križa, obje pronađene u grobovima starijih muškaraca.

Od svih nabožnih predmeta, najmanje je pronađenih brevara. Obrađena su četiri, od kojih se izgledom i materijalom pronađenim u unutrašnjosti ističe brevar T10/70. Preostala tri su jednostavni brevari kvadratna oblika izrađeni od brončanog lima, kože ili kombinacijom dvaju materijala. Dva su u sebi imala medaljice od kojih su nam ostali otisci i neki fragmenti, a u jednom je pronađen i papir s tekstom koji se na žalost nije mogao pročitati. Lice i naličje ovalnog brončanog brevara T10/70 nisu dobro sačuvani, ali je zato materijal iz unutrašnjosti u prilično dobrom stanju. Pronađen je dio tkanine, najvjerojatnije vunene, vjerojatno najbolje

očuvana medaljica obrađena u ovom radu, medaljica iz Svete Gore pri Novoj Gorici, te fragmenti papira koji su bili omeđeni kožom i vunom. Najvjerojatnije je riječ o papirima koji su istrgnuti iz neke knjige, a tekst je trebao služiti otklanjanju Sotone i za zaštitu od zla. Brevar je izvana imao paralelnu ušicu kroz koju je prolazio lanac ili vrpca, kako bi se mogao nositi oko vrata. Na donjem dijelu se nalazio vijak kojim se brevar otvarao. Najvjerojatnije je bio otvoren i zatvoren samo jednom, pri izradi. Nakon toga je trebao biti zalemljen kako se ne bi više mogao otvoriti. U slučaju da se mogao otvarati, izgubio bi svoju osnovnu funkciju i više ne bismo mogli govoriti o brevaru, ali o tome možemo samo nagađati.

Cilj ovog diplomskog rada bio je obogatiti fundus objavljenih novovjekovnih nabožnih predmeta u Hrvatskoj. Sa 70 novih, detaljno obrađenih nalaza, vjerujemo da smo taj cilj ostvarili. Drugi cilj rada, izrada detaljnijih statistika o omiljenosti određenih nabožnih predmeta ovisno o spolu i dobi pokojnika na lokalitetu nismo uspjeli u potpunosti ostvariti zbog, još uvijek, premalenog broja nalaza za relevantnije podatke. Kroz tablice i grafove izneseni su podaci do kojih smo uspjeli doći. Ipak, na kraju ne smijemo smetnuti s uma da su istraživanja groblja oko crkve sv. Nikole biskupa u Žumberku još uvijek u tijeku, te da možemo očekivati još mnogo nalaza, koji će upotpuniti ne samo sliku religijskog života žumberačkog kraja u ranom novom vijeku, već i ranonovovjekovnog života mnogo šireg geografskog područja.

TABLE

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

POPIS GROBOVA (2011. - 2014.) S NABOŽNIM PREDMETIMA

- Grob 29:** ovalna medaljica sv. Benedikt, s paralelnom ušicom, spojena s grčkim križem, T3/23, PN 86A
ovalna medaljica sv. Bendikt s paralelnom ušicom, vidljiv otisak matrice za ušicu, T3/15, PN86C
staklena ovalna medaljica s okvirom od kositra, T1/2, PN 86D
grčki križ sv. Benedikt, s paralelnom ušicom, T6/53, PN 86B
dva poliedarska zrna, T9/60, PN 86E
ukrasna zrna, PN 85A
željezna alka, PN 85B
- Grob 34:** kvadratna medaljica ili privjesak s okomitom ušicom, T1/1, PN 107
pola prstena PN 106
- Grob 40:** okrugla medaljica *Arma Christi*/Krunjenje Marijino s okomitom ušicom, T1/7, PN 122
kopčice „baba i deda,” PN 120, PN 121
drška noža, PN 119
- Grob 47:** ovalna medaljica sv. Mihael/sv. Juraj s okomitom ušicom, T2/9, PN 129
ovalna medaljica sv. Benedikt, s paralelnom ušicom, T3/27, PN 130
osmerokutna medaljica sv. Benedikt, s rupom u gornjem dijelu, 17./18. st., T3/21, PN 131
poliedarsko zrno, T9/63, PN 133
vodoravna prečka credo križa s krunice, T9/65, PN 132
- Grob 48:** vjerojatno ovalna medaljica sv. Benedikt, loše očuvana, djelomično očuvana karičica, T3/17, PN 134A
ovalno zrno, T9/64, PN 134B
prsten s crtežom na kruni, PN 135
- Grob 51:** osmerokutna medaljica Trsat, bez ušice s karičicom, T4/41, PN 137
- Grob 59:** ostaci staklene ovalne medaljice s okvirom od kositra, T1/3, PN 149A
ovalna medaljica Dorfen, s okomitom ušicom, T4/35, PN 149C
vjerojatno ovalna medaljica Zaharija/sv. Benedikt, bez očuvane ušice, oko 1700., T3/29, PN 152
jednostavan latinski križ sa stiliziranim trolisnim završecima greda i paralelnom ušicom, T5/42, PN 149B
kopčice „baba i deda,” PN 146 - 148
- Grob 65:** osmerokutna medaljica Gorica, bez očuvane ušice, T4/39, PN 151
gornja i donja kožna stranica brevara, T10/68, PN 153
kopčice „baba i deda,” PN 160
prsten s osmerokutnom krunom, PN 154
igla, PN 155
- Grob 73:** jednostavan latinski križ sa stiliziranim trolisnim završecima greda, paralelnom ušicom i očuvanom karičicom, T5/43, PN 169A
drvena zrna, T9/59, PN 169B
poliedarsko zrno, T9/61, PN 167
prsten s krunom, PN 170
- Grob 87A:** ovalna medaljica Marija od sedam žalosti/sv. Benedikt s okomitom ušicom, T2/11, PN 203
latinski križ s prikazom Mater Gratia i okomitom ušicom, T5/49, PN 202
drvena zrna krunice, T9/57, PN 204
kopčice „baba i deda,” PN 201

- Grob 101:** latinski križ Loreto, s okomitom ušicom, T6/50, PN 232
 križ PN 236 - propao
 prsten, PN 231
 potkova i cipele, PN 239
- Grob 102:** ovalna medaljica sv. Mihael/sv. Juraj s okomitom ušicom, T2/10, PN 238
 vitam praesta latinski križ s okomitom ušicom, T5/48, PN 237
- Grob 104:** ovalna medaljica sv. Benedikt, ušica nedostaje, T3/19, PN 248
 križ, PN 247 - propao
 prsten, PN 243,
 kopčica „baba,” PN 246
- Grob 110:** ovalna medaljica Isus/Marija s paralelnom ušicom, T1/4, PN 255
 crveno zrno krunice, PN 256 - propalo
 kopčice „baba i deda” PN 251, PN 254
- Grob 112:** ovalna medaljica sv. Benedikt s paralelnom ušicom, T3/13, PN 259
 osmerokutna medaljica sv. Benedikt, bez očuvane ušice, T3/22, PN 261
 ostaci ovalne medaljice sv. Benedikt, T3/25, PN 262
 prsten, PN 260
 igla, PN 263
- Grob 120:** ovalni brončani brevar, T10/70, PN 270A
 osmerokutna medaljica Gorica, s paralelnom ušicom i karičicom pronađena u brevaru, T4/40, 270B
 prsten s krunom, PN 269
 desna potkova, PN 267
 lijeva potkova, PN 268
- Grob 121:** slabo očuvana ovalna medaljica sv. Benedikt, s paralelnom ušicom i ostatkom karičice, T3/24, PN 247
 komadići prstena, PN 271
 broš, PN 272
- Grob 125:** osmerokutna medaljica sv. Antun Padovanski/sv. Petar Alkantarski s okomitom ušicom, T2/8, PN 279
 krunica s očuvane tri vrste zrna, T8/55, PN 278
 kopčice „baba i deda,” PN 280 - 284
 desna bječva, PN 276
 lijeva bječva, PN 277
 novac, PN 275
- Grob 128:** ovalna medaljica sv. Benedikt, s paralelnom ušicom i djelomično očuvanom karičicom, T3/20, PN 295
 krunica s očuvane četiri vrste zrna od stakla, T9/56, PN 289
 prsten, PN 290
 igla, PN 293
- Grob 129:** jednostavan latinski križ sa stiliziranim trolisnim završecima greda, paralelnom ušicom i očuvanom karičicom, T5/44, PN 300
 dva ovalna zrna, T9/62, PN 301
 prsten u dijelovima, PN 307
 broš, PN 258
- Grob 130:** vodoravna prečka *credo* križa s krunice, T9/66, PN 433
- Grob 132:** ovalna medaljica Isus/Marija s okomitom ušicom, T1/5, PN 296
 kopčica „baba,” PN 297
 kopčice „deda,” PN 298, PN 299, PN 306
- Grob 134:** latinski križ Marija od sedam žalosti, s okomitom ušicom, T6/51, PN 305

kopčice „baba i deda,” PN 304

prsten, PN 311

lijeva bječva, PN 312

desna bječva, PN 313

desna potkova, PN 314

lijeva potkova, PN 315

Grob 137: ovalna medaljica Mariazell, bez očuvane paralelne ušice, T4/30, PN 320

krunica s očuvane pet vrsti zrna, T7/54, PN 317

prsten, PN 318

neprepoznatljivi brončani ulomci, PN 319

Grob 148: djelomično očuvan križ *Caravaca* s tulipanastim završecima i očuvanom karičicom, T6/52, PN 329

dva komada stakla PN 331

prsten, PN 330

pređica, PN 328

POPIS PREDMETA U KATALOGU

MEDALJICE

POSEBNI OBLICI (T1)

- 1 - PN 107
- 2 - PN 86D
- 3 - PN 149A

ISUS/MARIJA (T1)

- 4 - PN 255
- 5 - PN 296
- 6 - PN 80 (Zaziv protiv nevremena)

ARMA CHRISTI (T1)

- 7 - PN 122

SVECI (T2)

- 8 - PN 279 (sv. Antun Padovanski / sv. Petar Alkantarski)
- 9 - PN 129 (sv. Mihael Arkandeo / sv. Juraj)
- 10 - PN 238 (sv. Mihael Arkandeo / sv. Juraj)

MARIJA (T2)

- 11 - PN 203 (Marija od sedam žalosti)
- 12 - PN 161

BENEDIKT (T3)

- 13 - PN 259
- 14 - PN 81
- 15 - PN 86C
- 16 - PN 128
- 17 - PN 134A
- 18 - PN 186
- 19 - PN 248
- 20 - PN 295
- 21 - PN 131
- 22 - PN 261
- 23 - PN 86A
- 24 - PN 274
- 25 - PN 262
- 26 - PN 96
- 27 - PN 130
- 28 - PN 244 (Zaharijin zaziv)
- 29 - PN 152 (Zaharijin zaziv)

HODOČAŠĆA (T4)

- 30 - PN 320 (Mariazell)
- 31 - PN 139 (Mariazell)
- 32 - PN 198 (Mariazell)
- 33 - PN 228 (Mariazell)

- 34 - PN 109 (Mariazell)
- 35 - PN 149C (Dorfen)
- 36 - PN 180 (Dorfen / Wies)
- 37 - PN 92 (Köln)
- 38 - PN 100 (Gorica)
- 39 - PN 151 (Gorica)
- 40 - PN 270B (Gorica; iz brevara T10/70)
- 41 - PN 137 (Trsat)

KRIŽEVI

JEDNOSTAVAN LATINSKI (T5)

- 42 - PN 149B
- 43 - PN 169A
- 44 - PN 300

TROLISNI PERFORIRANI (T5)

- 45 - PN 113

VITAM PRAESTA (T5)

- 46 - PN 99
- 47 - PN 200
- 48 - PN 237

VITAM PRAESTA/MATER GRATIA (T5)

- 49 - PN 202

MARIA LORETO (T6)

- 50 - PN 232

MARIA DOLOROSA (T6)

- 51 - PN 305

CARAVACA (T6)

- 52 - PN 329

GRČKI KRIŽ (T6)

- 53 - PN 86B

KRUNICE (T7, T8, T9)

- 54 - PN 317
- 55 - PN 278
- 56 - PN 289
- 57 - PN 204
- 58 - PN 216
- 59 - PN 169B

ZRNA (T9)

- 60 - PN 86E
- 61 - PN 167
- 62 - PN 301
- 63 - PN 133
- 64 - PN 134B
- 65 - PN 132
- 66 - PN 433

BREVARI (T10)

- 67 - PN 97
- 68 - PN 153
- 69 - PN 207
- 70 - PN 270A

KATALOG NALAZA

TABLA 1

Opis: kvadratna medaljica ili privjesak s okomitom ušicom, **T1/1**

Lice: radi se o slici na papiru koja je umetnuta između dva stakla i potom uokvirena brončanim limom tako da tvori privjesak, slika je propala

Naličje: -

Mjere: 2,8 g; 27 x 16 mm; lemljeni brončani lim s većom primjesom željeza, staklo i papir (propao)

Detalji nalaza: 2011., grob 34, **PN 107** (ostali nalazi: pola prstena PN 106)

Opis: staklena ovalna medaljica s okvirom od kositra, **T1/2**

Lice: između dva stakla nalazi se brončana medaljica čiji je prikaz propao, kositren ukras je slabo očuvan

Naličje: -

Mjere: 2,1 g; 20 x 20 mm; staklo, kositreni okvir, kovani brončani lim

Detalji nalaza: 2011., grob 29, **PN 86D** (ostali nalazi: ukrasna zrna PN 85A, željezna alka PN 85B ovalna medaljica PN 86A - T3/23, ovalna medaljica PN86C - T3/15, grčki križ s prikazom PN 86B - T6/53, dva poliedarska zrna PN 86E - T9/60)

Opis: ostaci staklene ovalne medaljice s okvirom od kositra, **T1/3**

Lice: kositreću luk okova ima ukras u obliku prozračnih arkadica, okov je u - profila, a staklo je učvršćeno trokutastim držačima, fragment kovane brončane medaljice koja se nalazila između dva stakla na sebi nema očuvan prikaz

Naličje: -

Mjere: ukupna težina je 1,6 g; tri fragmenta okova i fragment ušice: 0,7 g; dva fragmenta stakla: 0,7 g, veći fragment 13 x 14 mm, manji fragment 8 x 8 mm; fragment medaljice: 0,2 g, 9 x 12 mm

Detalji nalaza: 2012., grob 59, **PN 149A** (ostali nalazi: kopčice „baba i deda” PN 146 - 148, ovalna medaljica PN 149C - T4/35, vjerojatno ovalna medaljica PN 152 - T3/29, jednostavan latinski križ s trolisnim završecima PN 149B - T5/42)

Opis: ovalna medaljica s paralelnom ušicom, **T1/4**

Lice: portret Isusa u desnom profilu s plaštem i zrakastim svetokrugom; rub je profiliran

Naličje: portret Marije u lijevom profilu s velom i zrakastim svetokrugom; rub je profiliran

Mjere: 3 g; 24,5 x 16 mm; lijevana bronca s većom primjesom kositra

Detalji nalaza: 2014., grob 110, **PN 255** (ostali nalazi: kopčice „baba i deda” PN 251, PN 254, crveno zrno krunice PN 256 - propalo)

Analogije: KNEZ 2001: 137, FASSBINDER 2003: T46/sl. 1 (slične), MAŠIĆ 2014: 6, PERKIĆ 2010: 61 (tipološke)

Opis: ovalna medaljica s okomitom ušicom, **T1/5**

Lice: portret Isusa u lijevom profilu s trnovom krunom i svetokrugom te plaštom preko ramena, natpis nečitak (čitljivo samo N, O); rub je profiliran

Naličje: portret Marije u desnom profilu s velom i svetokrugom, natpis je djelomično nečitak (čitko CHRISTI); rub je profiliran

Mjere: 4,9 g; 31,5 x 20,5 mm; lijevana bronca

Detalji nalaza: 2014., grob 132, **PN 296** (ostali nalazi: kopčica „baba” PN 297, kopčice „deda” PN 298, PN 299, PN 306)

Analogije: MAŠIĆ 2014: 79 (slična); AZINOVIĆ BEBEK 2012: T4/24, KNEZ 2001: 159 (tipološke)

Opis: ovalna medaljica s puknutom okomitom ušicom, sekundarno bušena **T1/6**

Lice: zaziv protiv nevremena, u sredini je Isus raspet na križu, vidljiv je titulus, gore desno je sunce, a gore lijevo polumjesec, a u pozadini je potpuno nečitak natpis zaziva u sedam ili osam redova (raspoznaju se samo redovi)

Naličje: Marija i Isus (Josip?) u lijevom profilu; Marija ima svetokrug, a Isus zrakasti svetokrug (loše vidljivo)

Mjere: 2,8 g; 26 x 24 mm; vrlo loša lijevana bronca

Detalji nalaza: 2011., **PN 80**

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T6/52, HORST 2000: 28.34, KNEZ 2001: 136 (tipološke); AZINOVIĆ BEBEK 2012: T9/69, 70, GRÜNEWALD 2001: 52, 64, BRADARA-KRNJAK 2016: 158 (za prikaz na naličju)

Opis: okrugla medaljica s okomitom ušicom, **T1/7**

Lice: *arma Christi* - u sredini gore Duh Sveti (golubica u svetokrugu), u sredini Veronikin rubac, iza njega ukrižene ljestve i stup, u smjeru kazaljke na satu vrč, tri kocke, haljina, pijetao i svijećnjak, natpis: PAS CHRIST SALV · NOS · (*Passio Christi salva nos* - Muko Kristova, spasi nas), u donjoj polovici vidljive su paralelne linije koje možda simboliziraju svete stube (*scala Pilati*); rub je profiliran

Naličje: krunjenje Marijino - u sredini gore Duh Sveti (golubica u svetokrugu), ispod Marija koja kleči na oblacima, ruke prekrížene na prsima, glava udesno, zaogrnuta plaštem, s njene desne strane Isus koji lijevom rukom drži krunu iznad njene glave, u lijevoj ruci križ, zaogrnut je plaštem, oko glave mu je svetokrug, s Marijine lijeve strane je Bog Otac koji desnom rukom drži krunu iznad njene glave, zaogrnut je plaštem i ima svetokrug u obliku trokuta; rub je profiliran

Mjere: 9,4 g; 44 x 33 mm (Ø = 33mm); lijevana bronca

Detalji nalaza: 2011., grob 40, **PN 122** (ostali nalazi: drška noža PN 119, kopčice „baba i deda” PN 120, PN 121)

Analogije: MAŠIĆ 2014: 13 (identična)

TABLA 2

Opis: osmerokutna medaljica s okomitom ušicom, dio krunice T8/55 (PN 278), **T2/8**

Lice: sv. Antun Padovanski u franjevačkom habitu, stoji pred djetetom Isusom u lijevom profilu, natpis: ANTON.D. PD: (*st. Antonio de Padua*); rub je profiliran

Naličje: sv. Petar Alkantarski u habitu, u desnom profilu, u lijevoj ruci drži križ, a desna mu je podignuta na blagoslov, oko glave ima svetokrug, natpis: S·PETRVS·DE·A LCANTE·RA O·P·N (*St. Petrus de Alcante ora pro nobis*); rub je profiliran

Mjere: 28,3 g; 5,05 x 3,3 mm; lijevana bronca

Detalji nalaza: 2014., grob 125, **PN 279** (ostali nalazi: novac PN 275, krunica PN 278 - T8/55, desna bječva PN 276, lijeva bječva PN 277, kopčice „baba i deda” PN 280 - 284)

Analogije: MAŠIĆ 2014: 181, PERKIĆ 2010: 2b, PEUS 1982: 2717, 2762, KRÁLÍKOVÁ 2004: 34a, KNEZ 2001: 176, 187 - 190 (tipološke za prikaz na licu)

Opis: ovalna medaljica s okomitom ušicom, **T2/9**

Lice: sv. Mihael Arkandeo ubija Sotonu - Mihael stoji nad sotonom raširenih krila, u lijevoj ruci drži mač kojim zamahuje, a u desnoj ruci ima podignut štit, obučen je kao rimski vojnik, dok Sotona u ljudskom obličju leži na podu

Naličje: sv. Juraj ubija zmaja - Juraj na konju u trku (okrenut udesno), desnom rukom, u kojoj drži koplje, probija zmaja, koji poražen leži ispod konja

Mjere: 3,4 g; 34 x 21 mm; lijevana bronca

Detalji nalaza: 2011., grob 47, **PN 129** (ovalna medaljica PN 130 - T3/27, osmerokutna medaljica PN 131 - T3/21, vodoravna prečka *credo* križa PN 132 - T9/65, poliedarsko zrno PN 133 - T9/63)

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T18/250 - 259, MAŠIĆ 2014: 69, 70, 75, FASSBINDER 2003: 170, KNEZ 2001: 50, 51 (tipološke)

Opis: ovalna medaljica s okomitom ušicom, **T2/10**

Lice: sv. Mihael Arkandeo ubija sotonu - Mihael sa štitom u lijevoj i kopljem u desnoj ruci stoji na zmiji (personifikacija Sotone), ima raširena krila i krunu s križem na glavi

Naličje: sv. Juraj ubija zmaja - Juraj na konju u trku (okrenut udesno) desnom rukom s kopljem probija zmajevu glavu, na gornjem dijelu je teže čitak natpis: S · GEORGIVS; rub je profiliran

Mjere: 4,3 g; 30 x 18,5 mm; lijevana bronca

Detalji nalaza: 2014., grob 102, **PN 238** (ostali nalazi: latinski križ s prikazom PN 237 - T5/48)

Analogije: KNEZ 2001: 50, FASSBINDER 2003: T53/2, GRÜNEWALD 2001: 62 (slične); AZINOVIĆ BEBEK 2012: T18/251 - 253, MAŠIĆ 2014: 32, 69, 70, 75, PERKIĆ 2010: 49, KNEZ 2001: 51, GLAVAŠ-GAVIČIĆ 2012: 71

Opis: ovalna medaljica s okomitom ušicom, **T2/11**

Lice: Marija sedam žalosti - Marija sjedi, kroz srce probodena sa sedam mačeva (četiri s lijeve, a tri s desne strane), natpis: M · DOLOROSA; rub je profiliran

Naličje: sv. Benedikt s bradom u habitu, u desnoj ruci drži štap s križem, a u lijevoj ruci knjigu, ispod njega je štit s nečitim natpisom (vjerojatno je riječ o štitu sv. Benedikta, a možda je i Zaharijin zaziv), natpis na rubu: CRVX · S NEDIC (*crvx s. p. Benedicti*); rub je profiliran

Mjere: 8,1 g; 37 x 24,5 mm; lijevana bronca

Detalji nalaza: 2013., grob 87A, **PN 203** (ostali nalazi: kopčice „baba i deda” PN 201, latinski križ s prikazom PN 202 - T5/49, zrna krunice PN 204 - T9/57)

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T25/348 - 350, KNEZ 2001: 77 (tipološke za lice); JAGGI 2014: 3016, 3267 (tipološke za naličje)

Opis: ovalna medaljica s okomitom ušicom do pola očuvanom, **T2/12**

Lice: Marija sa sklopljenim rukama, vjerojatno u naručju ima srce Isusovo (slabo vidljivo), oko nje su zrake svetokruga, natpis je nečitak

Naličje: nejasan prikaz, moguće je razaznati dvije osobe, svaku s jedne strane, najvjerojatnije je riječ o prikazu sv. Obitelji

Mjere: 0,6 g; 25 x 13 mm; kovani brončani lim

Detalji nalaza: 2012., **PN 161**

TABLA 3

Opis: ovalna medaljica s paralelnom ušicom, **T3/13**

Lice: sv. Benedikt sa slabo vidljivom bradom, u desnoj ruci drži kalež sa zmijom, a u lijevoj štap s križem, oko glave ima svetokrug od zraka, natpis je djelomično očuvan: ENEDICTE ORA PRO NOBI (*Sancti patri Benedicti ora pro nobis*); uz rub je biserni niz, a s vanjske strane linija

Naličje: štit sv. Benedikta, uz rub je biserni niz i ravna linija, natpis u traci oko štita je djelomično očuvan: I·R·S·N·S·M·M·Q·L·I·V·B, oko križa: CSPB, u križu: CSSML NDSMD

Mjere: 0,5 g; 23 x 18 mm; kovana bronca

Detalji nalaza: 2014., grob 112, **PN 259** (ostali nalazi: prsten PN 260, osmerokutna medaljica PN 261 - T3/22, slabo očuvana medaljica PN 262 - T3/25, igla PN 263)

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T10/83 - 92, KNEZ 2001: 6, 7, 12, 150, 151, GRÜNEWALD 2001: 33, 53, JAGGI 1987: TIII/13, KRNJAK 2008: 6b, BELAJ 2006: 13, 14, KRÁLÍKOVÁ 2004: 81, FASSBINDER 2003: T26/4, 5, T27/1, 3, MAŠIĆ 2014: 137, 143, PERKIĆ 2010: 21, 73, 97

Opis: ovalna medaljica, ušica je propala, **T3/14**

Lice: sv. Benedikt, u halji, s bradom, oko glave ima zrakasti svetokrug, u desnoj ruci drži kalež sa zmijom, u lijevoj ruci biskupski štap, uz rub medaljice očuvan natpis: S:BENEDICTE ORA PRO NOBIS, desno dolje je štit sv. Benedikta u kartuši, potpuno čitljiv: u traci oko štita: ·IHS·V·R·S·N·S·M·V·S·M·Q·L·I·V·B, oko križa: CSPB, u križu: CSSML NDSMD; uz rub je listolika kružnica

Naličje: potpuno čitljiv štit sv. Benedikta: na traci oko štita: ·IHS·V·R·S·N·S·M·V·S·M·Q·L·I·V·B, oko križa: CSPB, u križu: CSSML NDSMD; uz rub je listolika kružnica

Mjere: 1,9 g; 39 x 34 mm; kovani brončani lim

Detalji nalaza: 2011., **PN 81**

Analogije: MAŠIĆ 2014: 140 (direktna - gotovo identična), KNEZ 2001: 22 (direktna); HORST 2000: 28.44. a, PEUS 1982: 482 (za lice)

Opis: ovalna medaljica s paralelnom ušicom, vidljiv otisak matrice za ušicu, **T3/15**

Lice: sv. Benedikt, u halji, s bradom, oko glave ima zrakasti svetokrug, u desnoj ruci drži kalež sa zmijom, u lijevoj ruci dugi biskupski štap, uz rub medaljice očuvan natpis: S:BENEDICTE ORA P·N·; uz rub je biserni niz i ravna linija

Naličje: potpuno čitljiv štit sv. Benedikta: u traci oko štita: ·IHS·V·R·S·N·S·M·V·S·M·Q·L·I·V·B, oko križa: CSPB, u križu: CSSML NDSMD; polja sa slovima CSPB ispunjena točkama; uz rub je biserni niz i ravna linija

Mjere: 0,6 g; 27 x 18 mm; kovani brončani lim

Detalji nalaza: 2011., grob 29, **PN86C** (ostali nalazi: ukrasna zrna PN 85A, željezna alka PN 85B, ovalna medaljica PN 86A - T3/21, staklena ovalna medaljica PN 86D - T1/2, grčki križ s prikazom PN 86B - T6/53, dva poliedarska zrna PN 86E - T9/60)

Analogije: MAŠIĆ 2014: 143, 166, 185 (slične); AZINOVIĆ BEBEK 2012: T10/99 - 104, BELAJ 2006: sl. 13, FASSBINDER 2003: kat. 610, KNEZ 2001: 150, 151, PERKIĆ 2010: 21, 73, 97

Opis: ovalna medaljica, ušica nije očuvana, **T3/16**

Lice: vrlo loše očuvan prikaz sv. Benedikta, u desnoj ruci drži kalež sa zmijom (?), u lijevoj ruci drži dugi štap (možda biskupski), natpis slabo očuvan: ? BENED ? OPN

Naličje: štit sv. Benedikta, natpis u traci oko štita je propao, oko križa: CSPB, u križu: CSSML NDSMD

Mjere: 0,5 g; 24 x 17 mm; kovani brončani lim

Detalji nalaza: 2011., **PN 128**

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T10/99 - 104, PREDOVNIK et al. 2008: T12/1

Opis: vjerojatno ovalna medaljica loše očuvana, djelomično očuvana karičica, **T3/17**

Lice: sv. Benedikt s bradom, u halji, oko glave ima zrake svetokruga, u desnoj ruci drži dugi štap s križem, a u lijevoj kalež, od natpisa vidljivo: X·S·P· BENE TI (*Crvx sancti patri Benedicti*)

Naličje: štit sv. Benedikta, dosta propao, natpis u traci oko štita: IHS VRS QLIVB, oko križa: CSS NDSMD, u križu: CS B

Mjere: 0,4 g; 15 x 13 mm; kovani brončani lim

Detalji nalaza: 2011., grob 48, **PN 134A** (ostali nalazi: prsten s crtežom na kruni PN 135, ovalno zrno PN 134B - T9/64)

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T11/109 - 111, 114 - 129, T12/130 - 149, T13/150, KNEZ 2001: 6, 7, 12, 150, GRÜNEWALD 2001: 33, 59, JAGGI 1987: TIII/13, KRNJAK 2008: 6b, BELAJ 2006: 13, 14, KRÁLÍKOVÁ 2004: 81, FASSBINDER 2003: T26/4, 5, T27/1, 3

Opis: ovalna medaljica s djelomično očuvanom paralelnom ušicom, **T3/18**

Lice: sv. Benedikt s bradom, u desnoj ruci drži štap s križem na vrhu, a u lijevoj kalež s otrovom i zmijom, natpis: CRVX·SP BENEDICT·; cijeli prikaz je obrubljen bisernim nizom

Naličje: štit sv. Benedikta, natpis u traci oko štita: ·IHS·V·R·S·N·S·M·V·S·M·Q·L·I·V·B, oko križa: CSPB, u križu: CSSML NDSMD

Mjere: 0,2 g; 17,5 x 13 mm; kovani brončani lim

Detalji nalaza: 2013., **PN 186**

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T11/126, MAŠIĆ 2014: 46, 54, 57, 172 (slične); AZINOVIĆ BEBEK 2012: T11/124, 125, T12/142 - 145, KNEZ 2001: 6, 7, 12, 150, GRÜNEWALD 2001: 33, 53, JAGGI 1987: TIII/13, JAGGI 1971: 13, KRNJAK 2008: 6b, KRNJAK 2010: 27, BELAJ 2006: 13, 14, KRÁLÍKOVÁ 2004: 81, FASSBINDER 2003: T26/4, 5, T27/1, 3, PERKIĆ 2010: 74, 79, PREDOVNIK et al. 2008: 110, 114, MAŠIĆ 2014: 17, 47, 83, 119, 161, 163, 178, 179, 193, 200 (tipološke)

Opis: ovalna medaljica, ušica nedostaje, **T3/19**

Lice: sv. Benedikt s bradom, oko glave ima zrakasti svetokrug, u desnoj ruci drži štap s križem (lijeva ruka nije vidljiva zbog oštećenosti medaljice), natpis je djelomično očuvan: CRVX·S·P· E; prikaz je okružen bisernim nizom i ravnom linijom

Naličje: štit sv. Benedikta, u traci oko štita djelomično očuvan natpis: ·V·R·S·M·V·S·M·I·V·B, oko križa: C (na mjestu gdje bi trebalo biti S) PB, u križu: CSSML SMD

Mjere: 0,3 g; 20 x 17 mm; kovani brončani lim

Detalji nalaza: 2014., grob 104, **PN 248** (ostali nalazi: prsten PN 243, kopčica „baba” PN 246, križ PN 247 - propao)

Analogije: MAŠIĆ 2014: 46, 54, 57, 172 (slične), AZINOVIĆ BEBEK 2012: T11/109 - 111, 113 - 129, T12/130 - 149, T13/150, KNEZ 2001: 6, 7, 12, 150, GRÜNEWALD 2001: 33, 53, JAGGI 1987: TIII/13, JAGGI 1971: 13, KRNJAK 2008: 6b, KRNJAK 2010: 27, BELAJ 2006: 13, 14, KRÁLÍKOVÁ 2004: 81, FASSBINDER 2003: T26/4, 5, T27/1, 3, PERKIĆ 2010: 74, 79, PREDOVNIK et al. 2008: 110, 114, MAŠIĆ 2014: 17, 47, 83, 119, 161, 163, 178, 179, 193, 200 (tipološke)

Opis: ovalna medaljica s paralelnom ušicom i djelomično očuvanom karičicom, **T3/20**

Lice: sv. Benedikt s bradom, u lijevoj ruci drži štap, a u desnoj kalež sa zmijom i otrovom, natpis je slabo čitljiv i djelomično očuvan: CRVXSPB E I.PA (?); prikaz je obrubljen bisernim nizom i ravnom linijom

Naličje: štit sv. Benedikta, natpis u traci oko štita je djelomično očuvan: ·IHS·V·S·M·Q·L·I·V·B, oko križa: CSPB, u križu: CSSML NDSMD; uz rub je biserni niz

Mjere: 0,5 g; 22 x 16 mm; kovani brončani lim

Detalji nalaza: 2014., grob 128, **PN 295** (ostali nalazi: prsten PN 290, igla PN 293, zrna krunice PN 289 - T9/56)

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T13/151 - 155, KNEZ 2001: 6, 7, 12, 150, GRÜNEWALD 2001: 33, 53, JAGGI 1987: TIII/13, KRNJAK 2008: 6b, BELAJ 2006: 13, 14, KRÁLÍKOVÁ 2004: 81, FASSBINDER 2003: T26/4, 5, T27/1, 3

Opis: osmerokutna medaljica s rupom u gornjem dijelu, 17./18. st., **T3/21**

Lice: sv. Benedikt u halji, s bradom, oko glave ima zrake svetokruga, u desnoj ruci drži dugi štap s križem, a u lijevoj ruci kalež sa zmijom, natpis uokolo: CRVX·S·P·E·ENEDICTI·; uz rub je biserni niz

Naličje: štit sv. Benedikta, natpis u traci oko štita: ·IHS·V·R·S·N·S·M·V·S·M·Q·L·I·V·B, oko križa: CSPB, u križu: CSSML NDSMD; uz rub je biserni niz; na vrhu s desne i lijeve strane rupice ili dvije male golubice ili dva slova T T (možda je signirano - na licu je čitko jedno T i čini se kao da je zaista slovo, a možda predstavlja tau križ)

Mjere: 1,8 g; 27 x 21 mm; kovani brončani lim

Detalji nalaza: 2011., grob 47, **PN 131** (ovalna medaljica PN 129 - T2/9, ovalna medaljica PN 130 - T3/27, vodoravna prečka *credo* križa PN 132 - T9/65, poliedarsko zrno PN 133 - T9/63)

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T15/202 (identična)

Opis: osmerokutna medaljica bez očuvane ušice, **T3/22**

Lice: slabo očuvan prikaz sv. Benedikta s bradom koji u lijevoj ruci drži biskupski štap, a u desnoj kalež sa zmijom, natpis je djelomično očuvan: ORA PRO NOBIS S. BENEDICT; prikaz je okružen bisernim nizom

Naličje: štit sv. Benedikta, natpis u traci oko štita: ·IHS·V·R·S·N·S·M·V·S·M·Q·L·I·V·B, oko križa: CSPB, u križu: CSSML NDSMD; uz rub je biserni niz i ravna linija

Mjere: 0,5 g; 22 x 19,5 mm; kovani brončani lim

Detalji nalaza: 2014., grob 112, **PN 261** (ostali nalazi: prsten PN 260, ovalna medaljica PN 259 - T3/13, slabo sačuvana medaljica PN 262 - T3/25, igla PN 263)

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T14/177, KNEZ 2001: 149, KRNJAK 2004: 136-17, KRÁLÍKOVÁ 2004: 88, 89

Opis: ovalna medaljica s paralelnom ušicom, spojena s grčkim križem, **T3/23**

Lice: vidljive samo noge sv. Benedikta, halja, dugi štap u desnoj ruci i slova: S·BE·N·

Naličje: štit sv. Benedikta, natpis u traci oko štita: ·IHS·V·R·S·N·S·M·V·S·M·Q·L·I·V·B, oko križa: CSPB, u križu: CSSML NDSMD; uz rub je biserni niz; rađeno na balancieru

Mjere: 1,1 g (težina zajedno s grčkim križem); 27 x 18 mm; kovani brončani lim

Detalji nalaza: 2011., grob 29, **PN 86A** (ostali nalazi: ukrasna zrna PN 85A, željezna alka PN 85B staklena ovalna medaljica PN 86D - T1/2, ovalna medaljica PN86C - T3/15, grčki križ s prikazom PN 86B - T6/53, dva poliedarska zrna PN 86E - T9/60)

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T10 - T13

Opis: slabo očuvana ovalna medaljica s paralelnom ušicom (jedan veći, čitljiviji komad i četiri manja i nečitka fragmenta) i ostatkom karičice, **T3/24**

Lice: očuvan je samo biserni niz i dio natpisa: ENEDIC

Naličje: štit sv. Benedikta, u traci oko štita očuvana slova: ·IH V·R·S·N B, oko križa: CS, u križu: C M MD

Mjere: 0,4 g (najočuvaniji fragment: 0,2 g); 19 x 16,5 mm; kovani brončani lim

Detalji nalaza: 2014., grob 121, **PN 274** (ostali nalazi: komadići prstena PN 271, broš PN 272)

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T10 - T13 (tipološke za naličje)

Opis: ostaci ovalne medaljice (dva fragmenta, jedan veći i djelomično čitljiv), **T3/25**

Lice: nije čitljivo

Naličje: nazire se štit sv. Benedikta, u traci oko štita vidljiva su slova: IHS, u križu: CS

Mjere: 0,2 g; 17 x 19 mm; kovani brončani lim

Detalji nalaza: 2014., grob 112, **PN 262** (ostali nalazi: prsten PN 260, ovalna medaljica PN 259 - T3/13, osmerokutna medaljica PN 261 - T3/22, igla PN 263)

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T10 - T13 (tipološke za naličje)

Opis: ostaci ovalne medaljice (dva fragmenta, slabo čitljiva), **T3/26**

Lice: čitljivo samo ORA P (na dva odvojena fragmenta)

Naličje: na fragmentima se naziru slova sa štita sv. Benedikta: IVB u okvirnom polju, C (vjerojatno od CSPB), QL

Mjere: 0,1g; 10 x 9 mm (veći fragment); kovani brončani lim

Detalji nalaza: 2011., **PN 96**

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T10 - T13 (tipološke za naličje)

Opis: ovalna medaljica s paralelnom ušicom, **T3/27**

Lice: sv. Benedikt u halji, s bradom, oko glave ima zrake svetokruga, u desnoj ruci drži kalež sa zmijom, a u lijevoj dugi biskupski štap, dolje ispred Benedikta u kartuši je Zaharijin zaziv u šest redova: +Z+DIA+BIZ+ +Z+H +B IS IHS MRA i tri strelice u dnu, uokolo prikaza teče natpis: S·P·BENEDIC ORA·P·N· (*Sancti patri Benedicti ora pro nobis*)

Naličje: štit sv. Benedikta, traka oko štita djelomično nečitka: ·IHS·V·R·S·N·S·M·V·S· B, oko križa: CSPB, u križu: CC(?)S NDSMD; križ je naznačen ravnim linijama, sve uokviruje listolika kružnica

Mjere: 0,9 g; 30 x 23 mm; kovani brončani lim

Detalji nalaza: 2011., grob 47, **PN 130** (ovalna medaljica PN 129 - T2/9, osmerokutna medaljica PN 131 - T3/21, vodoravna prečka *credo* križa PN 132 - T9/65, poliedarsko zrno PN 133 - T9/63)

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T16/219 (direktna), KNEZ 2001: 16, 174, 175, GRÜNEWALD 2001: 65, FASSBINDER 2003: T28/5, T29/1, AZINOVIĆ BEBEK 2012: T15/209 - 211, T16/212 - 214, 218

Opis: ovalna medaljica s paralelnom ušicom, **T3/28**

Lice: Zaharijin zaziv u pet redova: +Z+/DIA+BIZ/+SAB+Z+/HGF+BFRS/IHS MRA i tri strelice; uz rub je biserni niz

Naličje: štit sv. Benedikta, natpis u traci oko štita: ·IHS·V· N M·V·S·M·Q·L·I·V·, oko križa: CSPB, u križu: CSS DSMD; rub je profiliran (?)

Mjere: 0,4 g; 21,5 x 15 mm; kovani brončani lim

Detalji nalaza: 2014., **PN 244**

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T17/230 - 235, KNEZ 2001: 4, 5, BOŽEK-KUNAC 1998: 202 br. 283, KRÁLÍKOVÁ 2004: 84, 93, FASSBINDER 2003: T31/1 - 4, MAŠIĆ 2014: 171

Opis: vjerojatno ovalna medaljica bez očuvane ušice, oko 1700., **T3/29**

Lice: Zaharijin zaziv očuvan u pet redova: A/+SAB+Z+/GF+BFRS/HSMRA i tri strelice kraj kojih lijevo i desno stoje slova G M (signatura majstora medaljera Georga Messenlechnera); uz rub je biserni niz

Naličje: štit sv. Benedikta, u traci oko štita očuvana slova: R V:S:M S:M:Q:L, oko križa: CSPB, u križu: CSSML NDSMD

Mjere: 0,2 g; 14 x 13 mm; kovani brončani lim

Detalji nalaza: 2012., grob 59, **PN 152** (ostali nalazi: kopčice „baba i deda” PN 146 - 148, staklena ovalna medaljica PN 149A - T1/3, ovalna medaljica PN 149C - T4/35, jednostavan latinski križ s trolisnim završecima PN 149B - T5/42)

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T17/230 - 235, KNEZ 2001: 4, 5, BOŽEK-KUNAC 1998: 202 br. 283, KRÁLÍKOVÁ 2004: 84, 93, FASSBINDER 2003: T31/1 - 4, MAŠIĆ 2014: 171

TABLA 4

Opis: ovalna medaljica (jedan veći i nekoliko sitnijih fragmenata) bez očuvane paralelne ušice, **T4/30**

Lice: vjerojatno prikaz sv. Marije iz Mariazella, Marija, koju kruni anđeo s njene desne strane, je u zvonolikom plaštu s malim Isusom u desnom naručju, lijevo od prikaza razaznaju se međusobno udaljena dva slova M; na jednom manjem fragmentu vidljivo je slovo S

Naličje: vjerojatno prikaz sv. Obitelji, vidljiva je glava malog Isusa i njegova ruka ispružena prema najvjerojatnije Josipu od kojeg se vidi samo glava, iznad Isusove glave uočavaju se zrake koje bi mogle upućivati na zrake svetokruga Duha Svetoga (golubica)

Mjere: 0,4 g; 2 x 15 mm; kovani brončani lim

Detalji nalaza: 2014., grob 137, **PN 320** (prsten PN 318, neprepoznatljivi brončani ulomci PN 319, krunica PN 317 - T7/54)

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T30/417 - 425, FASSBINDER 2003: T12/3, T11/4, HORST 2000: 28.54, KNEZ 2001: 19, KRNJAK 2008: 3a (tipološke)

Opis: ovalna medaljica s ostacima propale paralelne ušice, **T4/31**

Lice: sv. Marija iz Mariazella u zvonolikom plaštu, krune ju dva anđela, a u desnom naručju drži dijete Isusa, natpis: MARIA ZELL; rub je istaknut bisernim nizom

Naličje: sv. Obitelj, dijete Isus u sredini, desnom rukom drži Mariju, a lijevom Josipa, koji u svojoj lijevoj ruci drži ljljane, iznad Isusa je golubica u svetokrugu (Duh Sveti), a iznad je Bog Otac u oblaku, koji desnu ruku drži podignutu u zraku, a u lijevoj ruci drži vladarsku kuglu, oko glave ima svetokrug u obliku trokuta; rub je istaknut bisernim nizom

Mjere: 0,1 g; 18 x 15 mm; kovani brončani lim

Detalji nalaza: 2012., **PN 139**

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T30/419, 420, 423, KRNJAK 2008: 3a, FASSBINDER 2003: T11/4, MAŠIĆ 2014: 29, 190, 202, MAŠIĆ 2010: 2, HORST 2000: 28.54, PERKIĆ 2010: 7 (tipološke)

Opis: vitičasta medaljica s paralelnom ušicom, oko 1700., **T4/32**

Lice: sv. Marija iz Mariazella s raskošno ukrašenim zvonolikim plaštom, u desnom naručju drži dijete Isusa, oboje su okrunjeni, nisu centrirani (više su na lijevoj strani), natpis: S MARIA CEELENSIS., u donjem dijelu nalazi se signatura medaljera Georga Messenlechnera

G M; cijeli prikaz je uokviren bisernim nizom koji može predstavljati krunicu jer je na lijevoj strani vidljiv križić, biserni niz je na nekim mjestima s obje strane obrubljen ravnim linijom
Naličje: sv. Obitelj, dijete Isus u sredini, desnom rukom drži Mariju, a lijevom Josipa, koji u svojoj lijevoj ruci drži ljljane, iznad Isusa je golubica u svetokrugu (Duh Sveti), a iznad je Bog Otac u oblacima, u desnoj ruci drži kraljevsku kuglu s križem, a ljevica mu je uzdignuta s ispruženim kažiprstom i palcem, oko glave ima svetokrug u obliku trokuta

Mjere: 0,7 g; 27,5 x 22 mm; kovani brončani lim

Detalji nalaza: 2013., **PN 198**

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T31/438, KNEZ 2001: 15, MAŠIĆ 2014: 187 (apsolutne)

Opis: ovalna medaljica s paralelnom ušicom, **T4/33**

Lice: sv. Marija iz Mariazella u zvonolikom plaštu s Isusom u desnom naručju, oboje imaju krune na glavi, s tim da Mariju krune dva anđela, natpis oko prikaza: S.M CELLENSIS; cijeli prikaz je unutar kartuše ukrašene floralnim motivima

Naličje: nečitak prikaz, vrlo vjerojatno također unutar kartuše ukrašene floralnim motivima

Mjere: 6,3 g; 43,5 x 34,5 mm; kovana bronca

Detalji nalaza: 2014., kosturnica, **PN 228**

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T33/456, 458, MAŠIĆ 2014: 20 (tipološke za lice)

Opis: srolika medaljica ili hodočasnički privjesak, očuvan jedan gumbolik ukras, **T4/34**

Lice: prikaz Mariazell - centralni prikaz okrunjene Marije u zvonolikom plaštu, ukrašene haljine, u desnom naručju nosi okrunjeno dijete Isusa u zvonolikoj haljini, oboje imaju svetokrug oko glave, natpis: S-MARI ZELL O P. (Z je zrcalno okrenuto); rub srca je naglašen linijom

Naličje: teško čitljiv prikaz Marije Taferl, sjedi (Pietà), Isus joj je vodoravno položen u krilu, noge su mu savijene pod pravim kutom, gornji dio propao, natpis: S-MARIA (TAFL?)

Mjere: 4,2 g; 30 x 31 (33) mm; kositar

Detalji nalaza: 2011., **PN 109**

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T32/449 (tipološka), MAŠIĆ 2014: 25, 26, AZINOVIĆ BEBEK 2012: T32/448, FASSBINDER 2003: kat 186, 609, STEINMANN 2010: 46 (za prikaz)

Opis: ovalna medaljica s okomitom ušicom, **T4/35**

Lice: sv. Marija Dorfen sa širokim velom, u zvonolikom plaštu, u desnom naručju drži Isusa, u traci oko prikaza je slabo čitak natpis: DERRO(H)DN?

Naličje: prikaz crkve na brežuljku, desno i lijevo od koje su još neke zgrade, vjerojatno župa i hodočasnička crkva na Ruprechtsbergu (Der Ruprechtsberg mit der Pfar - und Wallfahrtskirche), natpis u traci oko prikaza je slabo čitak: HA? VRI? BM? RVPRE ZV DORFFEN (*Kirchen auf dem Ruprechtsberg zu Dorfen*)

Mjere: 5,1 g; 31,5 x 20,5 mm; lijevana bronca

Detalji nalaza: 2012., grob 59, **PN 149C** (ostali nalazi: kopčice „baba i deda” PN 146 - 148, staklena ovalna medaljica PN 149A - T1/3, vjerojatno ovalna medaljica PN 152 - T3/29, jednostavan latinski križ s trolisnim završecima PN 149B - T5/42)

Analogije: PRESS 2015: 96, 97, PEUS 1982: 400, STEINMANN 2010: 69 (gotovo identične, varira samo veličina)

Opis: ovalna medaljica s okomitom ušicom (*Zwitterpfennig*), **T4/36**

Lice: sv. Marija Dorfen u zvonolikom plaštu i s velikim velom, u desnom naručju drži dijete Isusa, a krune ju dva anđela, natpis: S·MAR·Z·DORF· (*Sancta Maria zu Dorfen*); rub je profiliran

Naličje: bičevanje Krista, milosni kip iz Wiesa, Krist vezan za stup i odjeven samo u perizomu, lanci su i lijevo i desno, natpis: GNAD DGEGEISLET EI WIES CA (*Gnaden Bild - D. Gegeislet Heiland - Wiss Capelle Steingaden*)

Mjere: 5,7 g; 34 x 22.5 mm; lijevana bronca

Detalji nalaza: 2013., **PN 180**

Analogije: PRESS 2015: 131 (identična)

Opis: vodoravno položena osmerokutna medaljica, **T4/37**

Lice: poklonstvo sv. Tri kralja, vrlo čitljiv prikaz, u štali sjede Marija i Josip iza nje, Mariji u krilu stoji golo dijete Isus, ispred njih kleči jedan kralj, dok druga dvojica stoje desno od njega; uz rub je biserni niz

Naličje: tekst blagoslova sv. Tri kralja (zaštita na putu - hodočašće u Köln) u sedam redova: S /CASPAR·MELCI/OR·BALTHASAR/OR· PRO NOB(IS)/NVNC·ET·IN·HORA/MORTIS· NOS/TRE; uz rub je biserni niz

Mjere: 0,4 g; 15 x 18 mm; kovani brončani lim

Detalji nalaza: 2011., **PN 92**

Analogije: KNEZ 2001: 148 (direktna ?), AZINOVIĆ BEBEK 2012: T36/497, 498, 500, 502, KNEZ 1994: 22, PREDOVNIK et al. 2008: T12/6, BEKIĆ 2008: 239, br. 10 (tipološke), MAŠIĆ 2014: 164, 173, BRADARA-KRNJAK 2016: 163, PEUS 1982: 1595(?), 1599(?) (za lice)

Opis: savinuta osmerokutna medaljica s paralelnom ušicom, **T4/38**

Lice: Majka Božja iz Svete Gore pri Novoj Gorici; teško čitljiv prikaz, vjerojatno se radi o okomitoj podjeli na tri polja, u centralnom je Majka Božja, u desnom sv. Ivan Krstitelj, u lijevom sv. Jeronim, u donjoj trećini (četvrtom, vodoravnom polju) je natpis u dva reda: EFFL·B V:M: / MIONTS (*Effigie de Beatae Virginis Mariae de Monte Santo*); uz rub je biserni niz

Naličje: štit sv. Benedikta, natpis u traci oko štita: ·IHS·V·R·S·N·S·M·V·S·M·Q·L·I·V·B, oko križa: CSPB, u križu: CSSML NDSMD

Mjere: 0,7 g; 17 x 19 mm; kovani brončani lim

Detalji nalaza: 2011., **PN 100**

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T44/622 - 625, KNEZ 2001: 105, 173, MARTINI 2009: T125/2784

Opis: osmerokutna medaljica bez očuvane ušice, **T4/39**

Lice: vjerojatno prikaz Majke Božje iz Svete Gore pri Novoj Gorici, ispod je natpis u dva reda od kojeg su jasno vidljiva slova: E /MO

Naličje: štit sv. Benedikta, u traci oko križa čitljivo samo slovo S, oko križa čitljiva su slova C PB, dok je u križu sve čitko: CSSML NDSMD

Mjere: 0,3 g; 21 x 19 mm; kovani brončani lim

Detalji nalaza: 2012., grob 65, **PN 151** (ostali nalazi: brevar i tkanina PN 153 - T10/68, prsten s osmerokutnom krunom PN 154, igla PN 155, kopčice „baba i deda” PN 160)

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T44/622 - 625, KNEZ 2001: 105, 173, MARTINI 2009: T125/2784

Opis: osmerokutna medaljica s paralelnom ušicom i karičicom pronađena u brevaru (T10/70), **T4/40**

Lice: Majka Božja iz Svete Gore pri Novoj Gorici; prikaz na medaljici je u četiri polja (tri okomita i jednom vodoravnom), u srednjem okomitom polju je okrunjena Marija koja sjedi, ima veo i svetokrug oko glave, u krilu joj leži okrunjeno dijete Krist kralj, Marija ga podržava lijevom rukom, dok joj je desna uzdignuta s ispruženim kažiprstom (pokazuje na dijete kao put spasenja); u desnom polju nalazi se sv. Ivan Krstitelj koji ima u laktu savijenu lijevu ruku i podlakticom drži štap; u lijevom polju nalazi se sv. Jeronim s kapuljačom, u desnoj ruci drži knjigu (Biblija); u donjem, vodoravnom polju je natpis u dva reda: EFFI:B.V:M/MONT.S (Effigie de Beatae Virginis Mariae de Monte Santo); prikaz je obrubljen bisernim nizom s čije unutarnje strane se pruža ravna linija

Naličje: štit sv. Benedikta prikazan bisernim nizom, natpis u traci oko štita: ·IHS·V·R·S·N·S·M·V·S·M·Q·L·I·V·B, oko križa: CSPB, u križu: CSSML NDSMD; uz rub je motiv užeta

Mjere: 0.9 g; 26 x 19,5; kovani brončani lim

Detalji nalaza: 2014., grob 120 (medaljica je iz brevara T10/70), **PN 270B** (ostali nalazi: desna potkova PN 267, lijeva potkova PN 268, prsten s krunom PN 269, brevar PN 270A - T10/70)

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T44/623, 624, KNEZ 2001: 105, 173, MARTINI 2009: T125/2784

Opis: osmerokutna medaljica (dva fragmenta od kojih je manji jako sitan) bez ušice s karičicom, **T4/41**

Lice: čudotvorna slika Majke Božje Trsatske, u štitu je Majka Božja s velom i plaštem, drži Isusa u desnom naručju, oboje su okrunjeni, abrevacije lijevo .IOC, iznad H, desno OY, štit je obrubljen bisernim nizom, natpis: IMAGO MIRACUL TARSAT A S LVCA DEP (*Imago miraculosa Tarsactensis a Sancti Lucae depicta* - Čudotvorna slika Blažene Djevice Marije Trsatske koju je naslikao sv. Luka)

Naličje: štit sv. Benedikta, natpis u traci oko štita: ·IHS·V·R·S(tu sam napisao još jedno S - moguće da sam pogriješio)·N·S·M·V·S·M·Q·L·I·V·B, oko križa: CSPB, u križu: CSSML NDSMD; križ u štitu je okružen bisernim nizom

Mjere: 0,2 g; 22,5 x 19,5 mm; kovani brončani lim

Detalji nalaza: 2012., grob 51, **PN 137**

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T44/614 -621, DOBRINIĆ 2001: 68; 2008: 29

TABLA 5

Opis: jednostavan latinski križ sa stiliziranim trolisnim završecima greda i paralelnom ušicom, **T5/42**

Lice: raspeti reljefni Krist, nad glavom mu je stilizirani titulus, a pod nogama Adamova lubanja

Naličje: -

Mjere: 2,2 g; 31 x 15 mm; lijevana bronca

Detalji nalaza: 2012., grob 59, **PN 149B** (ostali nalazi: kopčice „baba i deda” PN 146 - 148, staklena ovalna medaljica PN 149A - T1/3, ovalna medaljica PN 149C - T4/35, vjerojatno ovalna medaljica PN 152 - T3/29)

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T58; 2009: 288, PAVIČIĆ 1994: 79, HORST 2000: 28.27, 28.29A, 28.30D, PERKIĆ 2010: T5/4, BELAJ 2006: 289, GRÜNEWALD 2001: 27, 47, 60, 65, 66, FASSBINDER 2003: T36/3, KRÁLÍKOVÁ 2004: 60, 107, KNEZ 2010: 16 (tipološke)

Opis: jednostavan latinski križ sa stiliziranim trolisnim završecima greda, paralelnom ušicom i očuvanom karičicom, **T5/43**

Lice: raspeti reljefni Krist, nad glavom mu je stilizirani titulus, a pod nogama Adamova lubanja

Naličje: -

Mjere: 2,1 g; 31 x 15 mm; lijevana bronca

Detalji nalaza: 2012., grob 73, **PN 169A** (ostali nalazi: prsten s krunom PN 170, stakleno zrno PN 167 - T9/61, drvena zrna PN 169B - T9/59)

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T58; 2009: 288, PAVIČIĆ 1994: 79, HORST 2000: 28.27, 28.29A, 28.30D, PERKIĆ 2010: T5/4, BELAJ 2006: 289, GRÜNEWALD 2001: 27, 47, 60, 65, 66, FASSBINDER 2003: T36/3, KRÁLÍKOVÁ 2004: 60, 107, KNEZ 2010: 16 (tipološke)

Opis: jednostavan latinski križ sa stiliziranim trolisnim završecima greda, paralelnom ušicom i očuvanom karičicom, **T5/44**

Lice: nema raspetog Isusa, već samo stilizirani titulus

Naličje: -

Mjere: 2,3 g; 37 x 20 mm; lijevana bronca

Detalji nalaza: 2014., grob 129, **PN 300** (ostali nalazi: broš PN 258, zrna PN 301 - T9/62, prsten u dijelovima PN 307)

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T58; 2009: 288, PAVIČIĆ 1994: 79, HORST 2000: 28.27, 28.29A, 28.30D, PERKIĆ 2010: T5/4, BELAJ 2006: 289, GRÜNEWALD 2001: 27, 47, 60, 65, 66, FASSBINDER 2003: T36/3, KRÁLÍKOVÁ 2004: 60, 107, KNEZ 2010: 16 (tipološke)

Opis: perforirani križ s trolisnim završecima greda i paralelnom ušicom, većom karičicom i manjom koja se nastavlja na veću, **T5/45**

Lice: križ je jednakih krakova, u sjecištu kojih je prazan oblik latinskog križa (vjerojatno je bio drveni, ali je izgubljen prilikom restauracije), grede završavaju trolisno s utorima koji odvajaju centralni list od bočnih

Naličje: -

Mjere: 1,5 g; 23 x 17 mm (unutarnji križ: 11 x 8,5 mm); lijevana bronca

Detalji nalaza: 2011., **PN 113**

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T66/838, FASSBINDER 2003: T36/5

Opis: *vitam praesta* latinski križ s okomitom ušicom, **T5/46**

Lice: raspeti Krist ravnih ruku i lagano povijenih nogu, možda okrunjen, zrakasti svetokrug oko glave, u dnu je stilizirana Adamova lubanja; rub križa je profiliran

Naličje: Bezgrešna sa sklopljenim rukama na prsima, stoji na polumjesecu, krune je dva anđela, u vrhu patibuluma je Duh Sveti prikazan kao golubica raširenih krila; rub je profiliran

Mjere: 2,5 g; 38 (45) x 24 mm; ? lijevana bronca

Detalji nalaza: 2011., **PN 99**

Analogije: KNEZ 2001: 74 (gotovo identičan), AZINOVIĆ BEBEK 2012: T49, T50/689 - 698 (tipološke)

Opis: *vitam praesta* latinski križ s okomitom ušicom, djelomično očuvan (očuvana je antena te gornji dio patibuluma s ušicom te sve 3 mm patibuluma ispod antene), **T5/47**

Lice: raspeti Isus sa zrakastim svetokrugom oko glave te stiliziranim titulusom iznad nje

Naličje: prikaz *Vitam Praesta*, Marija sa sklopljenim rukama na prsima, oko glave joj je pet šestokrakih zvjezdica (vjerojatno ih je bilo sedam), iznad glave natpis u dva reda: VIR/IMM

(*Virgo Imaculata* - Bezgrešna Djevica), natpis na anteni djelomično očuvan: TA (lijevo) P (desno) (*Viram Praesta pura* - Čestit život nam daj)

Mjere: 3,7 g; 27 x 29 mm; lijevana bronca

Detalji nalaza: 2013., **PN 200**

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T49/681 (direktna), PAVIČIĆ 1994: 74 - 76, FASSBINDER 2003: 267, T40/2, 5, 6, HORST 2000: 28.19, AZINOVIĆ BEBEK 2007: 254; 2012: T49/682 - 688, KRÁLÍKOVÁ 2004: 58, JAGGI 1987: TI/2a, KNEZ 2010: 70 - 74 (tipološke)

Opis: *vitam praesta* latinski križ s okomitom ušicom, **T5/48**

Lice: raspeti Isus sa zrakastim svetokrugom oko glave, titulusom iznad nje, a Adamova lubanja ispod nogu; rub križa je profiliran

Naličje: prikaz *Vitam Praesta*, Marija sa sklopljenim rukama na prsima, stoji na polumjesecu, iznad glave natpis u dva reda: VIR/IM, natpis na anteni: VITA (lijevo) PRÆS (desno), natpis ispod Marije: PV (pura); značenje ukupnog natpisa: *Virgo Immaculata Vitam Praesta pura* - Bezgrešna Djevice čestit život nam daj; rub križa je profiliran

Mjere: 2,5 g; 32 x 19 mm; lijevana bronca

Detalji nalaza: 2014., grob 102, **PN 237** (ostali nalazi: ovalna medaljica PN 238 - T2/10)

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T49; 2007: 254, PAVIČIĆ 1994: 74 - 76, FASSBINDER 2003: 267, T40/2, 5, 6, HORST 2000: 28.19, KRÁLÍKOVÁ 2004: 58, JAGGI 1987: TI/2a, KNEZ 2010: 70 - 74, GLAVAŠ-GLAVIČIĆ 2012: 72 (11a, b) (tipološke)

Opis: latinski križ s prikazom *Mater Gratia* i okomitom ušicom, **T5/49**

Lice: raspeti Isus s blago povijenim nogama, iznad glave mu je stilizirani titulus, a pod nogama Adamova lubanja

Naličje: prikaz *Mater Gratia*, u sredini je Marija sa sklopljenim rukama na prsima, stoji na polumjesecu, iznad Marije vjerojatno slova VI (*Virgo Immaculata*), natpis na anteni: MT (lijevo) GRA (desno), ispod Marije natpis u dva reda: PV/RA (*Mater Gratia Pura*); specifična je moguća kombinacija *Vitam Praesta* i *Mater Gratia*

Mjere: 2,6 g; 33 x 16 mm; lijevana bronca

Detalji nalaza: 2013., grob 87A, **PN 202** (ostali nalazi: kopčice „baba i deda” PN 201, ovalna medaljica PN 203 - T2/11, zrna krunice PN 204 - T9/57)

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T50/698 (slična)

TABLA 6

Opis: latinski križ s prikazom i okomitom ušicom, **T6/50**

Lice: raspeti Isus sa stiliziranim titulusom iznad glave i Adamovom lubanjom ispod nogu; rub križa je profiliran

Naličje: prikaz hodočasničke Marije u haljini, okrunjena je, u lijevom naručju drži dijete Isusa, vjerojatno je riječ o Mariji Loreto, na anteni je vidljiv dio natpisa: MAR (lijevo); rub križa je profiliran

Mjere: 2,9 g; 44 x 25 mm; lijevana bronca

Detalji nalaza: 2014., grob 101, **PN 232** (ostali nalazi: prsten PN 231, križ PN 236 - propao, potkova i cipele PN 239)

Analogije: JAGGI 2014: 3272 (slična), GLAVAŠ-GLAVIČIĆ 2012: 72 (11a, r), AZINOVIĆ BEBEK 2012: T50/699, HORST 2000: 28.17a, b (tipološke)

Opis: latinski križ s prikazom i okomitom ušicom, **T6/51**

Lice: raspeti Isus s lagano povijenim nogama i zrakastim svetokrugom oko glave, iznad koje je stilizirani titulus, a ispod Isusovih nogu je Adamova lubanja; rub križa je profiliran

Naličje: prikaz Marije sedam žalosti, Marija stoji u položaju Bezgrešne, ali ima sedam mačeva probodenih kroz srce (tri s desne i četiri s lijeve strane), na anteni vidljiva slova: M (desno) D (lijevo), ispod Marije slova: OP (*Maria Dolorosa ora pro nobis* - Marijo žalosna moli za nas); rub križa je profiliran

Mjere: 1,8 g; 33 x 19 mm; lijevana bronca

Detalji nalaza: 2014., grob 134, **PN 305** (ostali nalazi: kopčice „baba i deda” PN 304, prsten PN 311, lijeva bječva PN 312, desna bječva PN 313, desna potkova PN 314, lijeva potkova PN 315)

Analogije: KNEZ 2010: 67 (identičan)

Opis: djelomično očuvan križ *Caravaca* s tulipanastim završecima i očuvanom karičicom, **T6/52**

Lice: prikaz raspetog Isusa s ravnim nogama, natpis na donjoj anteni nečitak, ostala su očuvana slova D i E (vjerojatno *Domine memento*)

Naličje: -

Mjere: 4 g; 31 x 22,5 mm; kositar

Detalji nalaza: 2014., grob 148, **PN 329** (ostali nalazi: predica PN 328, prsten PN 330, dva komada stakla PN 331)

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T54/736 - 738, KNEZ 2010: 38

Opis: grčki križ sv. Benedikta s paralelnom ušicom, **T6/53**

Lice: zbog okolnosti pronalaska nalaza (prilijepljen na medaljicu) lice je u potpunosti nevidljivo

Naličje: štit sv. Benedikta, natpis u vrhovima hasti grčkog križa: BIHSV (gornja hasta) RS (desna hasta) QLIV (lijeva hasta) (donja, treća po redu, hasta nedostaje), oko križa ravnih hasti natpis: CSPB, u križu ravnih hasti: CSSML NDSMD

Mjere: 1,1 g (težina s medaljicom); 22 (19) x 19 mm; kovani brončani lim

Detalji nalaza: 2011., grob 29, **PN 86B** (ostali nalazi: ukrasna zrna PN 85A, željezna alka PN 85B, ovalna medaljica PN 86A - T3/23, ovalna medaljica PN86C - T3/15, staklena ovalna medaljica PN 86D - T1/2, dva poliedarska zrna PN 86E - T9/60)

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T48/678, FASSBINDER 2003: T32/1, GRÜNEWALD 2001: 59 (tipološke)

TABLA 7

Opis: krunica s očuvane pet vrsti zrna i ovalnom medaljicom (vjerojatno Mariazell, PN 320 - T4/30), **T7/54**

Mjere: ukupna težina krunice je 70,7 g; 48 velikih okruglih zrna, crne boje, izrađenih od stakla: 10,5 x 11,5 mm, Ø rupe - 3 mm; 51 mala crna razdjelnih zrna, ovalnog oblika, izrađenih od stakla: 2,5 x 4 mm, Ø rupe - 2 mm; jedno koštano trapezoidno zrno, oker boje: 6 x 8 mm (najširi dio), Ø rupe - 3 mm; deset malih ovalnih razdjelnih zrna, sive boje, izrađenih od bronce: 2 x 3,5 mm, Ø rupe - 3 mm; 33 crvenkasta poliedarska zrna, izrađena od stakla: 5 x 5 mm (tri zrna su nešto manjih dimenzija), Ø rupe - 2 mm

Detalji nalaza: 2014., grob 137, **PN 317** (prsten PN 318, neprepoznatljivi brončani ulomci PN 319, ovalna medaljica PN 320 - T4/30)

TABLA 8

Opis: krunica s očuvane tri vrste zrna i osmerokutnom medaljicom (sv. Antun Padovanski i sv. Petar Alkantarski, PN 279 - T2/8), **T8/55**

Mjere: ukupna težina krunice je 111,2 g; pet velikih okruglih Pater Noster zrna, crne boje, izrađenih od stakla: 13 x 13,5 mm, Ø rupe - 4 mm; 47 manjih okruglih Ave Maria zrna, crne

boje, izrađenih od stakla: 11 x 11,5 mm, Ø rupe - 3 mm; 14 malih ovalnih zrna, crne boje, izrađenih od stakla: 2,5 x 4 mm, Ø rupe - 1,5 mm

Detalji nalaza: 2014., grob 125, **PN 278** (ostali nalazi: novac PN 275, osmerokutna medaljica PN 279 - T2/8, desna bječva PN 276, lijeva bječva PN 277, kopčice „baba i deda” PN 280 - 284)

TABLA 9

Opis: krunica s očuvane četiri vrste zrna od stakla, ukupno: 56 cijelih i četiri polovična zrna, **T9/56**

Mjere: 9,3 g; šest najvećih, valjkastih zrna, oker boje: 8,5 x 5,5 mm, Ø rupe - 1,5 mm; jedno zrno kapljicaštog oblika, oker boje: 6 x 8 mm, Ø rupe - 2 mm; 44 veća (i dva polovična fragmenta), ovalna zrna, plave boje: 4 x 5,5 mm, Ø rupe - 2 mm; četiri manja, ovalna zrna, plave boje: 3 x 5 mm, Ø rupe - 2 mm; tri najmanja zrna, okruglog oblika, žute boje: 2,5 x 4 mm, Ø rupe - 1,5 mm

Detalji nalaza: 2014., grob 128, **PN 289** (ostali nalazi: prsten PN 290, igla PN 293, ovalna medaljica PN 295 - T3/20)

Opis: šest očuvanih drvenih zrna krunice (četiri manja i dva veća), ovalnog oblika, smeđe boje i pet fragmentarnih ostataka zrna krunice, **T9/57**

Mjere: 0,4 g; 8 x 9 mm, Ø rupe je nepravilna - cca 2 mm (veća zrna); 5,5 x 6 mm, Ø rupe je nepravilan - cca 2 mm (manja zrna)

Detalji nalaza: 2013., grob 87A, **PN 204** (ostali nalazi: kopčice „baba i deda” PN 201, ovalna medaljica PN 203 - T2/11, latinski križ s prikazom PN 202 - T5/49)

Analogija: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T70/889 (moguća za zrna)

Opis: osam staklenih zrna krunice (sedam manjih i jedno veće) i ostaci sedam karičica od brončane žice; zrna su bijele boje, manja zrna su okrugla i ukrašena su sa šest okomitih linija u tri boje (crvena-plava-zelena-crvena-plava-zelena), veće zrno je ovalno, a ukrašeno je sa šest linija, ali malo debljih i u dvije boje (crvena i plava) koje se izmjenjuju, **T9/58**

Mjere: ukupna težina - 1,2 g, težina zrna - 1,1 g; 3,5 x 6 mm, Ø rupe 1,5 mm (veće zrno); 4 x 5 mm, Ø rupe 1 mm (manja zrna)

Detalji nalaza: 2013., **PN 216**

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T82/954, 956 (za bojanje)

Opis: jedno ovalno drveno zrno krunice, crne boje i šest fragmenata **T9/59**

Mjere: 0,3 g; 5 x 5 mm, Ø rupe je nepravilan - 1,5 mm

Detalji nalaza: 2012., grob 73, **PN 169A** (ostali nalazi: prsten s krunom PN 170, stakleno zrno PN 167 - T9/61, jednostavan latinski križ PN 169A - T5/43)

Opis: dva poliedarska zrna, prozirna, **T9/60**

Mjere: 0,7 g; staklo; manje zrno: 5 x 9 mm, Ø rupe - 4 mm; veće zrno: 5,5 x 7,5, Ø rupe - 4,5 mm

Detalji nalaza: 2011., grob 29, **PN 86E** (ostali nalazi: ukrasna zrna PN 85A, željezna alka PN 85B, staklena ovalna medaljica PN 86D - T1/2, ovalna medaljica PN 86C - T3/15, ovalna medaljica PN 86A - T3/23, grčki križ s prikazom PN 86B - T6/53)

Opis: poliedarsko zrno, prozirno, **T9/61**

Mjere: 0,6 g; 7 x 9 mm, Ø rupe - 3 mm; staklo

Detalji nalaza: 2012., grob 73, **PN 167** (ostali nalazi: prsten s krunom PN 170, jednostavan latinski križ PN 169A - T5/43, drvena zrna PN 169B - T9/59)

Opis: dva različita, staklena zrna, okruglog oblika, veće je plave boje, a manje je prozirno, **T9/62**

Mjere: 0,8 g; 0,6 g, 6 x 8 mm, Ø rupe - 2 mm (veće zrno); 0,2 g, 4 x 5,5 mm, Ø rupe - 1 mm (manje zrno)

Detalji nalaza: 2014., grob 129, **PN 301** (ostali nalazi: broš PN 258, jednostavan latinski križ PN 300 - T5/44, prsten u dijelovima PN 307)

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T68/863 (direktna za veće zrno), T72/901 (tipološka - manje žuto zrno)

Opis: poliedarsko zrno, plave boje, **T9/63**

Mjere: 0,7 g, 6,5 x 10 mm, Ø rupe - 3 mm

Detalji nalaza: 2011., grob 47, **PN 133** (ovalna medaljica PN 129 - T2/9, ovalna medaljica PN 130 - T3/27, osmerokutna medaljica PN 131 - T3/21, vodoravna prečka *credo* križa PN 132 - T9/65)

Opis: ovalno zrno, plave boje, **T9/64**

Mjere: 0,3 g, 4,5 x 7 mm, Ø rupe - 2 mm

Detalji nalaza: 2011., grob 48, **PN 134B** (ostali nalazi: prsten s crtežom na kruni PN 135, vjerojatno ovalna medaljica PN 134A - T3/17)

Opis: vodoravna prečka *credo* križa s krunice, **T9/65**

Mjere: 0,1 g; 4 x 14 mm; drvo

Detalji nalaza: 2011., grob 47, **PN 132** (ovalna medaljica PN 129 - T2/9, ovalna medaljica PN 130 - T3/27, osmerokutna medaljica PN 131 - T3/21, poliedarsko zrno PN 133 - T9/63)

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T73/912 (tipološka)

Opis: vodoravna prečka *credo* križa s krunice, na jednoj strani prečka je tanja, a na drugoj deblja, zelene je boje, **T9/66**

Mjere: 1,4 g; 6 x 23 mm; Ø rupe - 3 mm; Ø deblje strane - 7 mm; Ø tanje strane - 6 mm; kost

Detalji nalaza: 2014., grob 130, slučajan nalaz, **PN 433**

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T68/867 (tipološka)

TABLA 10

Opis: brevar u dijelovima od kože i brončanog lima, papir unutar brevara je nečitak, na koži je vidljiv otisak, najvjerojatnije medaljice, s centralnim natpisom IHS, križem iznad, te tri strelice ispod natpisa, uokolo u kružnici su stilizirane latice u obliku trokuta koje bi mogle simbolizirati sunce, na drugoj koži također očuvan otisak medaljice, ali u potpunosti nečitak, **T10/67**

Mjere: težina brončanog lima - 0,1 g; težina kožnih stranica - 0,6 g; 20 x 18 mm (bez okvira)

Detalji nalaza: 2011., **PN 97**

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T2/11; 2007: 398, BRAUNNECK 1979: 300, 301 (tipološke)

Opis: gornja i donja kožna stranica brevara, još jedan manji fragment kože i jako loše očuvana medaljica od kovanog brončanog lima; na jednoj kožnoj stranici brevara vidljiv je kružni otisak medaljice; na medaljici je s obje strane preslikana koža što ju čini u potpunosti nečitkom, **T10/68**

Mjere: ukupna težina - 0,5 g; težina kožnih stranica - 0,3 g; 18 x 18 mm; težina medaljice - 0,2 g; 15 x 14 mm

Detalji nalaza: 2012., grob 65, **PN 153** (ostali nalazi: osmerokutna medaljica PN 151 - T4/39, prsten s osmerokutnom krunom PN 154, igla PN 155, kopčice „baba i deda” PN 160)

Opis: kvadratni brevar od brončanog lima; od brevara je odvojen jedan veći i nekoliko sitnijih fragmenata; na jednoj stranici nazire se ukras u vidu tri ispupčenja, **T10/69**

Mjere: 0,2 g; 30 x 30 x 9 mm; kovana bronca

Detalji nalaza: 2013., **PN 207**

Analogije: AZINOVIĆ BEBEK 2012: T1/11

Opis: ovalni brončani brevar unutar kojeg je bila tkanina (vjerojatno vunena), medaljica (T4/40) i zapis na papiriću koji je bio omeđen kožom i vunom; na dnu brevara je vijak koji je služio za otvaranje i zatvaranje poklopca, paralelna ušica brevara uništena je pri vrhu, **T10/70**

Lice: traka oko štita ispunjena je trokutima i plamenim jezicima Duha Svetoga, koji su neposredno uz ušicu i obrnuto su okrenuti od onih na naličju, u štitu se u donjem dijelu raspoznaju obrisi srca

Naličje: u traci oko štita nalaze se trokuti između kojih se pronalaze plameni jezici Duha Svetoga

Mjere: ukupna težina - 26 g; težina brevara - 22,6 g; 58,5 x 42 x 14 mm; lijevana bronca

Detalji nalaza: 2014., grob 120, **PN 270A** (ostali nalazi: desna potkova PN 267, lijeva potkova PN 268, prsten s krunom PN 269, osmerokutna medaljica iz brevara PN 270B - T4/40)

Analogije: BRADARA-KRNJAK 2016: 176 (gotovo identičan), AZINOVIĆ BEBEK 2012: T47/669

BIBLIOGRAFIJA

POVIJESNI IZVOR

CT

Franjo Julije Fras. *Cjelovita topografija Karlovačke vojne krajine. Mjestopis iz godine 1835.* Uredio Mate Pavlić. Prijevod na hrvatski jezik Zlata Derossi. Popratna riječ hrvatskom izdanju, prijevod latinskih tekstova i prepjev njemačkih stihova Anton Benvin. Gospić: Biblioteka „Ličke župe”, 1988.

LITERATURA

Anzulović 2007

Anzulović, Ivna. „Ukrasno uporabni predmeti na zadarskom području u povijesnim izvorima od 13. do konca 16. st.” *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 49 (prosinac 2007): 239 - 287.

Azinović Bebek, Filipec 2015

Azinović Bebek, Ana, Krešimir Filipec. „Brevari iz Lobora i drugih novovjekovnih grobalja sjeverozapadne Hrvatske.” *Opvscvla archaeologica* Vol. 37/38, br. 1 (kolovoz 2015): 281 - 300.

Azinović Bebek, Janeš 2016

Azinović Bebek, Ana, Andrej Janeš. „Groblje oko crkve sv. Nikole biskupa u Žumberku.” U *Groblja i pogrebni običaji u srednjem i ranom novom vijeku na prostoru sjeverne Hrvatske*, ur. Siniša Krznar, Tajana Sekelj Ivanča, Tatjana Tkalčec, Juraj Belaj, 123 - 139. Zagreb: Institut za arheologiju, 2016.

Azinović Bebek 2009a

Azinović Bebek, Ana. „Krunice 17. i 18. stoljeća iz Čazme.” *Opvscvla archaeologica* Vol. 32 br. 1 (svibanj 2009): 167 - 194.

Azinović Bebek 2007

Azinović Bebek, Ana. „Žumberak - crkva sv. Nikole biskupa.” *Hrvatski arheološki godišnjak* 3/2006 (2007): 184 - 185.

Azinović Bebek 2011

Azinović Bebek, Ana. „Žumberak - crkva sv. Nikole biskupa.” *Hrvatski arheološki godišnjak* 7/2010 (2011): 293 - 295.

Azinović Bebek 2012a

Azinović Bebek, Ana. „Žumberak - crkva sv. Nikole biskupa.” *Hrvatski arheološki godišnjak* 8/2011 (2012): 292 - 293.

Azinović Bebek, u tisku 1

Azinović Bebek, Ana. „Žumberak - crkva sv. Nikole biskupa.” *Hrvatski arheološki godišnjak* 9/2012 (u tisku).

Azinović Bebek, u tisku 2

Azinović Bebek, Ana. „Lokalitet: Žumberak - crkva sv. Nikole biskupa.” *Hrvatski arheološki godišnjak* 10/2013 (u tisku).

Azinović Bebek, u tisku 3

Azinović Bebek, Ana. „Žumberak - crkva sv. Nikole biskupa.” *Hrvatski arheološki godišnjak* 11/2014 (u tisku).

Azinović Bebek 2012b

Azinović Bebek, Ana. „Novovjekovni nabožni predmeti nađeni prigodom arheoloških istraživanja na lokalitetima sjeverozapadne Hrvatske.” Ph.D.diss., Sveučilište u Zagrebu, 2012.

Azinović Bebek 2009b

Azinović Bebek, Ana. „Novovjekovni nalazi u grobovima 17. i 18. stoljeća oko crkve sv. Nikole biskupa u Žumberku.” *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* Vol. 42, br. 1 (kolovoz 2009): 463 - 488.

Belaj 2007

Belaj, Juraj. „Interpretiranje novovjekovnih nalaza iz grobova crkve Sv. Martina na Prozorju.” *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* Vol. 23, br. 1 (travanj 2007): 257 - 294.

Bernhart 1920

Bernhart, Max. *Medaillen und Plaketten*. Beč: Schmidt & Co., 1920.

Bezić-Božanić 1996

Bezić-Božanić, Nevenka. „Komiški ognjuš: prilog narodnom vjerovanju na otoku Visu.” *Ethnologica Dalmatica* Vol. 4 - 5, br. 1 (srpanj 1996): 45 - 49.

Böhne 1966/1967

Böhne, Clemens. „Die süddetutschen Breverln.” *Bayerisches Jahrbuch für Volkskunde* (1966/1967): 208 - 213.

Božek, Kunac 1998

Božek, Sanja i Ana Kunac. *Dva stoljeća arheologije na makarskom primorju*. Makarska: Gradski muzej, 1998.

Bradara, Krnjak 2016

Bradara, Tatjana, Ondina Krnjak. *Temporis signa: arheološka svjedočanstva istarskog novovjekovlja*. Pula: Arheološki muzej Istre, 2016.

Braunneck 1979

Braunneck, Manfred. *Religiöse Volkskunst: Motivgaben, Andachtsbilder, Hinterglas, Rosenkranz, Amulette*. Köln: DuMont Verlag, 1979.

Burić 2003

Burić, Tonči. „I ritrovamenti piu antichi di rasari in Dalmazia.” *Starohrvatska prosvjeta* Vol. 3, br. 30 (listopad 2003): 199 - 237.

Buturac 1984

Buturac, Josip. „Popis župa zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine.” *Starine* 59 (1984): 43 - 108.

Buklijaš 2002

Buklijaš, Tatjana. „Kuga: nastajanje identiteta bolesti.” *Hrvatska revija* 2 (2002): 90 - 94.

Cvitanović 1985

Cvitanović, Đurđica. *Sakralna arhitektura baroknog razdoblja*. Knj. 1, *Gorički i gorsko-dubički arhiđakonati*. Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti SR Hrvatske, 1985.

Dimt 1987

Dimt, Heidelinde. „"Haus- und Schutzbrief" aus der Schloßkapelle Weinberg.” *Jahrbuch des Oberösterreichischen Musealvereines* 132/1 (1987): 73 - 80.

Dobrinić 2008

Dobrinić, Julijan. „Neobjavljeni primjerci riječkih i trsatskih zavjetnih medaljica.” U *Acta Numismatica, Zbornik radova 5. međunarodnog numizmatičkog kongresa u Hrvatskoj*, ur. Julijan Dobrinić, 27 - 40. Rijeka: Fintrade & Tours, 2008.

Dobrinić 2001

Dobrinić, Julijan. *Riječke i trsatske zavjetne medalje, medaljice i medaljoni*. Rijeka: Dobrinić & Dobrinić, Fintrade & Tours, 2001.

Farmer 2011

Farmer, David Hugh. *The Oxford Dictionary of Saints*. Oxford: Oxford University Press, 2011.

Fassbinder 1999

Fassbinder, Stefan. „Abschied von der Dichoemie? Von mittelalterlichen Nah- und barocken Fernwallfahrten.” U *Archäologie als Sozialgeschichte, Studien zu Siedlung, Wirtschaft und Gesellschaft in frühgeschichtlichen Mitteleuropa, Festschrift Heiko Steuer*, ur. Sebastian Brather, Christel Bückler i Michael Hoepfer, 135 - 138. Rahden: VML Verlag Marie Leidorf, 1999.

Fassbinder 2003

Fassbinder, Stefan. *Wallfahrt, Andacht und Magie: Religiöse Anhänger und Medaillen, Beiträge zur neuzeitliche Frömmigkeitsgeschichte Südwestdeutschlands aus archäologischen Sicht*. Bonn: Habelt, 2003.

Fassbinder 1993

Fassbinder, Stefan. „Wallfahrtsmedaillen vom Zähringer Burgberg.“ *Zeitspuren: Archäologisches aus Baden* 50 (1993): 222 - 236.

Fingerlin 1977

Fingerlin, Ilse. „Die frühneuzeitliche Bestattungen im Kreuzganag von St. Ulrich und Afra in Augsburg.“ U *Die Ausgrabungen in St. Ulrich und Afra in Augsburg 1961 - 1968 (Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte)*, ur. Joachim Werner, 487 - 517. München: C.H. Beck, 1977.

Fingerlin 1993

Fingerlin, Ilse. *Die Grafen von Sulz und ihr Begräbnis in Tiengen am Hochrhein*. Stuttgart: Theiss, 1993.

Foster 1986

Foster, Norman. *Hodočasnici*. Preveo Michelin Popović. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske, 1986.

Glavaš, Glavičić 2012

Glavaš, Vedrana i Miroslav Glavičić. „Izvješće o probnom arheološkom istraživanju lokaliteta Senj - Pavlinski trg 2012.“ *Senjski zbornik: prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu* Vol. 39, br.1 (prosinac 2012): 35 - 74.

Grünewald 2001

Grünewald, Mathilde. *Pilgerzeichen, Rosenkränze, Wallfahrtsmedaillen: die Beigaben aus Gräbern des 17. bis 19. Jahrhunderts aus dem Pfarrfriedhof bei St. Paul in Worms; die Sammlung gotischer Pilgerzeichen im Museum der Stadt Worms*. Worms: Stadtarchiv, 2001.

Gürtler 2008

Gürtler, Wolfgang. „Hodočašća Hrvata iz Gradišća u Mariazell.” *Etnološka istraživanja* 12/13 (siječanj 2008): 171 - 189.

Horst 2000

Horst, Adler, ur. *Archäologie im Klösterreich: Katalog zur Ausstellung im Stift Altenburg vom 1. Mai bis 1. November 2000*. Beč: Berger 2000.

Hubert, Rieth 1992

Hubert, Rudolf i Renate Rieth, ur. *Glossarium artis. Sv. 2, Kirchenggeräte, Kreuze und Reliquiare der christlichen Kirchen*. München, London, New York, Paris: Saur, 1992.

Jaggi 1989

Jaggi, Werner-Konrad. *Devotionalien aus den Grabungen auf dem Kirchhügel von Bendern 1969 - 1971*. Vaduz: Historischer Verein für das Fürstentum Liechtenstein, 1989.

Jaggi 2014

Jaggi, Werner-Konrad. *Auktion Sammlung Werner Jaggi*. München: Gorny & Mosch, 2014.

Janeš, u tisku

Janeš, Andrej, u tisku. Poglavlje o kronicama, u *Rijeka Pul Vele crikve*, ur. Josip Višnjić. Rijeka: u tisku

Jug 1943

Jug, Stanko. „Turški napadi na Kranjsko in Primorsko do prve tretjine 16. stoljetja.” *Glasnik muzejskega društva za Slovenijo* 24 (1943): 1 - 62.

Jukić 1987

Jukić, Jakov. „Religijske i društvene odrednice hodočašća.” *Crkva u svijetu* Vol. 22, br. 2 (lipanj 1987): 115 - 125.

Kekez 2012

Kekez, Hrvoje. „Plemićki rod Babonića do kraja 14. stoljeća.” Ph.D.diss., Sveučilište u Zagrebu, 2012.

Kierdorf-Traut 1977

Kierdorf-Traut, Georg. *Volkskunst in Tirol: Alpenländische Kunsttradition zwischen zwei Kulturströmungen*. Bozen: Verlagsanstalt Athesia, 1977.

Klemenčič 1990

Klemenčič, Mladen. „Povijesno-geografska osnovica regionalnog poimanja Žumberka.” *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja* 109 - 110 (prosinac 1990): 277 - 293.

Knez 2005

Knez, Darko. „Križi iz zbirke Narodnega muzeja Slovenije.” *Argo* 48/1 (2005): 16 - 30.

Knez 2010

Knez, Darko. *Od zore do mraka: križi iz zbirke Narodnega muzeja Slovenije*. Ljubljana: Založništvo in izdelava, 2010.

Knez 2001

Knez, Darko. *Svetinjice iz zbirke Narodnega muzeja Slovenije*. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2001.

Kolanović 1982

Kolanović, Josip. „Prilog povijesti šibenskih hodočašća u kasnom srednjem vijeku.” *Croatica Christiana periodica* Vol. 6, br. 9 (1982): 13 - 36.

Kos 1991

Kos, Dušan. *Urbarji za Belo krajino in Žumberk (15.-18. stoletje). Viri za zgodovino Slovencev: knj. 13, Novejši urbarij za Slovenijo: sv. 1*, Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa, 1991.

Kosi 2002

Kosi, Miha. „...quae terram nostram et Regnum Hungariae divit... (Razvoj meje cesarstva na Dolenjskem v srednjem veku).” *Zgodovinski časopis* 56 (2002): 41 - 91.

Králíková 2004

Králíková, Michaela. „Devocionálne jako předměty zbožnosti v hrobec ze 17. - 19. století.“
diplomski rad, Přírodovědecká Fakulta Masarykovy Univerzity v Brně, 2004.

Králíková 2007

Králíková, Michaela. „Pohřební ritus 16. - 18. století na území střední Evropy.“ *Panorama antropologie, biologické - sociální - kulturní* 35 (2007).

Krnjak 2008

Krnjak, Ondina. „Svetačke medaljice iz Arheološkog muzeja Istre u Puli.“ U *Acta Numismatica, Zbornik radova 5. međunarodnog numizmatičkog kongresa u Hrvatskoj*, ur. Julijan Dobrinić, 139 - 152. Rijeka: Fintrade & Tours, 2008.

Krnjak 2004

Krnjak, Ondina. „Svetačke medaljice iz Brkača kod Motovuna.“ *Histria archaeologica* 35 (2004): 111 - 142.

Krnjak 2010

Krnjak, Ondina. *Svetačke medaljice: pobožna znamenja žiteljica samostana Sv. Teodore u Puli*. Pula: Arheološki muzej Istre, 2010.

Kudelić 2004

Kudelić, Zlatko. „Katoličko-pravoslavni prijepori o crkvenoj uniji i grkokatoličkoj Marčanskoj biskupiji tijekom 1737. i 1738. godine.“ *Povijesni prilozi* 27 (2004): 101 - 132.

Kuncze 1885

Kuncze, Leo Ferdinand. *Systematik der Weihmünzen: eine ergänzende Studie für alle Freunde der Numismatik*. Raab: J. Surányi, 1885.

Lozar, Žvanut 2002

Lozar Štamcar, Maja i Maja Žvanut, ur. *Theatrum vitae et mortis humanae/ Prizorišče človeškega življenja in smrti: podobe iz 17. stoletja na Slovenskem*. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2002.

Mahović 2004

Mahović, Gordana. „Stari grad Žumberak: obrada sitnog materijala.” Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, 2004.

Martini 2009

Martini, Rodolfo. *Repertorio medaglie devozionali. Sv. 2, Collezione Tam. Medaglie devozionali cattoliche moderne e contemporanee (1846-1978)*. Milano: Raccolta delle Stampe "A. Bertarelli", 2009.

Mašić 2014

Mašić, Boris. *Religijske medaljice u srednjovjekovnoj arheološkoj zbirci Muzeja grada Zagreba*. Zagreb: Muzej grada Zagreba, 2014.

Milovan 1974

Milovan, Vjekoslav. „Hodočašća kao osobit oblik štovanja Marije i svetaca.” *Bogoslovska smotra* Vol. 44, br. 1 (svibanj 1974): 106 - 119.

Mirnik 1992

Mirnik, Ivan. „Trsatske medaljice.” *Dometi* 11/12 (1992): 500 - 506.

Mirnik 1998

Mirnik, Ivan. „Umjetnost medalje u priobalnoj Hrvatskoj od 15. stoljeća do 1818.” *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* Vol. 36, br. 1 (veljača 1998): 361 - 381.

Mittermeier I. 1989

Mittermeier, Irene. „Die Ausgrabung im Domhof zu Passau. Bilanz der Jahre 1987 und 1988.” U *Vorträge des 7. Niederbayerischen Archäologentages*, ur. Karl Schmotz, 119 - 169. Buch am Erlbach: VML Verlag Marie Leidorf, 1989.

Mittermeier M. 1995

Mittermeier, Manfred. „Handwerk, Handel, Gewerbe und Landwirtschaft im mittelalterlichen Deggendorf.” U *Vorträge des 13. Niederbayerischen Archäologentages*, ur. Karl Schmotz, 227 - 245. Espelkamp: VML Verlag Marie Leidorf, 1995.

Mlinarič 1987

Mlinarič, Jože. *Kostanjeviška opatija: 1234-1786*. Kostanjevica na Krki: Galerija Božidar Jakac, 1987.

Morinis 1992

Morinis, Alan. „Introduction: The Territory of the Anthropology of Pilgrimage.” U *Sacred Journeys: the Anthropology of Pilgrimage*, ur. Alan Morinis, 1 - 28. London: Greenwood Press, 1992

Münsterer 1963

Münsterer, Hanns Otto. *Amulettkreuze und Kreuzamulette*. Regensburg: Friedrich Pustet, 1963.

Opća i nacionalna enciklopedija u 20 knjiga, s. v. „Žumberačka gora”.

Opći religijski leksikon. Zagreb: Leksikografski zavod "Miroslav Krleža", 2002.

Paul 2011

Paul, Tessa. *Sveci: ilustrirana svjetska enciklopedija*. Prevela Rajna Maršanić-Jovanović. Rijeka: Leo commerce, 2011.

Pavičić 1994

Pavičić, Snježana. *Križevi iz fundusa Hrvatskog povijesnog muzeja*. Zagreb: Hrvatski povijesni muzej, 1994.

Perkić 2010

Perkić, Domagoj. „Pavlini samostan u Kamenskom kod Karlovca - Nalazi iz grobova kasnog srednjeg i novog vijeka.” *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* Vol. 43, br. 1 (2010): 272 - 289.

Peus 1982

Peus, Busso. *Wallfahrtsmedaillen des deutschen Sprachgebiets*. Frankfurt: Peus Nachf., 1982.

Popović 1971

Popović, Milko. „Ime Žumberak.” U *Žumberak u riječi i slici*, ur. Janko Herak, 23 - 24. Zagreb : Školska knjiga, Kulturno-prosvjetno društvo Žumberak, 1971.

Predovnik et al. 2008

Predovnik, Katarina, Marjana Dacar i Matevž Lavrinc. *Cerkev sv. Jerneja v Šentjerneju: arheološka izkopavanja v letih 1985 in 1986*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Znanstvena založba, Oddelek za arheologijo, 2008.

Press 2015

Press, Werner. *Wallfahrtsmedaillen aus dem Erdinger Land*. Erding: Schwankl, 2015.

Sekulić, u tisku

Sekulić, Petar, u tisku. Poglavlje o području Žumberačkog gorja u razdoblju kasnog srednjeg i ranog novog vijaka, u *Crkva sv. Nikole biskupa u Žumberku*, ur. Ana Azinović Bebek. Zagreb: u tisku

Steinmann 2010

Steinmann, Karl-Heinz. *Pilgerzeichen und Wallfahrtsmedaillen: Das Bestimmungsbuch*. Remshalden: Pressel, 2010.

Vrkić 2015

Vrkić, Šime. „Svetačke medaljice iz stare crkve Sv. Jurja u Kruševu kod Obrovca.” *Diadora* 28 (travanj 2015): 239 - 268.

ELEKTRONIČKI IZVORI

URL 1

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pasquale_Cati_Da_Iesi_-_The_Council_of_Trent_-_WGA04574.jpg (veljača 2017).

URL 2

<http://www.katolik.hr/crkvamnu/dokumentimnu/231-tridentski-sabor-dekrete-i-ostilite-otovanju-svetaca-i-svetih-slika-o-oprostima/> (kolovoz 2016).

URL 3

http://www.mojzumberak.com/Sacro_info/_upa_Kalje/_upa_kalje.html (prosinac 2016).

URL 4

<http://www.newadvent.org/cathen/11770c.htm> (kolovoz 2016).

URL 5

<http://www.patheos.com/blogs/thecrescat/2015/10/the-rosary-in-art-women-praying-the-rosary.html> (veljača 2017).

URL 6

https://books.google.hr/books?id=fGhkAAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=hr&source=gbs_ge_suummary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (prosinac 2016).

URL 7

https://books.google.hr/books?id=a4ZmAAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=hr&source=gbs_ge_suummary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (prosinac 2016).